

Treball de Grau
Curs 2014-15

**LA TRANSMISSIÓ INTERGENERACIONAL DEL CATALÀ
EN PARELLES MIXTES A L'ILLA DE FORMENTERA**

ROSA OLLÉ PLANAS

TUTORS:
Neus Nogué Serrano
Emili Boix-Fuster

Barcelona, 15 de juny del 2015

AGRAÏMENTS

A les meves filles, Aina i Jana, pel seu entusiasme, la seva comprensió i el seu ajut durant els anys d'estudis a la universitat i per tirar endavant aquest treball.

A l'Emili Boix i a la Neus Nogué per donar suport al meu tema d'estudi i per la seva disposició i ajut en tot moment.

Al Jordi Riera, a l'Arantxa Tur, a la Manoli Garrido i al Genís Campillo per haver obert la xarxa de contactes entre persones de l'illa; al Jordi Riera, a més, per la seva dedicació, implicació i empenta al meu treball i per la seva companyia durant la meva estada a Formentera.

Al Vicent Ferrer, per la saviesa en temes lingüístics i pels seus coneixements sobre Formentera. Per la seva atenció i per presentar-me persones de la seva confiança.

Al Carles Torres per l'interès dipositat en el meu treball, per haver-me proporcionat una pila d'informants i per fer-me viure la primera experiència en uns estudis de ràdio.

A Ràdio Illa per haver col·laborat en la difusió del meu treball.

I, sobretot, a totes les persones de les quals no puc deixar escrits els noms i que van dedicar una part del seu temps a conversar amb mi. Per la seva disposició i la seva amabilitat des del primer moment.

Per últim, voldria fer un agraïment especial al meu amic Salva i al professor Sebastià Serrano per haver-me donat una empenteta per continuar els meus estudis de Filologia Catalana, i a tots els amics i amigues que d'alguna manera m'han ajudat a acabar-los.

ÍNDEX

1. Introducció	3
2. Marc teòric	5
2.1. La transmissió lingüística intergeneracional com a factor determinant de la continuïtat d'una llengua.	5
2.2. Les ideologies lingüístiques	10
3. Formentera	12
3.1. Història	12
3.2. Context polític i social	13
4. Hipòtesi i objectius de treball	18
5. Metodologia	19
5.1. El treball de camp	19
5.1.1. La recerca d'informants	19
5.1.2. Les entrevistes	20
6. Anàlisi de resultats	22
6.1. Informants d'origen castellanoparlant.....	23
6.1.1. Entrevista a MG	23
6.1.2. Entrevista a MM.....	27
6.1.3. Entrevista a MH	30
6.1.4. Entrevista a MGO.....	34
6.1.5. Entrevista a RG	38
6.1.6. Resultats grup 1	42
6.2. Informants d'origen estranger	43
6.2.1. Entrevista a DI	43
6.2.2. Entrevista a CD	48
6.2.3. Entrevista a AI	54
6.2.4. Entrevista a FD.....	60
6.2.5. Resultats grup 2	65
7. Conclusions	66
8. Bibliografia	69
9. Annex	71

1. INTRODUCCIÓ

L'estudi de les parelles lingüístiques mixtes o heterogènies és, des de fa uns anys, un objectiu d'estudi per a sociolingüistes i sociòlegs de la llengua. El fet que la transmissió intergeneracional es consideri un factor clau per a la continuïtat d'una llengua, i en especial d'una llengua minoritària, ha fet que molts sociolingüistes catalans hagin engegat un treball d'investigació en territoris de parla catalana per determinar si el català continua sent la llengua de transmissió de pares a fills en aquests territoris. L'estudi de la transmissió permetrà, a la llarga, poder avaluar en quin nivell del procés de substitució lingüística del català pel castellà es troben aquests territoris.

L'interès i la falta de dades concretes en alguns dels territoris de parla catalana sobre aquesta qüestió, juntament amb el desig de poder treballar amb persones de diferents llengües i cultures, m'ha fet decidir tirar endavant aquest estudi a l'illa de Formentera, un paradís multicultural del qual em vaig enamorar només trepitjar-lo.

Per tant es podria dir que aquest treball neix de l'amor: de l'amor a la llengua, de l'amor a les persones i de l'amor a Formentera. I ha estat un amor correspost, per l'interès, la implicació i el tracte de les persones entrevistades, per l'aprenentatge adquirit sobre temes lingüístics i per l'agradable sensació d'acollida en la vida quotidiana de l'illa.

Tot i que les dades recollides representen un percentatge molt petit entre la quantitat de parelles mixtes que viuen a Formentera, em fa contenta aportar –amb aquest treball– un petit granet de sorra a l'estudi sobre la transmissió intergeneracional del català en parelles mixtes als territoris de parla catalana.

2. MARC TEÒRIC

Aquest treball se centra, principalment, en dues bases teòriques. La primera és la teoria per la qual la transmissió lingüística intergeneracional se situa com a factor determinant per a la continuïtat d'una llengua, sobretot quan aquesta llengua està en perill de substitució lingüística. La segona és la teoria sobre la formació d'ideologies lingüístiques i la vitalitat etnolingüística subjectiva, com a indicadors dels motius de tria de la llengua de transmissió intergeneracional.

2.1. La transmissió lingüística intergeneracional com a factor determinant de la continuïtat d'una llengua.

Un dels primers sociòlegs que va assenyalar la transmissió intergeneracional com a factor clau per a la continuïtat d'una llengua en un procés de substitució lingüística, va ser Joshua Aaron Fishman.

Segons Fishman, "l'adopció generalitzada de la llengua substituent com a llengua familiar o *trencament de la transmissió lingüística familiar* sol indicar el moment decisiu de la substitució" (Fishman 2001), és a dir, quan es produeix el trencament intergeneracional d'una llengua minoritària hi ha el perill que la llengua desaparegui.

Formentera –com les altres Illes Balears– i tots els altres territoris de parla catalana (Catalunya, País Valencià, Catalunya Nord, l'Alguer i la Franja d'Aragó) es troba en procés de substitució lingüística del català (llengua autòctona) pel castellà (llengua substituent o expansiva). Els processos de substitució lingüística són "fenòmens concrets que condueixen a (aquests) canvis [lingüístics]: l'adopció de la llengua *substituent o expansiva* com a llengua formal i/o oficial, la desaparició de l'ús escrit de la llengua *substituïda o recessiva*, la interrupció de la transmissió intergeneracional (pas de pares a fills) de la llengua recessiva, etc." (Boix 1998: 187).

Un procés de substitució lingüística implica quatre fases amb relació a l'ús de la llengua. La primera fase és la *bilingüïtzació*, en la qual part d'una comunitat monolingüe (en el nostre cas, la catalana) es veu obligada a aprendre una segona llengua per relacionar-se amb persones d'una comunitat lingüística diferent (en el nostre cas, la castellana). "La necessitat de bilingüïtzació pot deure's a motius

molt diversos, ja sigui migració, dependència econòmica i/o política, submissió militar, etc.” (Boix, 1998: 189). És important saber que:

La bilingüització per ella mateixa no implica pas que s’hagi d’arribar a la substitució lingüística. Allò que comença a augurar la substitució lingüística és la bilingüització unilateral: són sistemàticament els membres de (un subgrup) de la comunitat X els que aprenen la llengua de l’altre grup lingüístic Y (exogrup), i els contactes entres membres d’aquests dos grups tendeixen a realitzar-se sistemàticament en Ly. (Boix, 1998: 189)

La segona fase és la *modificació de les relacions endogrupals*, és a dir quan alguns membres de la comunitat de llengua L1 (llengua primera) autòctona, es relacionen amb membres del seu propi grup amb la llengua de l’altre grup lingüístic (en el nostre cas, el castellà).

Aquest pas és especialment significatiu per al procés de substitució, ja que implica una apropiació de la llengua Ly com a vehicle de la vida interna de X, és a dir, fer-la adequada, escaient per a determinades interaccions. La llengua expansiva deixa de ser d’alguna manera estrangera i va introduint-se en la vida de la comunitat, esdevé familiar. (Boix, 1998: 190)

La tercera fase és el *trencament de la transmissió lingüística intergeneracional*. Aquest és el moment clau, com dèiem, de la substitució lingüística. Si es produeix l’adopció de la llengua en expansió com a llengua familiar és perquè també hi ha un entorn favorable a la llengua substituent.

El trencament generalitzat de la transmissió lingüística familiar sol produir-se en un entorn molt favorable a la llengua substituent Ly, quan aquesta ja ha estat adoptada per una part de la comunitat per a les relacions endogrupals. (...)

Aquesta generalització progressiva de l’ús de Ly entre els membres de X facilitarà l’aprenentatge i col·loquialització encara més profunds de la llengua substituent, per tal com l’ús de Ly s’anirà rutinitzant fins al punt que la ruptura de la transmissió familiar es produirà sovint de forma força inconscient, en una mena d’efecte cascada en què el trencament de la transmissió lingüística intergeneracional passa a ser el comportament “normal”. (Boix, 1998: 191)

Així, doncs, veiem que arribat a aquest punt, la fase següent (fase quarta i última) ja serà la de l'*extinció*: quan els adults que han tingut la llengua autòctona com a L1 es veuran obligats a utilitzar la llengua en expansió perquè les noves generacions ja hauran estat educades en la llengua en expansió.

Si el procés d'abandó de Lx com a llengua familiar no es capgira (...), en pocs anys Lx passarà de ser la llengua del grup X a ser la llengua "dels pares del grup X", i, més endavant la llengua dels avis. (Boix, 1998: 192)

A més d'un canvi de llengua, la substitució lingüística comporta "un procés de supressió d'un conjunt de normes socials i (...) la creació d'un altre conjunt de normes noves que reemplacen les anteriors" (Boix, 1998: 192), ja que qualsevol col·lectiu té unes normes de comportament que porten a unes rutines lingüístiques concretes.

En els territoris de parla catalana, la bilingüïtzació s'inicia a causa dels diferents moviments migratoris que hi ha hagut des de finals del segle XIX i fins a l'actualitat. Aquests moviments han afavorit el contacte entre el català i el castellà i, més recentment, a causa de la mobilitat i la globalització, el contacte entre llengües de qualsevol lloc del món.

Hem tingut tres grans onades migratòries. La primera comença a finals del segle XIX, que arriba fins als anys 30 i s'estronca, sobretot per la crisi del crac del 29. La segona és la dels anys 50-60 fins a mitjans del 75, que s'estronca amb la crisi del petroli. I la tercera, l'actual, que va començar a finals del segle XX, però que ha tingut un boom impressionant en el segle XXI, i ha estat internacional. (Domingo, 2015: El Punt Avui)

Aquesta segona onada migratòria a la qual es refereix el demògraf Andreu Domingo és la de persones castellanoparlants provinents d'altres territoris de l'Estat espanyol, principalment del sud de la Península.

Aquest moviment migratori va coincidir amb el final de l'etapa franquista, durant la qual es va prohibir l'ensenyament del català a l'escola i l'ús d'aquesta llengua a les institucions públiques. El català va quedar relegat únicament a l'ús familiar, tot i que, excepcionalment, a l'església també es va continuar utilitzant.

Aquests factors van afavorir l'inici d'una etapa de castellanització als territoris de parla catalana que es manté fins als nostres dies, tot i que Domingo opina que "la

llengua s'ha mantingut gràcies a la immigració (ja que) en comptes de 7,5 milions seríem 3 milions" (Domingo, 2015: El Punt Avui) i atribueix els motius de castellanització a factors polítics i socials:

L'amenaça més gran per a la llengua catalana (...) és causada per un costat, per la dependència d'un Estat espanyol on l'oficialitat lingüística per al conjunt del territori és només monolingüe, i on el nacionalisme que el sustenta imposa el castellà com a llengua comuna, forçant la subordinació cultural sotmesa, a un menysteniment sistemàtic. I, per l'altre, conjuntament, per l'existència de sectors de la societat catalana que han renunciat a la transmissió intergeneracional de la llengua a canvi de beneficis personals o de classe. (Domingo 2014: 324)

El sociolingüista Emili Boix, a diferència de Domingo, defensa els "*desplaçaments de població*, (ja) que aporten milions de persones no catalanoparlants (...)" com un dels tres factors entrelligats que han contribuït a la castellanització actual dels territoris de parla catalana. Els altres dos factors, segons Boix, són "*la subordinació política* (els poderosos catalans, com els nobles i burgesos, l'han adoptat perquè era la llengua del poder (...))" i la "*subordinació comunicativa* (gairebé sempre ha dominat el castellà en els mitjans de comunicació i en el consum cultural)". (Boix 2012: 59)

Formentera, com altres territoris de parla catalana, també es veu afectada per aquesta tendència a la castellanització, principalment des de mitjans del segle XX i fins a l'actualitat a causa dels factors apuntats anteriorment. (Vegeu apartat 3).

Les polítiques lingüístiques aplicades pels governs autonòmics de les diferents comunitats de parla catalana i les del govern de l'Estat també són un factor que influeix a favor o en detriment de l'ús del català en els diferents àmbits socials. Però segons Boix i Paradís, "The state linguistic policy in democratic polities do not intervene directly in these linguistic choices within the intimacy and privacy of the families but affects them in an indirect way". (Boix i Paradís, 2014: 3)

L'augment de població no autòctona, doncs, ha provocat la formació de nombroses parelles mixtes català/castellà en els territoris de parla catalana, principalment des de la segona onada migratòria de mitjans del segle passat. I, d'ara endavant, com explica Emili Boix, els perfils més habituals, en tots aquests territoris, seran els multilingües:

La globalització i transnacionalització hi empenyen cada dia més i més, tot contrarestant les velles i persistents forces lingüístiques homogeneïtzadores. Com que cada vegada és més intensa la mobilitat i el desplaçament de població travessant fronteres, també seran més normals i habituals les famílies lingüístiques mixtes (Boix 2012: 140).

D'aquí ve l'interès de molts sociolingüistes actuals per l'estudi de la transmissió intergeneracional i, més concretament, per l'estudi de la transmissió intergeneracional en parelles mixtes en territoris de parla catalana, ja que, com hem vist, és un factor clau a l'hora de valorar un possible procés de substitució lingüística de la llengua catalana:

L'anàlisi de la transmissió familiar s'ha incorporat molt recentment a l'aparat teòric dels estudis sociolingüístics. I ho ha fet sobretot a partir d'estudiosos de *comunitats de parla* on aquesta transmissió no es dona amb plena normalitat en una de les llengües implicades, la qual es mostra com a recessiva davant d'una altra llengua, que és expansiva. (Montoya i Mas, 2012: 109-110)

Els sociolingüistes Brauli Montoya i Antoni Mas, especialistes en revernacularització i transmissió de llengües, han elaborat el quadre següent, que resumeix els tipus de parelles i de pràctiques lingüístiques possibles en territoris bilingües:

Tipus	Pràctiques lingüístiques	
	Homogènies	Heterogènies
Parella homogènia	1) Els dos progenitors són de la mateixa L1 i és aquesta la transmeten als fills.	2) Els dos progenitors són de la mateixa L1, però, almenys un que membre de la parella, parla la seva L2 als fills.
Parella heterogènia	3) Cada progenitor posseeix una L1 diferent però entre ells i amb els fills usen només una d'aquestes dues llengües.	4) Cada progenitor posseeix una L1 diferent i cadascú transmet la seva als fills.

Font: Montoya i Mas, 2011; basat en el treball de Rosselló, Galindo i Vila, 2002

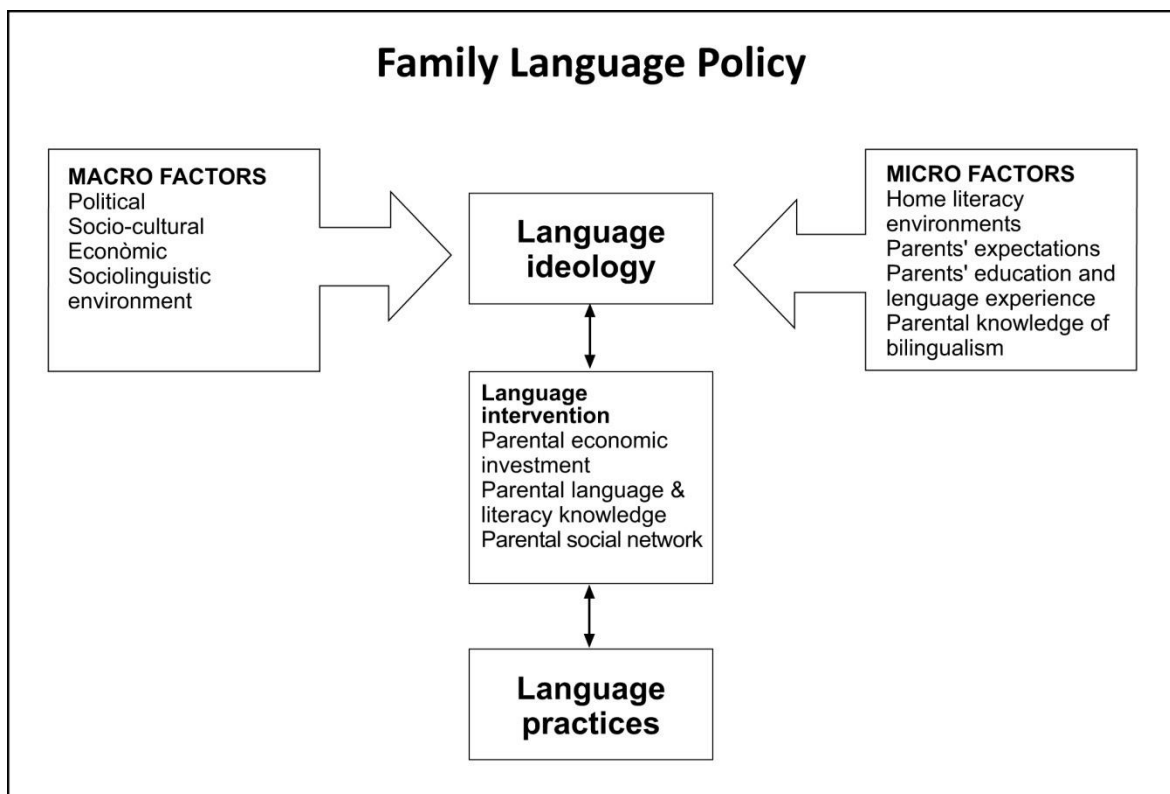
En els territoris de parla catalana la situació encara és més complexa si tenim en compte les parelles mixtes L1 catalana/L1≠castellà, ja que la cooficialitat d'aquestes dues llengües fa que la persona nouvinguda amb una L1 diferent del castellà hagi de triar quina de les dues llengües oficials serà la seva L2 (o primera llengua d'aprenentatge): l'autòctona del territori on habita o la d'expansió. Per tant, es podria donar el cas que la parella adoptés la L2 (castellà) com a llengua de relació i com a llengua de transmissió als fills. En aquest cas, no hi hauria transmissió intergeneracional de cap de les L1 dels membres de la parella.

2.2. Les ideologies lingüístiques

El fet que els membres d'una parella no tinguin una mateixa llengua primera (L1) provoca que aquestes parelles hagin de fer una tria lingüística, tant en la llengua de relació amb la parella, com en la llengua de relació amb els fills. Aquest fet comporta una *planificació lingüística familiar* per part de la família, és a dir, una planificació en relació amb l'ús de la llengua a la llar entre els membres de la família.

Però moltes vegades aquesta planificació no es fa d'una manera conscient, sinó que surt de manera espontània, ja que aquesta ideologia es forma en funció d'uns factors predeterminats per la història i les circumstàncies que viu i ha viscut cada persona. Aquesta ideologia serà un dels factors que determinaran la tria lingüística o pràctica del llenguatge.

En el quadre següent es representen els diferents factors que intervenen en la formació d'una ideologia lingüística concreta i els vincles existents entre la ideologia, la intervenció i les pràctiques lingüístiques.

Font: Curdt-Christiansen, 2009

Com podem observar, la formació d'una ideologia lingüística particular depèn principalment d'uns macrofactors relacionats amb l'entorn social del lloc on viu la persona i d'uns microfactors relacionats amb l'entorn més íntim o personal, que conflueixen en la intervenció lingüística i deriven a la pràctica del llenguatge (o tria lingüística particular). Però, alhora, la pràctica del llenguatge també condueix a una intervenció lingüística concreta que intervé en la formació d'una ideologia lingüística.

Un altre factor molt important relacionat amb la formació d'ideologies lingüístiques i la pràctica del llenguatge és la *vitalitat etnolingüística subjectiva* de la persona individual en relació amb una llengua, és a dir, la creença o les possibilitats de futur d'aquesta llengua. Segons els psicòlegs socials la *vitalitat etnolingüística* (VEL) és un dels factors que permet que una llengua sobrevisqui, gràcies al valor positiu que se li atribueixi tant des de la mateixa comunitat lingüística (endogrup) com des d'una comunitat lingüística diferent (exogrup).

Tal com explica la psicòloga social M. Jesús Azurmendi en el seu llibre *Psicosociolingüística* (1999), la vitalitat etnolingüística depèn de tres factors macroestructurals: la dimensió demogràfica, la dimensió del suport i del control institucional i la dimensió de l'estatus tant pel prestigi de la llengua i la cultura com pel prestigi de la seva situació historicosocial. Aquests tres factors estan interrelacionats positivament entre ells. Com més parlants, més suport institucional i més prestigi tingui una llengua, més vitalitat tindrà.

Per tant, en una comunitat bilingüe com la nostra, és important analitzar quin valor donem a la pròpia llengua, ja que, normalment, com diu Azurmendi, els grups etnolingüístics dominants acostumen a ser els grups etnolingüístics majoritaris o els majoritaris tendeixen a ser els dominants, i a la inversa, els minoritaris tendeixen a ser els subordinats, o els subordinats els minoritaris.

3. FORMENTERA

3.1. Història

Formentera és una illa que forma part del conjunt insular de les Illes Balears. Té una extensió de 83,2 km². És l'illa habitada més petita de les anomenades Pitiüses.

Els jaciments arqueològics trobats a Formentera demostren que aquesta illa ja va ser habitada a l'època prehistòrica, però la seva població ha estat irregular –fins i tot, amb períodes de despoblament– al llarg de la història.

També hi ha indicis de població durant l'època romana fins al segle X en què va prendre relleu la població musulmana. El 1235 va ser poblada per catalans a conseqüència de la conquesta de Jaume I. Però a causa de la inseguretat que regnava en la Mediterrània, Formentera va rebre molt pocs habitants catalans. Aquesta població es va anar reduint fins a finals del segle XIV i començaments del XV, època en què va quedar totalment deshabitada.

El 1697 es va produir el repoblament definitiu de l'illa "quan el patró eivissenc Marc Ferrer va obtenir del rei la concessió d'un establiment a Formentera" (Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera, 2006).

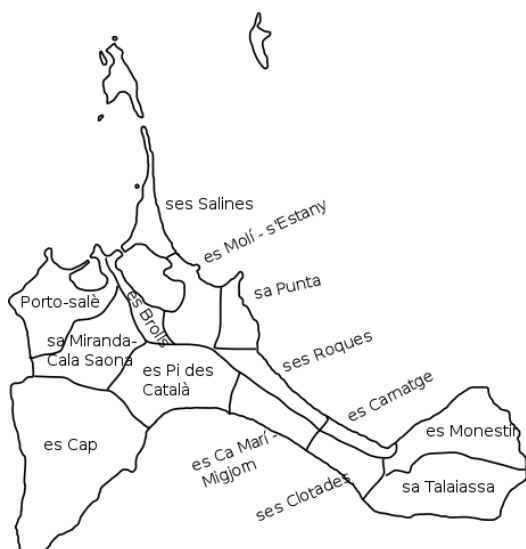
A partir de 1724 molts eivissencs es van establir a Formentera, seguint el model eivissenc de "poblament rural dispers" (Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera, 2006), de tal manera que fins a mitjans del segle XX no es van establir les bases del futur poble de Sant Francesc, que en aquell moment només tenia dotze cases. Els nuclis poblacionals de Sant Ferran i la Mola tenien una església cadascun, al voltant de les quals es van construir cases de manera dispersa.

El turisme i la immigració que van començar a arribar a l'illa a partir dels anys seixanta del segle passat va provocar una transformació important en el poblament de l'illa. Aquesta transformació va ser l'origen de l'actual distribució poblacional de Formentera. Aquests dos factors van significar "la ruptura de l'estructura tradicional unida a la terra i a l'economia de subsistència, per una de nova, basada en el sector de serveis. Aquesta ruptura va tenir com a resultat el creixement dels pobles de Sant Francesc, Sant Ferran i la Mola i la creació d'un nou nucli a es Pujols, dedicat bàsicament al turisme. La terra va deixar de ser "un factor de producció per convertir-se en un factor de riquesa" (Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera, 2006).

3.2. Context polític i social

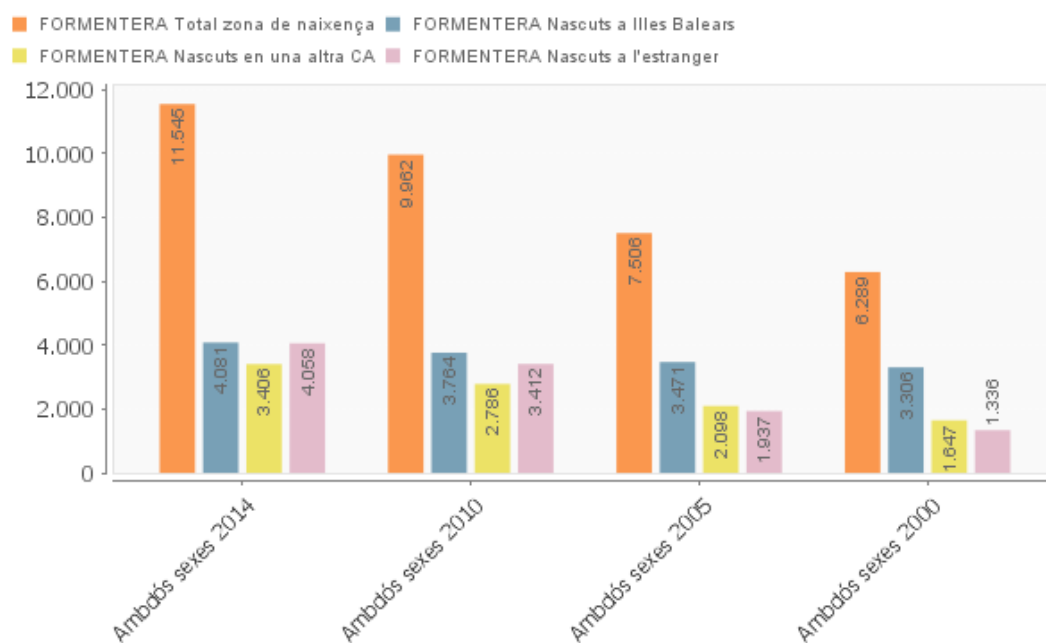
Actualment, Formentera està formada per tres nuclis de població –cadascun dels quals té una parròquia– i per una població dispersa important.

L'organització del territori de Formentera es basa en la divisió per véndes. La divisió actual té vigència des de l'any 1983. Consta de catorze véndes, oficialment reconegudes pel Consell Insular de Formentera.

A Formentera, igual que a Catalunya –tal com explica Domingo (El Punt Avui, 15 de gener de 2015)– també s’han produït tres onades migratòries al llarg de la seva història. La primera es va produir a finals del segle XIX: “Les possibilitats de l’illa per mantenir el seu creixement vegetatiu prompte foren superades i la immigració d’eivissencs fou substituïda per l’emigració de Formenterers” (Enciclopèdia d’Eivissa i Formentera, 2006). La segona es va produir entre el 1968 i 1975, amb l’arribada de persones procedents de la península Ibèrica, principalment d’Andalusia, Múrcia i Extremadura. I la tercera, a començaments del segle XXI, es va produir a causa del *boom* de la construcció, el qual va fer arribar a Formentera immigrants d’arreu del món per treballar en aquest sector. Molts d’aquests treballadors només hi van anar per una temporada, però finalment alguns han acabat residint-hi.

Aquesta tercera onada immigratòria la podem veure representada en la gràfica següent, elaborada per l’Ibestat (Institut d’Estadística de les Illes Balears):

Font: Institut d’Estadística de les Illes Balears (IBESTAT). Espanya (CC BY 3.0)

L’increment de població, segons dades de l’Ibestat, ha estat de gairebé un 200% des de començaments del segle XXI fins a l’actualitat. L’any 2000 Formentera tenia una població de 6.289 habitants; el 2014 (l’Ibestat encara no disposa de dades del 2015), la població era d’11.545 habitants.

Com podem veure, la població formenterera està dividida quasi en tres parts iguals pel que fa al seu origen: un terç de la població és nascuda a l'estranger, un altre terç, a comunitats autònomes de l'Estat espanyol i un altre terç, a les Illes Balears (no s'especifica en quina de les illes, però se suposa que majoritàriament a Formentera). Per tant, actualment, la població nouvinguda a l'illa supera l'autòctona en més d'un 60%.

A la gràfica següent es detalla l'origen de la població nouvinguda a l'illa des de l'any 2000 fins al 2014:

	2014	2010	2005	2000
07024 Formentera				
TOTAL	11545	9962	7506	6289
Bulgària	19	16	1	0
Espanya	7487	6550	5569	4953
França	201	188	110	143
Itàlia	896	563	221	93
Països Baixos	24	27	18	28
Polònia	14	17	6	5
Regne Unit	67	70	62	65
Alemanya	612	749	567	687
Romania	299	186	24	0
Marroc	382	285	189	52
Nigèria	2	1	0	0
Senegal	13	2	0	0
Argentina	506	486	271	56
Bolívia	15	8	3	0
Brasil	109	76	17	5
Colòmbia	249	202	142	5
Equador	92	51	14	0
Uruguay	60	56	34	12
Xina	18	16	21	2
Resta	480	307	176	165

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT)

Com podem observar, la comunitat estrangera més gran és la que prové d'Europa (principalment italians, alemanys i romanesos), seguida per la sud-americana (argentins i colombians, principalment). En canvi, no hi ha pràcticament immigració africana o asiàtica.

L'altre grup important de persones no autòctones residents a Formentera són les que provenen de la península Ibèrica. Cal destacar que en quinze anys han passat de 4.953 a ser-ne 7.487.

Per tant, aquestes dades mostren una visió clara de la diversitat de població i de llengües que conviuen en una illa tan petita com és Formentera.

El filòleg formenterer, Jordi Riera, testimonia en la seva entrevista els canvis en la població formenterera d'aquests darrers anys:

E: Em comentaves un dia que quan tu vas tornar l'any passat, després de cinc anys de ser a Barcelona havies trobat l'illa molt canviada. Què ha canviat per tu de l'illa?

JR: Bé, a vore, molt canviada, molt canviada tampoc. Lo que trob és que sa quantitat de població sí que ha augmentat molt (...). En sos darrers anys hi ha hagut una gran arribada d'italians i d'immigrants que han anat venguent aquí, primer com a jornalers a temporada i s'hi han anat establint. I, clar, han fet comunitat. Existeix ara una comunitat italiana important i també a diferència de cinc anys endarrere –cinc/deu anys endarrere a ara– trob que hi ha també una comunitat catalana més important que no solia.

E: I alguna comunitat més –m'han comentat– com ara marroquins i sud-americans... Això també ho has notat?

JR: A veure, jo no ho sé... Una comunitat així ja hi és. Hi ha una comunitat musulmana i una comunitat sud-americana. I han arribat, no ho sé, fa deu o quinze anys –de faci uns quinze anys ençà– però en sos darrers cinc anys si hi ha hagut un augment d'aquesta part de sa població, no ho sabria dir.

(Annex, entrevista 10, pàg. 186)

La font principal d'ingressos per a la majoria de les persones que viuen a Formentera és el sector turístic. Segons fonts orals, la crisi no ha afectat gaire el nivell d'ingressos familiars, ja que l'arribada de turistes a l'illa s'ha mantingut estable durant aquests últims anys.

Formentera, des de l'any 2007, té un consell insular propi. Abans era compartit amb Eivissa. Des que es va fundar, el Consell Insular de Formentera ha estat governat per un grup independent de tendència progressista anomenat Gent per Formentera. Aquest grup governava en minoria fins a les passades eleccions municipals i autonòmiques. Actualment té majoria absoluta de representants al govern del Consell i un escó al Parlament Balear.

Pel que fa a la política lingüística que aplica el govern de l'illa, el Jordi Riera explica el següent:

E: Creus que les polítiques lingüístiques que s'adopten des del Consell influeixen en l'ús o la mentalitat lingüística de la gent que viu aquí a Formentera?

JR: Jo pens que sí, jo pens que sí. No crec que facin una política molt agressiva, molt directa "d'aquí hi ha això, hem de parlar això", no. I més, si es fes això seria més contraproductiu, més negatiu que no positiu. Però sa llengua sempre la tenen present a s'hora de rotular, a s'hora de posar personal així públic en ses institucions, a s'hora d'entrar a sa plana web... Per tot sempre el tens present i bastant ben normalitzat. I duen -no sé exactament com funciona això- però en s'escola d'adults, (...) hi ha un professor aquí que va venir d'Eivissa a ensenyar llengua (...) i està aconseguint resultats molt bons a s'hora d'aconseguir que gent que en unes altres condicions igual no s'hauria plantejat mai aprendre sa llengua... "Va, l'aprendrem!". Trob que en això sí que fan feina.

(Annex, entrevista 10, pàg. 188)

4. HIPÒTESI I OBJECTIUS DE TREBALL

4.1 Hipòtesi

Aquest estudi es basa en la hipòtesi que el català es manté en la transmissió de pares a fills en la majoria de parelles mixtes de Formentera, en les quals un dels dos membres de la parella és d'origen formenterer i té com a llengua primera (L1) el català.

4.2 Objectius

4.2.1. Objectius generals

- Saber quina llengua es transmet de pares a fills a Formentera, en parelles mixtes en les quals un dels membres és d'origen formenterer, i l'altre és originari d'algun territori de parla no catalana.
- Analitzar quina influència té el context sociolingüístic de procedència i la ideologia lingüística de l'entrevistat a l'hora de transmetre la llengua als fills.

4.2.2 Objectius específics

- Conèixer els motius que han fet decidir la parella a transmetre una llengua o una altra als fills.
- Saber si aquesta tria s'ha fet de manera conscient o no.
- Conèixer l'interès pel català en persones novingudes a l'illa.
- Conèixer els motius que els ha portat a parlar el català o a no parlar-lo.

5. METODOLOGIA

El recull d'informació es va fer per mitjà d'entrevistes semidirigides a nou persones residents a Formentera que formen parelles mixtes L1 català/L1≠català. Una de les condicions a l'hora de buscar els informants va ser que la persona amb L1 catalana fos descendent de famílies d'origen formenterer i que l'altra provinqués d'un territori de parla no catalana de la península Ibèrica o bé de l'estranger.

Les entrevistes es van fer a la persona no autòctona de la parella, ja que es va veure interessant poder recollir les ideologies lingüístiques formades a partir d'una realitat sociolingüística diferent de la que viu actualment la persona entrevistada.

Per fer l'entrevista es va partir d'un qüestionari de cent preguntes prèviament elaborat pel Sr. Emili Boix, sociolingüista i professor de Sociologia de la Universitat de Barcelona, per al seu estudi sobre parelles mixtes a Catalunya. Aquestes preguntes van ser adaptades a la realitat del lloc on es van fer les entrevistes.

El qüestionari està dividit en cinc blocs amb la finalitat d'anar descobrint els diferents factors que han influït en la formació de les ideologies lingüístiques dels informants. El primer està dedicat a la socialització de la persona entrevistada: la seva infància, el lloc de procedència i el moment de la seva arribada a l'illa. El segon, a la socialització de la parella: com es van conèixer, quina va ser la seva primera llengua de relació, quina és la seva xarxa d'amistats i quin el seu entorn laboral. El tercer bloc tracta de la socialització dels fills: les llengües de transmissió i ús en la família, l'escola i l'entorn social dels fills. El quart és sobre les expectatives lingüístiques de futur: quina és la llengua o llengües que creuen que els seran més útils als seus fills i amb quina creuen que se senten més còmodes a l'hora de parlar. I per últim, el cinquè bloc està dedicat a la identitat de la persona en relació amb l'ús de la llengua i el lloc on viu.

5.1. El treball de camp

5.1.1. La recerca d'informants

Les entrevistes es van dur a terme durant una estada de set dies a Formentera. La recerca d'informants no va ser fàcil. Primerament perquè aquesta recerca depenia de persones de l'illa que ens possessin en contacte amb familiars, amics o coneguts que es volguessin implicar en l'estudi. En segon lloc perquè es partia de només

cinc persones conegudes per obrir el contacte amb possibles informants. I per últim, perquè algunes de les persones a qui se'ls va proposar no van acceptar ser entrevistades perquè no estan a favor de l'ús del català com a llengua vehicular ni a l'escola ni a l'administració insulars.

Però finalment, tot i que vam partir només de cinc persones que viuen a Formentera, la xarxa de contactes es va anar ampliant fins a arribar a concertar deu entrevistes, de les quals només se'n van poder fer nou perquè el desè informant es va desdir a última hora. Per tant, els informants són, majoritàriament, amics o coneguts de les cinc persones que coneixíem a l'illa.

Una font de contactes diferent va provenir del tècnic d'assessorament lingüístic del Consell Insular de Formentera que, a més, és la persona responsable dels cursos de català per a adults que s'impulsen des del Consell. Aquesta persona ens va posar en contacte amb alumnes dels cursos de català procedents de diferents països europeus. També ens va proposar fer una entrevista en directe a Ràdio Illa, la ràdio pública de Formentera, per parlar de l'estudi i perquè servís de crida per aconseguir nous informants. Val a dir que no va sortir cap voluntari per a l'estudi entre els oients.

Finalment, com veurem a continuació, s'ha aconseguit entrevistar persones de procedència cultural i lingüística molt diverses, però hi ha col·lectius de població estrangera als quals no hem pogut accedir, principalment a dos de molt nombrosos: els marroquins i els sud-americans. Segons testimonis orals, aquests dos col·lectius són molt tancats i no es relacionen gaire amb la població autòctona. Potser per aquest motiu ha estat difícil trobar una persona que ens hi introduís, però tampoc no sabem si, pel mateix motiu, existeix alguna parella mixta formada per formenterers i sud-americans o marroquins.

5.1.2. Les entrevistes

Les entrevistes van tenir una durada d'entre vint i quaranta minuts. Els informants van ser quatre homes i cinc dones de procedència molt diversa. Tres dels homes entrevistats són nascuts a l'Estat espanyol, en concret, dos a Salamanca, i un a Villena* (Alacant), i l'altre, és d'origen italià (Calàbria). Pel que fa a la procedència de les dones entrevistades, una és nascuda a Jaén, dues a Romania i una a Ucraïna. Excepcionalment, una de les entrevistades és d'origen formenterer, ja

que no es va poder entrevistar la seva recent exparella, nascuda a Cuenca, perquè durant els dies que vam fer les entrevistes no era a l'illa.

Les persones entrevistades fa entre dotze i quaranta-tres que viuen a Formentera. L'arribada d'aquestes persones a l'illa coincideix amb les dues onades migratòries de què parlava Domingo (2015: El Punt Avui): una cap als anys setanta i l'altra cap a finals del segle XX i començaments del XXI. Els informants que fa més de 30 anys que viuen a l'illa són d'origen espanyol i tenen el castellà com a L1 i els informants que fa entre 12 i 15 anys que són a l'illa són d'origen estranger, i, per tant, tenen com a L1 la llengua del país del qual provenen. Això també queda reflectit en l'edat dels entrevistats. Els que provenen de l'Estat espanyol són els d'edat més avançada, i, per tant, amb fills que estan cursant estudis post-obligatoris; els que provenen de l'estranger són més joves, i amb fills que encara cursen estudis obligatoris (primària o ESO).

Les entrevistes es van fer en català o en castellà en funció de la llengua amb què l'informant se sentia més còmode. En total, se'n van fer quatre en català i cinc en castellà.

Algunes entrevistes es van fer a la casa particular de l'informant, algunes al lloc on treballa i algunes en establiments públics (bars, cafeteries...).

Totes les entrevistes van ser enregistrades amb el consentiment dels informants.

La valoració de les entrevistes és molt positiva. En primer lloc perquè es va aconseguir tracte i un to quasi amistós entre entrevistador i entrevistat i, en segon lloc, perquè la qualitat i la quantitat d'informació aportada pels entrevistats va ser considerable i molt útil per al treball que estem fent.

Des del primer moment es va fer servir un estil de parla col·loquial i una actitud empàtica que salvés la distància provocada pel rol entrevistador/entrevistat i que ajudés l'informant a sentir-se més còmode.

Tot i que es va mantenir bastant l'ordre de les preguntes, es va intentar que les entrevistes es desenvolupessin més com una conversa que no pas com un qüestionari.

Cal valorar molt especialment la implicació dels informants en el tema tractat i la bona acollida que vam rebre des del primer moment.

6. ANÀLISI DE RESULTATS

Tal com comentàvem en l'apartat 2.2 del marc teòric, les tries de llengua depenen d'una interconnexió molt complexa entre els diferents factors que hi intervenen.

Una de les dificultats d'aquest estudi a l'hora d'arribar a conclusions concretes sobre les ideologies lingüístiques del entrevistats, és que les variables contextuals que intervenen en la formació d'aquestes ideologies són molt diverses a causa de la diversitat de procedències de cadascun dels informants –sobretot pel que fa als de procedència estrangera– i, com a conseqüència, per la llengua o les llengües primeres dels informants. Per això s'ha vist convenient dividir l'anàlisi de les entrevistes en dos grans grups, amb la finalitat de poder analitzar possibles trets comuns en funció de l'origen dels entrevistats.

En primer lloc, doncs, s'analitzaran les entrevistes dels informants de L1 castellana i, en segon lloc, els informants de L1 estrangera, ja que com hem vist anteriorment, a aquests dos grups també els diferencia l'edat i els anys que fa que viuen a l'illa. Per tant, podríem dir que cada grup ha viscut una realitat social diferent dins del mateix context social de l'illa, com a conseqüència dels diferents períodes i anys viscuts a Formentera.

L'anàlisi de les entrevistes està estructurat d'una manera uniforme. Primerament s'ha elaborat un perfil de l'informant, a partir de la fitxa de dades personals i lingüístiques que es va demanar a cada entrevistat abans de començar l'entrevista (vegeu annex, pàg. 72-80). A continuació es presentaran i s'analitzaran les principals ideologies lingüístiques que es desprenen de les respostes dels entrevistats en cadascun dels cinc blocs de preguntes del qüestionari. En molts casos hem considerat important citar textualment les paraules dels informants que deixen entreveure una ideologia lingüística concreta. I, finalment, es farà un resum de cadascuna de les entrevistes i de les principals ideologies lingüístiques que s'hi presenten.

També ens ha semblat interessant presentar la situació sociolingüística de l'illa a partir de l'opinió dels informants i veure quins són els canvis que ha experimentat durant els últims anys.

Pel que fa al terme usat per denominar la llengua que es parla a l'illa, ens hem adaptat a la forma d'anomenar-lo de cada entrevistat. En general s'utilitza el terme *pagès* perquè és el que majoritàriament es fa servir a l'illa, però, en alguns

casos, també hi trobarem *català, formenterer, formenterenc, formenterés, formenterense* o *formentereño*.

6.1. Informants d'origen castellanoparlant

6.1.1 Entrevista a MG (vegeu annex, entrevista 1, pàg. 81-91)

Dona de 56 anys, nascuda a Alcalà la Real (Jaén). Fa trenta anys que viu a Formentera i té dos fills de 26 i 19 anys. Va acabar els estudis de batxillerat i va cursar el primer curs de Medicina a la Universitat de Granada. Actualment treballa de cuinera al "quiosco" que té amb la seva parella en una de les platges de Formentera. La seva llengua primera és el castellà i també és la seva llengua d'ús habitual.

L'entrevistada va conèixer el seu actual marit a Granada; per tant, el primer contacte de la parella es va fer en castellà. Uns anys més tard, l'entrevistada va anar de vacances a Formentera i s'hi va quedar a viure. Al cap de poc temps es van trobar de manera casual amb el que a partir d'aquell moment va acabar sent la seva parella sentimental.

MG no sabia que a Formentera es parlés català. Quan va arribar diu que "normalmente fuera de las casas hablaban castellano, però dentro de las casas hablaban *pagès*". Com podem veure, MG utilitza el terme *pagès* per referir-se al català que es parla a l'illa.

També comenta que, a diferència de quan va arribar a l'illa,

MG: (...) ahora se habla mucho más catalán. A ver, antes había también menos gente y el catalán se hablaba menos. Se hablaba entre la gente de aquí. Pero ahora se habla mucho más. (Entrevista 1, pàg. 82)

Aquesta opinió es podria associar amb l'opinió de Domingo (2015: El Punt Avui), que afirma que l'augment de població en territoris de parla catalana ha afavorit l'augment de catalanoparlants en aquests territoris.

L'entrevistada també opina que hi ha hagut un canvi important en el tipus de gent que viu actualment a Formentera en relació amb el moment que ella hi va arribar:

MG: Sí, ahora hay mucha más gente de Europa, más europeos. Cuando yo llegué hace treinta años, era más el de aquí el de Formentera y mucho andaluz a trabajar; extremeños, murcianos... Por eso tenemos la fama que nos digan murcianos, porque se ve que los primeros que vinieron eran murcianos y de ahí, ala, a todo el mundo murcianos. Y bueno, ahora hay más diversidad de idiomas, antes había alemanes, había bastantes alemanes, pero claro, solamente era el catalán lo que se hablaba, el castellano y el alemán. Ahora, pues, hay de todos los sitios, más el italiano que nada. Pero que sí, que ahora hay mucha más diversidad que antes cuando yo llegué, sí. (Entrevista 1, pàg. 83)

MG i la seva parella des del començament van compartir el mateix grup d'amics, en el qual la llengua dominant era el català. Ella va continuar parlant el castellà amb a seva parella i actualment encara és així, tot i que, declara un interès perquè la seva parella li parlés el català en el moment en què es van plantejar tenir un fill:

MG: Como ya empezamos hablando castellano, pues seguimos en castellano. Pasa que yo cuando nacieron mis hijos dije: "háblame en catalán como ellos". Pero no quiso. Desde el primer momento yo le dije: "Mira, cuando tengamos un hijo...". O, cuando estaba embarazada le dije: "A nuestro hijo háblale catalán porque luego así no tendrá problemas como yo los he tenido porque no he entendido muchísimas cosas de las que...". Cuando yo estaba con los amigos había de preguntar "¿qué habéis dicho?" O metía la pata con cualquier cosa porque no lo entendía. Cuando nació el primer hijo yo le dije: "Háblame a mí en catalán también, como también le hablas al niño". Y no lo conseguí. (Entrevista 1, pàg. 82)

La llengua de relació amb els seus fills és el castellà; el seu marit els parla en català des que van néixer. I declara que la llengua amb què van començar a parlar els seus fills va ser el castellà, tot i que ara se senten més còmodes parlant en català.

Els seus fills van anar a l'escola pública de Sant Francesc, una de les tres escoles públiques que a ara mateix hi ha a Formentera. Tot i que no hi ha escoles concertades, l'entrevistada es declara partidària de l'escola pública. La llengua d'ensenyament de l'escola on van anar els seus fills la denomina *català* i la llengua que parlaven els seus fills amb els companys d'escola diu que és el *pagès*:

E: Y con los amigos de la escuela, ¿tus hijos hablaban en catalán con todos?

MG: Sí, bueno, el *pagès*. Porque en la escuela escribían el catalán.

E: El estándar...

MG: Sí. Pues tenían que hacerlo en catalán, pero entre ellos es el *pagès* lo que hablan porque es el de aquí. (Entrevista 1, pàg. 87)

Com podem veure, l'entrevistada diferencia el català escrit (estàndard), al qual anomena simplement *català*, del català oral que es parla a Formentera, que ella anomena *pagès*. Però durant l'entrevista vam poder observar que tot i que es parla sovint de *pagès*, moltes vegades utilitza el terme *català* quan es refereix a la llengua que parlen els seus fills i els habitants de l'illa. Per tant, no hi ha dubte en què considera el català i el formenterer una mateixa llengua amb diferents trets.

Tot i que en diverses ocasions es mostra partidària de l'ús de totes dues llengües, tant en la família com a l'escola, i que la llengua que creu necessària per viure a Formentera és el català, ella preferiria que a l'escola invertissin més hores en l'estudi d'altres idiomes, principalment de l'anglès, perquè troba que els serà necessari tant per treballar a l'illa com viure fora de l'illa:

MG: Más idiomas. Que le metan más inglés, más horario de inglés y cualquier idioma más. Que le metan idiomas. Porque después salen al mundo y no saben nada más que el castellano y catalán. Y entonces esto, hoy en la vida...

E: Porque el nivel de inglés es muy bajo...

MG: Muy bajo, sí, muy bajo. Entonces en vez de tanto catalán o tanto castellano, pues que le metan inglés y que los machaquen porque es la lengua del futuro. O ruso, o chino, pero que les den caña con los idiomas. (Entrevista 1, pàg. 88)

(...)

E: ¿Qué lengua crees que les será más útil para vivir aquí?

MG: Hombre, para vivir aquí, el *pagès*, el catalán digamos.

E: ¿Por qué?

MG: Porque si aquí quieren trabajar en algunas cosas del ayuntamiento es que te obligan a hablar el catalán.

E: ¿Y para trabajar aquí? Lo mismo, ¿no? Lo que me decías...

MG: Bueno, depende de que trabajo te exigen nada más que el italiano y el alemán. Ahora, si es que trabajas en el ayuntamiento, en el *Consell*, entonces sí que te obligan a que hables el catalán. (Entrevista 1, pàg. 90)

Una vegada més, en la resposta sobre la llengua que creu més útil per als seus fills, parla indiferentment de català i pagès. És interessant observar que quan es refereix a la llengua que es necessita per treballar a l'administració, al *Consell*, utilitza el terme *obligació*. Aquesta idea d'obligatorietat fa pensar en una possible diferència d'opinió respecte de les llengües necessàries per treballar a l'administració. En tot cas no es declara en cap moment ni en contra ni a favor d'aquest fet.

Pel que fa a la identitat, MG creu que el pagès és un factor d'identitat molt fort per als que han nascut i l'illa i opina que:

MG: Sí. Es muy importante porque es su identidad, son sus raíces y es lo que no se tiene que perder. (Entrevista 1, pàg. 91)

Tot i que l'entrevistada no se sent menys formentera pel fet de no parlar en català ni pensa que per ser formenterera faci falta parlar en català, sí que considera que el fet de parlar-lo ajuda a sentir-te més proper a la gent de l'illa, és a dir, considera la llengua del lloc on viu com un factor d'integració social important:

MG: (...) Si tu vienes hablando catalán, no es que te acepten mejor, sino que te encuentras más en tono con..., en donde estás. Si vienes y por ejemplo como yo llegué sin saber que aquí se hablaba otra lengua y que no entendía nada de nada y tenerme que meter con amigos, pues claro, si yo hablo catalán estoy dentro antes que si hablo castellano. Entonces, sí, si hablas catalán estás más cercano a ellos. (Entrevista 1, pàg. 91)

Finalment, de la mateixa manera que MG diferencia el català que es parla a l'escola i la variant formenterera, també percep diferències amb l'eivissenc:

MG: Es que es similar, pero cada uno tiene su cosa. Es totalmente igual, pero tiene algo que cada uno se identifica con su forma de hablarlo, pero relativamente es igual. (Entrevista 1, pàg. 91)

Per tant, com podem veure, en aquesta família hi ha hagut **transmissió**

intergeneracional del català i del castellà, ja que cada membre de la parella ha transmès la seva L1 als fills.

En l'entrevista podem observar una vitalitat etnolingüística subjectiva positiva per part de l'entrevistada. És la llengua del seu marit, dels seus fills i del lloc on viu i com a tal, la respecta i mostra un interès constant pel seu ús, encara que ella no la utilitzi habitualment. Declara que si no ho fa és per vergonya i perquè la rectificquen constantment, però sovint inclou paraules del català en el seu discurs ("Hay cosas que las digo en catalán o en pagès, hay cosas que las digo en castellano, entonces hago un mezcladillo"). El català l'entén i el llegeix sense problemes, ja que és la llengua que sent a casa diàriament i en el grup d'amics que té des que va arribar a l'illa.

MG és una persona totalment integrada a la cultura del lloc on viu. Una mostra curiosa és que, tot i ser andalusa, els contes i les cançons que ensenyava als seus fills quan eren petits solien ser de tradició catalana: ("Sí, el Patufet... No sé, muchos, muchos, però aquel me llevaba loca").

6.1.2. Entrevista a MM (vegeu annex, entrevista 2, pàg. 92-100)

Dona de 45 anys, nascuda a Formentera i casada durant 26 anys amb un home nascut a Cuenca. La parella s'ha separat recentment, motiu pel qual no vam poder fer l'entrevista al seu home, ja que (com dèiem) no era a l'illa durant aquells dies. Té una filla de 25 anys i un fill de 24. L'entrevistada va cursar estudis primaris i actualment treballa d'ajudant de cuina. El seu exmarit treballava en el sector de la construcció i últimament feia de vigilant d'un pàrquing. La seva llengua primera és el català i la del seu exmarit, el castellà. Habitualment usa tant el pagès i com el castellà.

L'entrevistada ve de nissaga formenterera. Declara que la seva L1 és el pagès. Troba que el tipus de gent que viu a l'illa ha canviat molt en els últims anys perquè ara hi ha gent de tot el món.

E: Quina llengua sents a parlar-hi més [a Formentera] durant l'hivern?

MM: Pues ja te dic, depèn d'allà on te moguis i amb qui vagis. És tot un mesclat. Pagès, castellà, marroquí, italià... (Entrevista 2, pàg. 94)

L'entrevistada no ha estat mai en cap associació de l'illa i la seva exparella tampoc. Amb les amistats amb qui es relaciona més sovint parla en castellà, igual que en el seu entorn laboral, excepte amb el seu cap, amb qui parla català:

MM: Si estic parlant amb els meus jefes tota sola, doncs es pagès. Si estic amb ses meus jefes i amb ses meus companeros, per respecte a ells, doncs castellà perquè sinó no m'entenen.

E: Perquè vénen de fora a treballar aquí durant l'estiu, no?

MM: Sí, menos un que és italià s'altros són espanyols. Però claro, no entenen bé es pagès. (Entrevista 2, pàg. 95)

Va conèixer el seu exmarit poc després que ell arribés a Formentera per treballar. Anteriorment, MM coneixia el germà de la seva exparella i acostumava a sortir amb una colla d'amics en la qual el castellà era la llengua dominant. A la seva parella va trobar més fàcil parlar-li el castellà perquè era la llengua que coneixien tots dos:

E: En quina llengua vau començar a parlar entre vosaltres?

MM: Castellà

E: I ho vau decidir o va sortir així?

MM: Sí, a voltes li parlava coses en pagès, però ell el parlava molt malament i feia molta de gràcia i llavors me vaig acostumar a es castellà i llavò castellà sempre. (Entrevista 2, pàg. 96)

A partir d'aquell moment van establir el castellà com a llengua familiar, ja que aquesta llengua és la que han parlat sempre a casa amb els fills. La llengua de relació dels fills amb els avis materns és el català, tot i que l'avi de vegades els parlava en castellà:

MM: Sí. Bueno, es papà a voltes es papà li parlava es castellà i jo li deia: "Papà, no els hi parlis castellà, parla'ls-hi pagès". Però sa mamà sí, sempre els hi parlava es pagès. (Entrevista 2, pàg. 99)

Els fills de l'entrevistada van anar uns quants anys a l'escola de Sant Francesc i uns altres a l'escola de Sant Ferran per motius de proximitat amb el lloc on vivien. A l'escola tenien assignatures en català i assignatures en castellà. Opina que el nivell de llengües a l'escola estava bé i atribueix als seus fills la responsabilitat d'haver après més bé o més malament les llengües estudiades a l'escola. Amb els

amics de l'escola, els seus fills parlaven català o castellà en funció de la llengua utilitzada pels amics.

Les cançons i contes que els llegia MM als seus fills, eren en castellà o de tradició castellana:

MM: Pues... "Cinco lobitos..." (*canta*), "Palmas, palmitas que viene papá"... No me'n record... Coses així! (Entrevista 2, pàg. 97)

Actualment els seu fill parla habitualment en castellà i la seva filla, segons diu ella, "en mallorquí, el català de Mallorca", perquè actualment viu, estudia i treballa a Mallorca.

Com podem veure, MM també diferencia les diferents variants del català en funció del territori on es parlen, però en el seu discurs traspua la idea d'unitat de la llengua, ja que de tant en tant, també utilitza el terme *català* per anomenar la variant formenterera:

MM: Sí, ja et dic, perquè ja te dic, parlem més es castellà que es català. Es pagès, perdona... (Entrevista 2, pàg. 97)

També diferencia clarament la variant eivissenca de la formenterera:

E: I creus que parlar pagès és parlar eivissenc?

MM: No, no té res que veure. Se pareix en moltes coses, però se nota. Tenen un altre acento. (Entrevista 2, pàg. 100)

En aquesta família hi ha hagut **transmissió intergeneracional del castellà**. Però sembla que l'entrevistada no n'acaba d'estar contenta:

E: Què aconsellaries a una parella com la vostra en què cadascú parla una llengua diferent?

MM: Que no facin sa mateixa locura que jo. Que si jo sóc de Formentera als boixos els hi ensenyis la llengua de Formentera, es pagès. I llavò, pues es pare que parli sa seva llengua, castellà si és castellà, i ja està. (Entrevista 2, pàg. 99)

En general s'observa una contradicció entre el que pensa i sent l'entrevistada sobre la pròpia llengua i la seva pràctica del llenguatge. Té molt assimilada la norma social de confluïr al castellà si les altres persones amb qui es troba no entenen el català o no el parlen. Potser és aquest el motiu de la seva

castellanització tant en l'àmbit familiar com en l'àmbit social. Però, ahora, sent el català com un factor que la identifica com a formenterera:

E: Creus que pel fet de parlar el formenterer, et sents més formenterer?

MM: Sí! Sa meua ciudad és sa meua ciudad, o és la meua població... com se digui.

E: I creus que per ser formenterer cal saber parlar el formenterer o pagès?

MM: Hombre, claro, sí. Si no saps parlar es pagès vol dir que no ets d'aquí, de s'illa. I jo som de l'illa. Jo és que he nascut aquí, és sa meua nacionalitat, no sé com explicar-me... (Entrevista 2, pàg. 100)

També creu convençudament que el català és la llengua que serà més útil als seus fills per viure a Formentera, però considera que per treballar en una illa com Formentera –que viu del turisme– la llengua més útil és l'anglès.

Per tant, ens trobem davant d'un cas que, potser de manera poc convençuda, ha renunciat a la seva pròpia llengua com a llengua de transmissió familiar per adaptar-se a la llengua de poder.

6.1.3. Entrevista a MH (annex, entrevista 3, pàg. 101-113)

Home de 58 anys, nascut a Villena (Alacant). Fa quaranta-tres anys que va arribar a l'illa. Té un fill de 34 anys i dues filles de 29 i 18 anys. Va cursar estudis primaris a l'escola pública del seu poble i més tard als salesians. Actualment treballa de taxista a Formentera, tot i que va fer molts anys de fuster. La seva L1 és el castellà. La seva llengua d'ús habitual és el català.

En MH va néixer en un poble fronterer entre territoris de parla castellana i de parla catalana del País Valencià. El seu poble històricament és territori castellanoparlant, però al poble del costat (Biar), que és a 15 km de distància, ja s'hi parla el català.

De petit no va formar part de cap associació i remarca que el seu pare es va negar que fes activitats amb els joves de l'Organización de las Juventudes Españolas (OJE).

Als 14 anys va haver de deixar el seu poble per anar-se'n amb els seus pares a treballar a Formentera. El seu record de l'arribada a Formentera no és gaire bo:

MH: Ui! Molt dolenta! Formentera, quan jo hi vaig arribar fa quaranta i pico d'anys, no hi havia llum a ses cases, no hi havia aigua corrent, no entenia com parlaven, és clar, per mi va ser un trauma (...). Un marrec de catorze anys, fora de l'escolaridad perquè em van posar a fer feina, no coneixia a ningú. Va acabar sa feina i va venir s'hivern. Per dutxar-se havíem d'agafar l'aigua com a l'oest. Allà en el poble teníem televisió; aquí ni llum. Per mi va ser un pal. (Entrevista 3, pàg. 101)

Aviat va aprendre a parlar el català perquè, com diu ell, de jove "ho agafes tot molt aviat" i perquè l'entorn sociolingüístic de l'illa en aquell moment era majoritàriament català. Comenta que actualment hi ha molta gent de fora, però que la gent de Formentera continua parlant el pagès.

Pel que fa al nom de la variant del català que es parla a l'illa, respon:

MH: Ui, és que esto és molt elàstic. Cada u... el que és català diu que és català, l'eivissenc diu que és eivissenc i el de Formentera diu que és formenterer. O siga, totes ses llengos són germanes, però aquí hi ha paraules que el català no emplea. O siga, aquí hi ha paraules que s'empleen i que el català no sap es que es diu i paraules que diu el català que nosaltres mos quedem... "Què has dit?" (Entrevista 3, pàg. 102)

Per tant, sembla que l'entrevistat considera que totes les variants formen part d'una llengua única, ja que diu que "totes les llengos són germanes". Tenint en compte que ell és nascut al País Valencià, hauria estat interessant preguntar-li si opina el mateix del valencià; MH no en fa referència en cap moment.

Va conèixer la seva parella en una coral i tot i que en la coral es parlava majoritàriament en català, entre ells van començar a parlar en castellà:

E: Com ho vau decidir?

MH: No, no. És que sa dona sempre m'ha parlat castellà. Jo anava a casa ses sogres i ses sogres sempre m'han parlat català, o pagès, i sa dona, sempre castellà.

E: És com us vau conèixer i així heu continuat...

MH: Sí, sí, però és que a vegades sa dona parla en castellà i jo l'estic contestant en català. A ella no li surt parlar-me en català, no li surt, ella diu que no li surt. (Entrevista 3, pàg. 106)

Ell i la seva dona han continuat parlant en castellà, però als fills els han parlat tots dos en català perquè, tal com manifesta, és la llengua del lloc on viuen:

E: Què creus que us va portar a parlar-los d'aquesta manera?

MH: Som a Formentera i parlàvem com parlen aquí. (Entrevista 3, pàg. 109)

Els fills van estudiar sempre en català, tant a l'escola com a l'institut de Sant Francesc. Els contes i les pel·lícules que veien els seus fills eren en castellà, perquè, segons l'entrevistat, abans el castellà era més present en tot:

E: En quina llengua solien ser aquests contes?

MH: En castellà. És que abans no era como ara. (*Ho repeteix*). És que ara a s'escola matxaquen el català cent per cent. (Entrevista 3, pàg. 107)

(...)

E: En quina llengua els ensenyen a l'escola?

MH: En català.

E: I a l'institut també?

MH: Sí. Sobretot allà hi ha la llei marcial. (Entrevista 3, pàg. 108)

L'entrevistat se sent totalment integrat a l'illa des de fa molts anys i declara sentir-se còmode parlant el català, tot i que com ell declara i com podem observar, utilitza nombroses paraules i expressions castellanes i, alhora, combina el formenterer amb conjugacions de verbs en primera persona del singular en valencià. Tot l'entorn de l'entrevistat, tant de feina com d'amics, és majoritàriament català. La transmissió del català als fills va sorgir de manera natural i sense plantejar-s'ho gaire. Associa el motiu de la transmissió del català als fills a un fet evident relacionat amb el lloc on es viu. Però, paradoxalment, en canvi, manté un to especialment crític, com hem vist, pel que fa a l'ensenyament actual i a l'ús del català als centres d'ensenyament. En el següent fragment dóna un argument que fa uns anys vam sentir a dir a l'actual president del Govern espanyol i no fa gaires setmanes, al ministre d'Educació:

MH: Sa meua cunyada és mestra d'escola d'infantil. I aquí hay marroquís, hay rumanos... I bueno, quan algun garrit té un problema, i ve sa mare o son pare (perquè

criden a son pare o sa mare), davant del garrut tenen que parlar sempre en català; que la mora, ni jota, la rumana, ni jota (*ho diu en castellà*). Quan el garrut no està, sí que poden parlar en castellà, però davant de la criatura és en català. O sea que hem passat de lo que te deia, d'una dictadura franquista que no se podia parlar català a una dictadura moderna que te obliguen i no te dan opció a poder parlar... Conye! O sea per educació... Quan una persona tu saps que és marroquí ja molt li costa el castellà... I parles el català i no s'entera de res, de res. Aquestos nenes que porten digue-li que tenen set o vuit anys, los foten en s'escola, tot el mestre ho diu en català, i el crio, en principi, té un any o dos perdut. Porque no sap lo que diu! (Entrevista 3, pàg. 112)

Cal assenyalar que aquest argument durant l'estada a Formentera l'hem sentit dues vegades més en converses entre persones que viuen a l'illa i és un dels arguments expressats per algunes de les persones que no han volgut ser entrevistades.

En la cita anterior, l'entrevistat es mostra integrador amb les persones vingudes de fora, però lingüísticament relega el català a un segon terme. De la mateixa manera que ho fa en la següent opinió:

E: Quina llengua creus que els serà més útil per viure aquí?

MH: Per viure, lo que és per viure, lo castellà i idiomes, no el català. Hi ha que ser realista. O siga, jo parlo d'una manera aquí. Un alemán, un italià que vulgui venir a Espanya, no aprendrà un català o un basc... Aprendrà castellà. Entonces, si tu vols treballar amb turistes, si algun turista vol aprendre l'idioma no se decantarà pel català, està clar, es decantarà pel castellà. (Entrevista 3, pàg. 111)

MH considera que el pagès és un tret d'identitat molt fort per als que han nascut a l'illa, però tot i que se sent totalment integrat a l'illa manté un doble sentiment que el fa identificar-se tant amb el lloc on va néixer com amb el lloc on viu:

E: Pel fet de parlar el formenterer, et sents més formenterer?

MH: Mira, jo te voy a dir una cosa, jo sa meua terra és sa meua terra, això no me lo lleva ningú, o siga... I això que estic fora de fa molts anys. (...) Jo estic molt a pler aquí, me sent com si fos d'aquí, però el meu poble natal és allà. Jo sempre he pensat que el que ha renunciat del puesto no és... Encara que t'hagués hagut d'anar per causes... Però sa teua terra és sa teua terra i estic molt a pler aquí. (Entrevista 3, pàg. 111)

En la família de l'entrevistat hi ha hagut **transmissió intergeneracional del català**, ja que tant ell com la seva parella han parlat sempre en català als fills, però pel que fa algunes de les ideologies expressades, es podria afirmar que la vitalitat etnolingüística subjectiva amb relació al català és negativa des del punt de vista de l'entrevistat.

6.1.4. Entrevista a MGO (vegeu annex, entrevista 4, pàg. 114-125)

Home de 57 anys nascut a Salamanca. Viu a Formentera des de fa 38 anys. Té dues filles de 30 i 24 anys i un fill de 25. Va cursar estudis primaris en una escola pública i actualment és l'amo d'un bar a Sant Francesc i fabrica licor d'herbes eivissenques que aviat començarà a comercialitzar. La seva L1 és el castellà i, també, la seva llengua d'ús habitual.

L'entrevistat va arribar a Formentera per primera vegada per treballar durant la temporada d'estiu. Hi va continuar anant durant tres anys seguits fins que finalment s'hi va instal·lar. Quan va arribar a l'illa no sabia que s'hi parlés el català; en aquell moment la majoria de gent el parlava:

MGO: Sí, claro, me adapté... Sí, claro... Hay gente que no se adapta, gente de fuera que siguen creyendo de que esto... bueno, que no se han integrado ni en la lengua. Bueno yo si la entiendo perfectamente, no me he arrancado a hablar y en algunos momentos hablo, pero hay gente que ni lo admite, tiene que ser el castellano. (Entrevista 4, pàg. 116)

En la cita anterior, l'entrevistat es mostra integrador amb les persones vingudes de fora, però lingüísticament relega el català a un segon terme.

En aquest fragment, l'entrevistat ens dóna una opinió de terceres persones que no hem pogut recollir en cap de les entrevistes fetes. Per tant, és una informació interessant a tenir en compte.

Quan va arribar a Formentera, MGO es movia en entorns castellanoparlants fins que va conèixer la seva actual parella, que el va introduir al seu grup d'amistats formentereres, però tot i així, en aquell grup li parlaven en castellà. Amb la seva parella van començar a parlar en castellà i actualment mantenen el castellà com a llengua de relació entre ells:

MGO: Sí, exactamente, ella tenía los amigos de aquí, de Formentera. Nos conocimos en castellano, claro, porque yo llevaba poco tiempo y no hablaba... entonces ella sí que hablaba el castellano...

(...)

MGO: Y luego con los amigos, en castellano. Ella tenía amigas de aquí, de aquí de Formentera, una catalanoparlante y la otra que hablaba en castellano. Luego aquellas amigas también empezaron a tener pareja, éramos un grupo de seis. Y bueno, eran valencianos los amigos de las otras dos chicas, pero hablábamos en castellano.

(Entrevista 4, pàg. 118-119)

Tot i que han mantingut la llengua castellana com a relació de parella, amb els fills cadascú ha mantingut la seva L1.

E: Ya me has dicho que empezasteis hablando entre vosotros en castellano y que seguís hablando entre vosotros en castellano. No lo decidisteis, salió solo, supongo que por el hecho que tú no conocías la lengua de aquí...

MGO: Exacto. Si en aquellos años hubiese habido lo que hay ahora, que hay una escuela para adultos en catalán, sí que me habría gustado en un primer momento. Ahora por pereza y, no sé, por comodidad. Como siempre en algunas ocasiones les digo a mis hijos "hablar en catalán", pero como siempre han hablado en castellano, pues no les sale.

E: En todo caso, tú lo oyes continuamente...

MGO: Sí, claro, es el que hablan ellos en casa cuando no se dirigen a mí, hablan entre ellos en catalán. (Entrevista 4, pàg. 119)

Declara que els seus fills van aprendre a parlar amb molta facilitat i que van començar a parlar les dues llengües alhora ("el bilingüismo se les vió enseguida"), barrejant paraules de l'una i l'altra en una mateixa frase.

Com podem veure, MGO es mostra obert i respectuós pel que fa a la llengua de la seva parella i del lloc on viu. Fins i tot obert al fet que li parlin en català. Ell no s'ha llançat a parlar-lo per qüestions de vergonya, però, de tant en tant, utilitza paraules en català i salutacions que li surten de manera espontània:

E: ¿Qué crees que explica que mucha gente que habla castellano en Formentera no se lance a hablar *pagès*?

MGO: No sé exactamente. Creo que quizás un poco a lo mejor vergüenza, un tanto de vergüenza y un tanto de comodidad también. (...)

E: ¿Alguna vez utilizas palabras en *pagès*?

MGO: Sí, me salen... Me da, bueno me da, no es que me dé, es que me sale en aquel momento en el idioma de aquí con alguna gente. Y bueno, incluso con la gente mayor hablo un poquito en el idioma de aquí de Formentera. O vecinos o gente mayor que conozco de hace muchos años, gente un poco más mayor que yo, sí.

(...)

MGO: Bueno, también que te guste. Porque yo lo digo todos los días "buenos días", "bon dia" como toda la gente de aquí. Bueno porque me resulta mejor, bueno mejor, que me sale así, que es natural.

(Entrevista 4, pàg. 122-123)

Els seus fills van estudiar a l'escola pública de Sant Ferran i a l'institut de Sant Francesc per motius de proximitat al lloc on viuen. Amb els companys d'estudis tant parlaven el català com el castellà. És interessant matisar la diferència en l'ús del català a l'escola de quan hi anava la seva filla de 30 anys i el de quan hi van anar els dos més petits, tenint en compte que només hi ha una diferència de cinc anys entre el primer i el segon fill.

MGO: En principio hasta los seis años era castellano, después ya era... porque la mayor me parece que hasta los ocho o nueve años no empezó a estudiar todo en catalán. Los pequeños ya empezaron desde pequeños en catalán. Y con profesoras valencianas en un principio. (Entrevista 4, pàg. 121)

L'entrevistat pensa que la llengua que parlen amb més comoditat els seus fills és el català o "la de aquí, la lengua madre, la de su madre", però pensa que tant el català com el castellà els són útils per viure a l'illa. Per treballar, pensa que és important saber l'anglès, l'italià i l'alemany:

MGO: Bueno, para trabajar.. bueno, las dos. El tener relaciones y el hablar con la gente de aquí en el idioma de aquí es natural, ¿no? Pero yo creo que las dos tienen la misma influencia porque ya casi hay tanta gente que habla un idioma como otro aquí en Formentera. Y, bueno, ya sin decir los otros idiomas de fuera.

E: Para trabajar aquí, ¿haría falta algún otro idioma?

MGO: Normalmente hay que hablar el inglés y el italiano. Pero bueno, el alemán también. Si hablas alemán, los que hay aquí en Formentera –que son muchos– lo agradecen. Muchos hablan en castellano y otros en inglés. (Entrevista 4, pàg. 123-124)

Com podem veure, en aquesta família hi ha hagut **transmissió intergeneracional del català i del castellà**. En la parella hi ha hagut convergència al castellà; als fills, cadascú els ha parlat la seva llengua primera.

L'entrevistat té un fort respecte i interès per la llengua catalana. Es mostra favorable a l'ús del català, tant pel que fa a l'entorn social com a l'entorn familiar. Tot i que no se sent menys formenterer pel fet de no parlar-lo, creu que seria interessant parlar-lo. I no descarta, encara, el fet de poder-lo aprendre més bé mitjançant cursos ("A ver si en algun momento que todavía tengo tiempo...").

Creu que el pagès és un tret d'identitat molt fort per a la gent que viu a l'illa. A més, com l'entrevistat MH, en la resposta deixa entreveure un debat entre la gent nascuda a l'illa que respon al conflicte sobre la unitat de la llengua. Ell, en la seva resposta, es mostra favorable a aquesta unitat:

MGO: Sí, el hablar este idioma de aquí mucha gente me dice: "No, yo hablo en *pagès*, no hablo en catalán". Se lo sienten como muy suyo. Hay otros que no. Hay un cincuenta por ciento, más o menos, que están a favor de una manera o de otra.

E: Nacidos aquí, ¿no?

MGO: Sí, sí, nacidos y naturales de aquí, naturales, naturales. Hay unos que dicen que no, que hablan el *pagès* y que no hablan catalán y otros que no, que es catalán. Porque bueno... Si estudias un poco la historia de aquí de Formentera, pues claro, los últimos repobladores eran catalanes. @ Es catalán, es un catalán viejo, como el de cualquier pueblo de estos de Cataluña (...). (Entrevista 4, pàg. 124)

Pel que fa a la denominació de la llengua pròpia de Formentera, hem pogut observar que, en tota l'entrevista, MGO sempre va parlar de *català*, tot i que quan se li va preguntar sobre aquesta qüestió, ell va respondre rient: "Aquí dicen que es el *pagès*".

6.1.5. Entrevista a RG (vegeu annex, entrevista 5, pàg. 126-139)

Home de 54 anys nascut a Salamanca. Fa trenta-tres anys que viu a Formentera. Té dos fills de 26 i 23 anys. Va estudiar a l'escola pública i més endavant va estar intern en una escola religiosa privada. És diplomad en Ciències Empresarials i actualment és el gerent d'un magatzem d'alimentació. La seva L1 és el castellà i les seves llengües d'ús habitual són el català i el castellà.

Com MGO, l'entrevistat va arribar a Formentera per treballar durant la temporada d'estiu, però va conèixer la seva parella actual i va decidir quedar-s'hi a viure. Quan va arribar, la majoria de gent parlava en català, tot i que ell es movia més aviat amb persones novingudes a l'illa. Amb els anys que fa que viu a l'illa ha vist un canvi considerable en la població:

RG: (...) O sea, yo pienso que, claro, al estar más abierto y haber muchas más nacionalidades que había antes –porque antes solamente habíamos los típicos peninsulares, ¿no? Y luego los turistas que, claro, al turista intentabas hablarle o en su idioma –o en castellano o en su idioma– el alemán sobre todo, porque antes había muchos alemanes. Y entonces, yo noté que luego, sobretudo en invierno, sí que se hablaba mucho más en catalán, más que en verano, claro. Es que habría que diferenciar las dos épocas casi. Pero ya te digo, yo en verano, los dos primeros años que estuve en temporada, no noté... parecía que todo el mundo hablaba en castellano. A lo mejor veías a dos personas de aquí que estaban contigo y empezaban hablando castellano y entonces, claro, entre ellos estaban acostumbrados a hablar en catalán; entonces, pues, tendían a hablar en catalán. Pero entonces se daban cuenta y volvían a hablar castellano. (Entrevista 4, pàg. 127)

Ha format part de dues associacions de l'illa: l'APA de l'escola on anaven els seus fills i la directiva del Club de Futbol Formentera. En aquestes dues associacions la llengua majoritària era el català.

RG parla el català i l'utilitza amb els amics i amb persones conegudes de l'illa; esporàdicament, també, amb algun company de feina.

Va conèixer la seva parella el primer estiu que treballava a l'illa. Van començar a parlar en castellà entre ells i és la llengua que han mantingut sempre com a llengua de relació de parella:

RG: Alguna vez hablamos en catalán [entre la parella] cuando estamos en un grupo de amigos que hablan catalán, pero ella, sobretudo, enseguida vuelve a hablar castellano

porque me ha conocido de esta forma y tiende a hablar castellano conmigo.
(Entrevista 5, pàg. 131)

Amb els fills, cadascú ha mantingut la llengua primera. Els va sortir sense haver-s'ho de plantejar gaire, però amb la intenció de fons que els seus fills aprenguessin bé les dues llengües:

RG: Sí, salió de una forma natural. Su madre, lógicamente, su lengua materna era catalán y entonces a ella le salía hablarles en catalán. Y yo, claro, mi lengua materna es castellano –el catalán lo hablo, pero no muy bien para enseñar a un crío– y entonces pensamos que la forma que aprendieran los dos idiomas bien era que cada uno le hablara en su idioma materno y así lo decidimos. Pero tampoco tuvimos una conversación seria en este sentido. Lo que tú dices, salió espontáneamente. Ni lo planteamos, nos salió así. (Entrevista 5, pàg. 135)

Com expressava MGO, RG també pensa que els seus fills no van parlar una llengua abans que l'altra, sinó que les van començar a utilitzar totes dues alhora. El fet d'aprendre dues llengües alhora no els va perjudicar ni en la pràctica de la parla, ni tampoc els va perjudicar en el seu desenvolupament lingüístic, encara que al començament barrejessin paraules catalanes i castellanes en una mateixa frase:

E: ¿Tus hijos aprendieron a hablar con facilidad?

RG: Sí, sí, la verdad es que sí. Alguna vez confundían alguna palabra, pero es lógico. Querían decir una palabra en castellano y la catalanizaban, pero es normal. Luego ya, cuando tienen seis o siete años, ya... Además lo bueno es que asociaban a su madre en catalán y a su padre en castellano. Y si estábamos los cuatro juntos, a lo mejor hablaba yo, y me estaban hablando a mí en castellano y cuando hablaba su madre, que a lo mejor querían responderle a su madre, aunque yo estuviera delante, pues le hablaban en catalán. Salía de una forma espontánea, o sea, entonces asociaban un lenguaje a cada persona.

E: ¿O sea que dirías que empezaron a hablar las dos lenguas a la vez?

RG: Yo pienso que sí. (Entrevista 5, pàg. 135)

Actualment l'entrevistat opina que els seus fills parlen tant una llengua com l'altra amb la mateixa comoditat, però declara que entre ells han escollit, lliurement, utilitzar el castellà com a llengua de relació.

El consell que l'entrevistat donaria a les parelles mixtes és que cadascú mantingués la seva llengua a l'hora de parlar amb els fills, tal com han fet ells:

RG: Que continuaran. Que a sus hijos les enseñen las dos lenguas y que continuaran los dos hablando su lengua materna, porque las dos lenguas son importantes para vivir aquí. Luego si sales a la Península tienes que saber castellano bien. Entonces para mí las dos lenguas son muy importantes y bueno, les aconsejaría que cultivaran las dos lenguas, que no hagan especial a ninguna de las dos. (Entrevista 5, pàg. 138)

La parella va triar l'escola dels seus fills en funció del nivell de català que es s'oferia a l'escola: "Podíamos elegir entre el de San Fernando y el de San Francisco... pensamos que, en aquel tiempo, se estudiaba más catalán en San Francisco".

L'entrevistat es mostra a favor de l'ús del català com a llengua vehicular de l'escola i expressa la seva posició a favor de la convivència entre totes dues llengües en el moment que se li pregunta sobre quina llengua utilitzaven els seus fills amb els amics de l'escola:

RG: Pues en las dos. Porque habían chicos catalanes y chicos que eran castellanos (...). Lo que me gustaba era eso, que no había ningún... Que no le daban mucha importancia a hacerlo en una lengua o en otra, o sea, era una cosa muy normal. Si había que hablar en un grupo de amigos con uno en castellano y con el otro en catalán, no había ningún inconveniente en hacerlo, ni le daban ninguna importancia, que a mi es lo que más me gustaba. O sea, si tienes que expresarte en castellano, en castellano y si no en catalán. Lo importante es que todos estén a gusto, que todos estén contentos. Y que no se encuentre ninguno excluido ni apartado del grupo por eso. (Entrevista 5, pàg. 134)

Considera molt important usar el català com a element integrador, destacant per sobre tot, el respecte cap a un grup lingüístic i l'altre:

RG: Claro, la lengua te ayuda a estar mucho más cerca de la gente de la isla. Te consideran más como una persona de ellos, sí. (Entrevista 5, pàg. 138)

(...) mi suegra me lo dice algunas veces: "*Si tu parles com naltros t'estimaran més*". I se me va a quedar aquí gravat. "*Si parles com naltros la gent t'estimarà més*"(...). (Entrevista 5, pàg. 136)

(...) el idioma para Formentera es muy, muy importante. Lo que pasa es que no por eso vas a tener que discriminar a otro diciendo que quiere menos a Formentera. A lo

mejor a la tierra la quiere tanto como otro que habla el formenterés, pero pienso que sí que es un aspecto positivo al menos hablarlo. (Entrevista 5, pàg. 138)

RG diferencia la variant formenterera de l'eivissenca, però alhora considera, com MGO, que les dues llengües són germanes i que, malgrat les diferències, s'assemblen molt. Per tant, també es mostra favorable a la unitat de la llengua.

Com hem vist, en aquesta família hi ha hagut **transmissió intergeneracional del català i del castellà**. En la parella hi ha hagut convergència al castellà, però als fills, cadascú els ha transmès la seva llengua primera.

L'entrevistat mostra una vitalitat etnolingüística subjectiva positiva envers el català i el castellà, ja que considera que tant una llengua com l'altra són igual d'útils per viure i treballar a Formentera. Destaca –com l'entrevistada MG– que per treballar a l'administració és condició indispensable saber parlar i escriure tant el català com el castellà; però ni en el to ni en les paraules que utilitza no hi ha cap indicatiu de no-acceptació d'aquesta condició a l'administració. Considera que per treballar amb turistes el castellà seria més útil que el català. Per tant, aquí sí que hi ha la idea de domini de la llengua majoritària per damunt de la minoritària. Curiosament no destaca cap altra llengua de relació necessària per tractar amb els turistes, tot i que anteriorment ha destacat que seria interessant que els seus fills haguessin adquirit més nivell d'anglès a l'escola i a l'institut.

RG es mostra respectuós cap a les dues llengües oficials de l'illa i fuig de qualsevol enfrontament entre aquestes llengües. Manifesta que entre ell i la seva dona no hi ha hagut cap problema en aquest sentit, però de vegades li molesten certes opinions en contra de l'ús d'una llengua o de l'altra: "Como respeto las dos lenguas, pues me sabe mal, tanto de los extremos de un lado como del otro".

Defensa contínuament el bilingüisme com a situació lingüística ideal en relació amb el lloc on viu, però manifesta objectivament que potser abans la llengua era un factor d'identitat més fort que no pas ara a causa de la diversitat cultural i lingüística de l'illa.

6.1.6 RESULTATS GRUP 1: PARELLES MIXTES L1 CATALANA/L1 CASTELLANA

Una vegada analitzats tots els informants d'origen castellanoparlant, podem concloure que la **transmissió intergeneracional del català es manté en totes**

les famílies, juntament amb el castellà, excepte en la d'MM.

En totes les parelles, la persona d'origen formenterer ha convergit a parlar el castellà amb la persona castellanoparlant d'origen. I, com dèiem, excepte en el cas d'MM, cada membre de la parella ha mantingut la seva L1 amb els fills.

Per tant, podem parlar de fills bilingües en la majoria dels casos. És important destacar que en quatre dels cinc casos exposats la llegua de relació entre els fills és el català, fins i tot en la família d'MM. L'únic cas en què els fills parlen el castellà entre ells és en la família d'RG, el qual declara que ha estat per lliure elecció dels fills.

La consciència dels pares sobre el bilingüisme ha estat un dels factors més importants que han intervingut en la tria de llengües en les parelles mixtes català/castellà. Cada membre de la parella ha cregut interessant transmetre la seva L1 amb la finalitat que els seus fills coneguessin bé totes dues llengües (tot i que la majoria exposa que la tria s'ha fet de manera inconscient), ja que són les dues llengües del territori on viuen. Donen un valor equitatiu tant a una llengua com a l'altra, però en tot cas, en tres dels cinc casos estudiats es podria dir que mantenen una posició favorable envers la vitalitat etnolingüística del català. En els informants hi ha un respecte evident cap a la llengua de la parella i la del territori on viuen, fins i tot en aquells informants en què la vitalitat etnolingüística subjectiva sembla que és més baixa.

Un altre factor podria ser la situació sociolingüística de l'illa en el moment en què hi van arribar. Tal com han exposat, a començament dels setanta la majoria de la població de Formentera era autòctona i, per tant, catalanoparlant.

Com hem comentat, tots els informants d'aquest primer grup hi van arribar com a conseqüència de l'onada immigratòria de finals dels seixanta i principis dels setanta del passat segle. Tots els homes entrevistats hi van anar per treballar (hi incloem el marit d'MM); curiosament l'única dona d'aquest grup vinguda de fora és també l'única que no va arribar a l'illa amb aquesta finalitat.

Tots els informants entenen bé el català, però només un dels entrevistats el parla habitualment. Les raons per no parlar-lo no deriven de cap ideologia en contra de l'ús del català, sinó que més aviat responen a motius de comoditat o de vergonya. En qualsevol cas, en tots, hi ha una predisposició a fer-ho i per això, en molts casos, barregen paraules del català quan parlen en castellà; també es podria

entendre com una forma de cortesia envers les persones catalanoparlants. Són conscients que la llengua és un factor d'identitat molt important per als formenterers i, per això, també saben que l'ús de la llengua autòctona és un mitjà que ajuda a apropar-los a la gent de l'illa; en l'ús hi ha una voluntat integradora.

6.2. Informants d'origen estranger

6.2.1. Entrevista a DI (vegeu annex, entrevista 6, pàg. 140-150)

Dona de 29 anys, nascuda a Buzau (Romania). Viu a Formentera des de fa tretze anys. Té un fill de 13 anys. Va cursar estudis de Turisme i actualment és empresària. La seva L1 és el romanès, però, actualment, la seva llengua d'ús habitual és el català.

L'entrevistada va arribar a Formentera per primera vegada amb l'objectiu de visitar uns familiars que hi vivien.

Va estudiar en una escola pública i participava en un club de lectura poètica a la ciutat on va néixer. Tal com explica DI, l'anglès a Romania es comença a estudiar als tres anys i es considera la segona llengua del país.

A Formentera forma part de la directiva d'un club de bàsquet, en el qual la llengua majoritària és el castellà.

Quan va arribar a Formentera no sabia que en aquesta illa es parlés català, i quan el va sentir, s'hi va interessar de seguida:

DI: És bastant curiós perquè estava allotjada a l'hotel i a Formentera a l'hivern hi ha poca cosa a fer. I vaig sentir a parlar el català. I vaig tenir curiositat per conèixer aquesta llengua. Perquè parlava ja el castellà, el francès, l'anglès... I havia sentit paraules idèntiques al romanès: "foc", "fum", "pruna"... Moltes! N'hi ha moltíssimes! I en el bar tenien el diari "Avui". I estava allà tota entretinguda a la meva habitació intentant desxifrar el català. I així va ser com vaig començar. I li vaig demanar al meu marit que em deixés un llibre i va dir: "té, un llibre fàcil". I vaig dir: "no, comença pel llibre més gruixut que tenguis". I em va donar "Els pilars de la terra". I així, poc a poc, vaig començar. Vaig començar sense por –no vaig tenir ni por ni vergonya, al principi. Això sí, després d'una temporada, ell anava parlant paraules en anglès, castellà, català... I la seva família em parlava en català –ho vaig demanar des del principi–, ho

vaig demanar a tothom qui coneixia, i alguna cosa que no entenia sí que ho demanava, i en quatre o cinc mesos vaig aprendre a defensar-me prou bé en català. (Entrevista 6, pàg. 145)

De llavors ençà, l'entrevistada troba que, en l'àmbit sociolingüístic, l'illa ha canviat molt. Ens en fa un bon retrat:

E: Què creus que ha canviat en aquests últims anys?

DI: La manera de relacionar-se, que abans tothom et parlava en català, veient-te de fora, sobretot la gent major et parlava en català. Ara cada vegada et parlen en castellà, fins i tot en italià, moltes vegades. Noto molt que el tema de diaris, llibres – sobretot llibres– en català no hi arriben, no arriben ni mica. Nosaltres els llibres a casa els comprem *on line* o quan anem a Barcelona. Les llibreries no tenen res. Diaris cada vegada menys en català. El tema de televisió, pues, pràcticament desapareix, també. La televisió pública d'aquí no és que es parli gaire català, el que es veia en català, ara cada vegada menys. Pel·lícules, que jo recordo que hi havia pel·lícules traduïdes al català, doncs ara jo no en trobo cap aquí, eh. La música. Jo quan he arribat a Formentera, molts de bars, cafeteries escoltavets molta música d'aquí de Formentera, o molta música en català, això ha desaparegut... Per moltes coses. Te n'anaves a la botiga o, fins i tot a l'administració pública i t'atenien en català. Això també no t'ho trobes gaire, vull dir allò de dir-te: "Bon dia". Ja d'entrada no t'ho diuen. "Buenos días, qué puedo darle?". En molts aspectes. (Entrevista 6, pàg. 141)

També afegeix que la llengua que sent a parlar més durant l'hivern és el castellà i durant l'estiu, l'italià.

Durant la primera estada a Formentera, DI va conèixer la seva parella actual i al cap de dos anys es van casar. La seva primera llengua de relació va ser l'anglès perquè era la llengua que coneixien tots dos, però al cap de poc temps, van passar a relacionar-se en català. Pensa que el seu marit i la família d'ell són qui l'han ajudat més a parlar-lo.

DI, a més de parlar en català, també llegeix habitualment en aquesta llengua, a més del castellà i l'anglès. En el seu grup d'amics utilitza indiferentment el català i el castellà (en l'entrevista no parla de com el va aprendre). Amb la seva família parla el romanès i amb la família del seu marit, el català. A la feina, les llengües més utilitzades són el romanès, el castellà i l'italià.

La llengua de transmissió al seu fill ha estat únicament el català, ja que els dos membres de la parella sempre li han parlat en català. El motiu d'aquesta decisió ha estat provocat per la seguretat que la llengua pròpia del territori on viu és el català:

DI: Jo penso que com que teníem clar que viuria aquí, que estaríem aquí, doncs hem pensat que és la llengua que parlaríem a casa. Així com jo he començat amb el romanès, el català ha sortit de manera natural.

E: És a dir que va sortir de manera natural, no va ser una decisió?

DI: No.

E: Tot i que veig molta consciència aquí pel que fa a la llengua, no?

DI: Sí, som molt conscients i vam participar en totes les manifestacions per la llengua. Al nostre fill hem intentat conscienciar-lo al màxim possible i, de fet, també tenim contacte per família, molt de contacte amb el català. El meu cunyat és escriptor de català, i tenim molta tradició familiar, diguem. (Entrevista 6, pàg. 148)

Al seu fill li ha parlat molt poc en romanès. Tot i així, l'ha après de parlar-lo amb l'àvia materna, amb qui l'usa habitualment, ja que l'àvia materna també viu a Formentera. El fill de DI actualment està ensenyant el català a la seva àvia romana.

Quan era petit l'entrevistada li llegia contes en català i li cantava cançons populars de les illes, la qual cosa demostra una forta integració amb la cultura i les tradicions de l'illa:

DI: Una que li agrada molt que és "Bona nit, blanca roseta" –la vam cantar molt– i també una altra, "Anàrem a Sant Miquel", que això li encantava també.

El seu fill va estudiar a l'escola de Sant Ferran, que van triar perquè "...és l'escola de Formentera amb més consciència cap al català" (Entrevista 6, pàg. 148). Tot i així, els seus amics d'escola li parlen majoritàriament en castellà. Cal assenyalar que l'informant RG també declara que va portar els fills a l'escola de Sant Francesc pel mateix motiu que DI. Aquesta diferència d'opinions podria estar motivada per la diferència d'anys en què els fills respectius van cursar estudis primaris.

Com a activitats extraescolars, el fill de DI estudia anglès en una acadèmia i juga a bàsquet. Durant les vacances d'estiu cada any va dues setmanes a Anglaterra i a Catalunya a fer camps de bàsquet i excursions a la muntanya. Per tant, veiem que la inversió econòmica dels pares en qüestions lingüístiques és molt alta.

L'entrevistada opina que el nivell d'anglès a l'institut és molt baix ("...d'anglès a primer d'institut encara estan comptant fins a deu"). I pel que fa a l'ensenyament de llengües, troba a faltar:

DI: (...) més exigència en el català, més lectura. I de l'anglès, evidentment, tot. D'anglès penso que haurien de canviar moltes coses perquè per jo és molt important l'anglès. L'anglès i qualsevol altra llengua estrangera perquè si t'obris a una llengua, ja t'obris a vàries. Jo en parlo vàries. Per tant, jo penso que no resta, sinó suma. (Entrevista 6, pàg. 147)

DI, en l'anterior fragment, mostra un fort convenciment dels avantatges que aporta el fet d'aprendre més d'una llengua alhora.

Actualment l'entrevistada considera que el seu fill se sent còmode parlant tant la llengua catalana com la castellana i que les va aprendre a parlar totes dues amb molta facilitat.

DI opina que la llengua que serà més útil al seu fill per viure a Formentera és el català, perquè:

DI: (...) és la manera de relacionar-te amb la gent d'aquí. És la llengua universal de Catalunya. (...) Jo ho record, no pots comunicar-te amb la gent major, perquè la gent major no parla castellà, pràcticament. I és l'única manera. Jo recordo aquí ties del meu marit, gent major que tenen noranta o noranta-cinc anys, no parlen castellà i, fins i tot en el meu entorn laboral m'estic trobant amb gent –que jo he llogat apartaments de gent major– que no parlen el castellà. I el meu fill sí que té molt de contacte amb aquesta gent. I sí que se n'adona que l'única manera de poder-te comunicar, que et contin anècdotes, històries... I també és la millor manera de recuperar paraules que no es fan servir. L'altre dia venia tot content de que ha recuperat la paraula *enciamera*. Perquè, clar, aquí diem *el bol de l'amanida*. Doncs no, és l'*enciamera*. (Entrevista 6, pàg. 149)

Per treballar a l'illa considera que el català i l'anglès són les llengües més importants.

D'altra banda declara que ella pel fet de parlar català s'ha sentit molt acceptada per la comunitat formenterera de més edat i discriminada per la comunitat castellanoparlant de l'illa i pels més joves:

E: Has tingut algun problema per ser una parella lingüísticament mixta?

DI: Tant com problema no. Però sí que he notat la discriminació.

E: Per part de l'entorn? Per part de la comunitat formenterera?

DI: No, precisament de la comunitat castellanoparlant.

E: Pel fet que tu parlessis el català?

DI: Sí, sí.

(...)

E: La llengua és un factor que ajuda a sentir-te més a prop o més distant de la gent de l'illa?

DI: De la gent major, sí. De la gent jove pot ser un factor fins i tot de rebuig. (Entrevista 6, pàg. 149)

No obstant això, l'entrevistada està convençuda que la llengua de relació familiar en una parella mixta ha de ser "...la llengua del lloc on vius". Troba que això és fonamental.

Pensa que el fet de parlar el català et fa sentir més formenterer i que per ser formenterer cal saber parlar la llengua de Formentera:

E: Pel fet de parlar català, et sents més formenterer (...)?

DI: Jo penso que sí perquè tens contacte amb gent que t'ajuda a integrar-te en la cultura, sobretot, no només en la llengua, sinó en la cultura. Si tu no parles, no entens la cultura d'aquesta gent.

E: És a dir que la cultura s'entén des de la llengua per a tu...

DI: Sí, sí. (Entrevista 6, pàg. 149-150)

Pel que fa a la diferència entre el formenterer i l'eivissenc, l'entrevistada respon: "Per mi tot és parlar català".

Com vèiem, En aquesta família hi ha hagut **transmissió intergeneracional del català** perquè el membre de la parella que ha vingut de fora s'ha adaptat al català.

Tot i que en la família es parli únicament el català, el fill de l'entrevistada domina perfectament el català, el castellà i el romanès, a més de l'anglès que ja el parla molt bé perquè la família hi ha invertit molts esforços perquè fos així.

Ens trobem davant del cas d'una persona de fora que ha volgut integrar-se totalment al lloc on viu, tant pel que fa a la llengua com a la cultura en general. La vitalitat etnolingüística subjectiva de l'entrevistada vers el català és molt positiva, tot i que li preocupa la possible substitució lingüística de la llengua dominant.

Per aquest motiu es mostra activa en la defensa del català en diferents àmbits, principalment en el de l'escola, però també en el de l'entorn social de l'illa. Per això no dubta en cap moment de relegar el castellà a un segon terme, ja que considera que el català és la llengua primera del lloc on viu.

En cap moment de l'entrevista, DI es refereix a la llengua de Formentera amb el nom de *formenterer* o *pagès*. Per ella, tot és *català*. Per tant, queda clara la visió unitarista de l'entrevistada pel que fa al català.

6.2.2. Entrevista a CD (vegeu annex, entrevista 7, pàg. 150-161)

Dona de 36 anys nascuda a Bucarest (Romania). Fa dotze anys que viu a Formentera. Té una filla de 7 anys. Va cursar la carrera universitària de Dret al seu país d'origen i actualment treballa de recepcionista en un hotel de Formentera. La seva L1 és el romanès i la llengua més habitual en la vida quotidiana, el castellà.

CD va cursar tant els estudis primaris com els universitaris en centres públics de Bucarest. Durant molts anys va practicar l'esport de les bitlles, del qual va arribar a ser campiona de Romania. A Formentera va formar part d'un partit polític que no va arribar a governar. En aquest grup polític tothom parlava en català, excepte quan es dirigien a ella, que ho feien en castellà.

L'entrevistada va anar a Formentera per viure amb la seva parella. Va ser allà on va sentir parlar el català per primera vegada. Ella no tenia coneixement de l'existència d'aquesta llengua:

CD: (...) he pensado: "¿Qué pasa?". Y me asusté mucho porque no entendía. En mi país hay muchas películas que se hablan, las famosas telenovelas que son todas en castellano, aunque no sean españolas, pero se hablan en castellano y pensaba que esto es el español que se habla en toda España. No sabía del catalán, no. Y que es tanta diferencia entre el castellano y el catalán. Pensaba que quizás, como en mi país hay bastantes dialectos... Pero en Rumanía se entiende el uno con el otro, hay diferencias pequeñas, no como el castellano y el catalán. (Entrevista 7, pàg. 151)

Actualment, l'entrevistada ja sap que el català no és un dialecte del castellà, sinó que el català i el castellà són dues llengües diferents.

CD ha començat a estudiar català per mitjà d'un dels cursos que organitza el Consell Insular de Formentera perquè, segons el seu parer, el fet que la gent catalanoparlant de l'illa convergeixi al castellà quan parla amb ella, no l'ajuda a aprendre la llengua de l'illa:

CD: (...) la gente cuando no me conocía, el primer impulso era hablarme en *pagès*, pero luego, como pasaba entonces pasa ahora también, cambian enseguida, si me ve y me habla en castellano. Por eso supongo que es más difícil aprender. Porque he venido a aquí y sólo hablaba el inglés y el rumano, entonces si la gente me había hablado en *pagès* por todos los lados, seguro que en vez del castellano aprendía el *pagès* o el catalán. Pero como todo el mundo a un extranjero un *pagès* le habla castellano, pues vas aprendiendo el castellano. (Entrevista 7, pàg. 152)

Amb el seu grup d'amics parla sempre en castellà. A la feina tracta amb molts turistes amb qui parla o bé en castellà o bé en anglès.

Amb la seva parella va començar a parlar en anglès, però al cap de molt poc temps van canviar al castellà:

E: ¿En qué lengua empezasteis a hablar entre vosotros?

CD: En inglés.

E: ¿Cómo lo decidisteis?

CD: Es el idioma oficial para hablar dos personas de países diferentes y era el único que por lo menos lo conocíamos los dos. Bien que lo conocíamos; él también y así nos hemos podido entender porque si no... El castellano yo podía entenderlo un poco, pero no hablarlo.

E: Y ahora, ¿qué lengua utilizas para hablar normalmente con tu pareja?

CD: Castellano.

E: ¿Cómo explicas el porqué de este cambio?

CD: Porque empecé a trabajar y en unos tres meses ya no hablábamos el inglés y hablábamos el castellano, lo he cogido muy rápido, lo he aprendido muy rápido... En tres meses ya me podía entender con una persona que hablaba castellano. (Entrevista 7, pàg. 154)

La parella va adoptar com a llengua familiar el castellà. CD ha transmès el romanès a la seva filla i, a la seva parella, d'origen formenterer, li ha parlat sempre en castellà:

E: ¿Qué crees que os llevó a hablarle así?

CD: Yo creo que esto fue lo que yo aprendí y lo aprendí porque la gente de aquí lo habla con una persona que viene de fuera. Si la gente de aquí –creo que me repito ahora– pero si la gente de aquí hablaría el catalán o el *pagès*, pues yo, en día de hoy no hablaba el castellano, por supuesto, y hablaba el catalán. Seguro.

E: ¿Le hablarías a tu hija en catalán?

CD: Sí. Y le hablaría a mi hija en rumano, siempre en rumano porque he tenido mucho empeño en que lo sepa –la lengua materna. Pero quizás con mi pareja hablaría el catalán el día de hoy. Pero como he dicho, la gente de aquí cuando ve que vienes de fuera no te habla en catalán, lo hablan entre ellos. Te hablan en castellano, entonces aprendes el castellano. (Entrevista 7, pàg. 157)

Com podem veure, CD es mostra ressentida amb la norma social de parlar en castellà a les persones vingudes de l'estranger.

Tot i que l'entrevistada no parla el català, llegeix contes a la seva filla en aquesta llengua i també en castellà i en romanès:

E: Tú no tienes problemas en leer el catalán...

CD: No, no. Creo que un ochenta por ciento me sale bien. Desde cuando he empezado el curso [es refereix al curs de català per a adults], que lo hago desde septiembre, y he aprendido mucho más. Entonces, como me ocupo mucho con ella con el colegio –lo considero muy importante– me he preocupado mucho de aprender el catalán y de poder ayudarla. (Entrevista 7, pàg. 155)

Segurament, si a l'escola no s'estudiés en català, l'entrevistada no hauria vist la importància del català, ja que l'entorn en el qual es mou està totalment castellanitzat i no li seria imprescindible per viure a l'illa. D'aquí la importància del català a l'escola per al manteniment de la llengua als territoris catalans.

La filla de l'entrevistada va a l'escola pública de Sant Francesc. L'hi van portar perquè era la més propera al lloc on viuen, però a CD li agradaria portar-la a una escola privada d'Eivissa perquè voldria que fes una carrera universitària i li fa por que si estudia a l'institut de Formentera fracassi, ja que segons explica, hi ha un percentatge molt baix d'alumnes de l'institut que continuïn els estudis a la universitat.

A l'escola, la seva filla aprèn en català i en castellà. Amb els companys d'escola parla tant el castellà com el català; s'hi adapta sense problemes. Pensa que a l'escola hi hauria d'haver professors nadius d'anglès, perquè troba que l'accent és diferent si les classes les imparteix un professor d'L1 no anglesa. Per això la seva filla rep un reforç d'anglès, fora de l'horari escolar, en una acadèmia on hi ha professors anglesos.

A més a més d'estudiar anglès, la filla de CD fa moltes activitats fora de l'escola: ballet, natació sincronitzada i música. La llengua que parla en aquests espais depèn del professor. A l'escola de música parla en català i a ballet i natació en castellà.

Declara que la seva filla va aprendre a parlar amb facilitat, però que va començar barrejant paraules en romanès i paraules en castellà en el seu discurs:

CD: Yo al principio estaba muy preocupada porque, como hablaba así mezclado, tenía miedo a que se quede así o "¿qué voy a hacer?". Y ahora, con siete años, es impresionante para mí que de pequeña sólo he hablado un idioma que es el rumano, y veo que mi niña, viene su padre y habla en castellano, se queda conmigo, habla rumano, icambia tan rápido el chip! Viene su amiga de aquí, habla el *pagès* o el catalán... Y para mí es impresionante. Y más que va a la academia de inglés desde más de un año y coge muy rápido también, coge muy rápido el inglés. Y digo: "ies impresionante, es impresionante!", pensando en mi niñez, que sólo hablaba un idioma y mi niña tiene tres y ya va para la cuarta, con siete años. Y que no nos hemos esforzado en nada, que yo sólo he seguido hablando rumano con ella y que ha venido así todo como natural, que esto a mí me impresiona más. (Entrevista 7, pàg. 158)

Actualment la seva filla parla còmodament tres llengües: romanès, castellà i català. Per això l'entrevistada valora molt positivament la simultaneïtat en l'aprenentatge de llengües, la qual cosa, de bon començament li havia semblat preocupant.

L'entrevistada entén el català però no en distingeix les variants:

CD: No veo y no me suena mucho las diferencias entre el valenciano, el catalán, el *pagès* de aquí. Para mí que suena igual. Sé que hay muchas palabras que sólo se usan aquí, que en Valencia se usan ahí, que en Barcelona de lo que yo he escuchado, se habla el catalán más puro y luego pues varios dialectos. Lo que mi niña en el colegio, también de lo que yo veo, hay muchos profesores que vienen de Valencia, no sé lo que aprende exacto. Si es el valenciano, el catalán... Yo creo que esto depende mucho de los profesores, de lo que yo he escuchado. De gente que entiende más y me han dicho pues "mira, que aprenden más el valenciano por los profesores, que no vienen de Barcelona, vienen de Valencia". (Entrevista 7, pàg. 158)

Com podem veure hi ha el concepte que el català central és la variant del català més autèntica. CD utilitza el terme *català* per referir-se només a aquesta variant i tracta els dialectes com a variants de menys importància.

Actualment CD intenta parlar el català en llocs públics com bars o botigues per practicar-lo. Si no ho fa més és per no molestar la gent perquè pensa que han de tenir la paciència de corregir-la.

Com que a la informant li agradaria que la seva filla anés a la universitat, pensa que la llengua que li serà més útil per anar estudiar a Barcelona, a València o a Palma de Mallorca serà el català, i també, per poder treballar a l'administració de Formentera. Davant la possibilitat que la seva filla vagi a alguna universitat de l'Estat espanyol es mostra més partidària de les universitats dels territoris de parla catalana perquè pensa que el català serà l'idioma que acabarà dominant entre les altres llengües d'aprenentatge de la seva filla. L'altra llengua que pensa que serà molt important per a la seva filla és l'anglès per poder treballar en el sector turístic:

E: ¿Qué lengua crees que utilizará tu hija cuando sea mayor?

CD: Como mi deseo es que vaya a hacer una carrera universitaria, y como empezamos aquí donde se estudia mucho más el catalán que el castellano, pues me gustaría que estudie alguna carrera universitaria por Barcelona, me gustaría. Como lo tiene

aprendido [es refereix al català] y aquí se usa más, supongo que es lo más indicado. En vez de irse para Madrid ir a estudiar a Barcelona, o a Palma o a Valencia, donde ella se va a sentir más cómoda, supongo, en un momento dado.

E: O sea que crees que el catalán será su lengua de uso si se mueve por estas zonas...

CD: Sí, yo creo que sí porque el rumano, de momento es pequeña –sólo tiene siete añitos–, pero no sé cómo vamos a seguir, si yo voy a tener tiempo o ella va a tener tiempo de yo poder aprenderla como se escribe o la gramática de mi idioma. En cambio el catalán seguro que lo va a tener que aprender superbien en el colegio y escribirlo muy bien y la gramática. Entonces supongo que va a ser el idioma que más va a saber. Y más correcto, que lo va a hablar, pero que lo va a escribir muy correcto. Y la gramática de mi idioma es muy difícil, muy complicado. Entonces no sé si ella va a tener esta pasión y va a querer que yo le enseñe, además de su colegio y sus actividades, hacer una cosa extra sólo porque su madre es rumana. Quizás lo hacemos con el inglés, que es un idioma oficial internacional o quizás si ella me lo va a pedir, yo muy contenta de enseñarle, mucho más. Esto vamos a verlo si es de su interés. Pero supongo que el catalán. (Entrevista 7, pàg. 159-160)

CD creu que la llengua és un factor d'identitat important per la gent de Formentera:

CD: Sí. Ellos son muy orgullosos de su idioma y de lo que yo he visto y he escuchado cuando yo al principio preguntaba "¿tú estás hablando catalán?". "No, yo estoy hablando el *pagès*". Entonces veo que están muy orgullosos y muy así; siempre me lo dicen, muchas veces lo escucho "no, hablo el *pagès* (o el formenterense)". Esto es lo que dice la gente de aquí. (Entrevista 7, pàg. 160)

En aquest fragment, sembla que l'ús del terme *pagès* no està en relació amb la idea d'unitat de la llengua, sinó amb el sentiment cap a una varietat que identifica les persones de l'illa.

Ella pensa que el fet de no parlar formenterer la fa sentir menys formenterera, però que per ser-ho hauria d'haver nascut a Formentera, independentment de si parla o no el formenterer.

Tot i que, com dèiem, l'entrevistada no distingeix les variants del català, sap que hi ha diferències entre l'una i l'altra. Pensa que la gent anomena el català en funció del lloc on es parla, però ignora la possibilitat d'una connotació ideològica en els usos dels termes:

CD: No, yo no lo distingo, pero lo sé de la gente que hay diferencia entre el ibicenco y el formenterense. Y también me ha pasado que tengo amigos de Ibiza que también les he puesto la misma pregunta: "¿tú hablas catalán?". "No, yo hablo *eivissenc*". Entonces cada uno... Hasta me he ido a Valencia y, no sé, hasta por pura curiosidad y porque, desde cuando mi niña empezó el colegio, intento informarme más. Pero se ve que cada persona dice lo suyo. En Valencia: "no, yo no hablo catalán, hablo el *valencià*". En Ibiza igual, el ibicenco y en Formentera el formenterense o el *pagès*. Creo que cada español, dependiendo del sitio donde vive dice esta cosa. Esto a mí me lía un poco, porque me quiero pensar en las diferencias que puede haber (...). (Entrevista 7, pàg. 161)

6.2.3 Entrevista a AI (vegeu annex, entrevista 8, pàg. 162-175)

Dona de 36 anys, nascuda a Ucraïna. Fa trenta-sis anys que viu a Formentera. Té una filla de 8 anys. Ha cursat estudis teatrals i actualment treballa de cambrera de pisos. La seva L1 és l'ucraïnès, però les seves llengües d'ús habitual són el castellà i el romanès.

L'entrevistada va anar a Formentera per motius de feina i, finalment s'hi va instal·lar. Anteriorment, havia viscut vuit anys a Romania, on va treballar i estudiar i on va aprendre l'idioma del país. Segons l'entrevistada, saber romanès li va facilitar l'aprenentatge del castellà perquè totes dues són d'arrel romànica.

A la llar familiar d'AI, a més a més de l'ucraïnès, també parlaven el rus. Compara l'ucraïnès amb el català i el rus amb el castellà:

E: ¿Es muy distinto el ruso del ucraniano?

AI: Sí. Es como...te voy a dar ejemplo perfecto. Es como el catalán y el castellano. (Entrevista 8, pàg. 164)

Actualment, quan va a visitar la família al seu país d'origen, prefereix parlar en rus:

AI: Sí. Porque si yo no me gusta hablar cuando voy, hablamos más en ruso ahora. Entonces si yo me voy, como aquí tú vas en castellano y te contestan, la gente te entiende. Si me voy allá en ruso, a mí un ucraniano me entiende. O hablas en ucraniano, el ruso te entiende, no todo, pero se entiende. (Entrevista 8, pàg. 165)

Per tant, aparentment, l'entrevistada ha triat l'ús de la llengua dominant en el seu país en detriment de la seva L1. No coneixem les causes d'aquest fet.

Va estudiar en una escola pública del seu país. No ha format mai part de cap associació en tots els llocs on ha viscut.

Quan va arribar a Formentera, no sabia que en aquesta illa es parlés una llengua diferent del castellà:

AI: Esto lo he descubierto después de dos meses que digo: "¡Caray!, ¿aquí qué idioma hablan?". Me ha parecido muy raro. Luego le he preguntado a una señora de una tienda, que me acuerdo, de una tienda de deportes. Digo: "¿Qué idioma hablan aquí?". "Catalán, pero el *pagès*, un dialecto". Pero muy distinto que no entendía nada, nada, nada, nada, nada, nada. Me ha parecido muy raro, pero poco a poco te acostumbras. Y hacíamos las diferencias entre el catalán y el castellano. Pero el castellano tampoco lo dominaba mucho. Y creo que a los tres meses de estar en Formentera ya el castellano, podía tener perfectamente una conversación. Con el catalán no. Porque nunca, sabes, como decirte... no me he dado cuenta mucho hasta que la niña ha empezado el cole. El día que la niña ha empezado el cole, aquí me he dado cuenta. Me hace falta saber un poquito el catalán, pero hasta entonces no. (Entrevista 8, pàg. 162)

El fet que l'entrevistada descobrís l'existència del català dos mesos després d'haver arribat a l'illa ens indica l'entorn castellanoparlant en què es movia. Com en el cas de l'anterior entrevistada, AI va prendre consciència del valor del català en el moment que la seva filla va començar a anar al col·legi.

A la feina actual tracta amb molta gent, ja que treballa amb turistes. Habitualment, amb els companys de feina parla en romanès o en castellà i, amb els turistes en italià, en anglès o en rus, en funció de la procedència. Ara no té ningú que la mani, però abans, el seu cap li parlava sempre en castellà.

Va conèixer la seva parella al primer lloc de l'illa on va treballar. Entre ells van començar a parlar en castellà perquè era l'única llengua que entenien i parlaven tots dos. Ara continuen mantenint la mateixa llengua de relació.

Abans de formar-se com a parella, cadascun tenia un grup d'amics diferent que encara mantenen. La llengua habitual en el grup d'amics d'ella és el castellà; en el d'ell, el pagès.

La parella ha parlat sempre en castellà a la seva filla perquè és la llengua de comunicació entre tots dos. Per tant, cap dels dos membres de la parella ha transmès la seva llengua primera a la filla. De tota manera, l'entrevistada ha volgut que la seva filla conegués el rus (no l'ucraïnès) perquè pogués parlar amb els avis ucraïnesos. Per aquest motiu, tots els dibuixos animats que ha vist des de petita, els ha vist en rus.

La filla de l'entrevistada va començar a parlar en castellà, però com en els casos vistos anteriorment, en el seu discurs barrejava paraules de totes les llengües que coneix:

AI: Esto era. Porque claro, era un lío en su cabeza. Uno le hablaba así, luego escuchaba los dibujos, luego venía la abuela y le hablaba en *pagès*, la tele que era en ruso, era en catalán, su padre en castellano, la madrina rumano, sus amigas estaban rumanas, ¿sabes? Y a veces, entonces hacía: "¿Eh? ¿Qué?". Y entonces tenías que repetirle varias veces para que aprenda en qué idioma le hablas. (Entrevista 8, pàg. 172)

Però tot i així, ara que la seva filla és una mica més gran, fa un balanç positiu pel que fa a l'aprenentatge de diferents llengües alhora:

E: Pero ahora que es más mayor, ¿crees que le ha facilitado el aprendizaje de lenguas el hecho de que haya sido educada con distintas lenguas?

AI: Sí, sí mucho. Se siente más segura y con el inglés, que lo domina bien.

E: O sea que ese tema, a la larga, no le ha perjudicado, le ha favorecido.

AI: Sí, claro. Si de pequeños le metes mucho es un lío, pero luego para ellos es muy fácil. (Entrevista 8, pàg. 172)

La nena també sap parlar i escriure el català perquè és la llengua de relació amb l'àvia paterna i la llengua vehicular de l'escola on va. AI també associa el terme *català* per referir-se al català central i el *pagès* quan es refereix a la variant formenterera.

E: ¿Tu hija domina perfectamente el catalán o el *pagès*?

AI: El *pagès* no, el catalán. Porque en el cole la profesora es también de Barcelona y entonces están, digamos, obligados de que le hablen el catalán. Porque tienen materias de castellano, de catalán o de inglés. Entonces cada cosa tiene su ritmo. El año pasado la matemática en el cole la estudiaban en catalán. Este año toca que la estudie en castellano. (Entrevista 8, pàg. 163)

A l'escola de Sant Francesc, segons explica l'entrevistada, fan assignatures en català i assignatures en castellà:

E: Las materias comunes, ¿un año las hacen en catalán y otro año las hacen en castellano?

AI: Sí, ahora, el año que viene no lo sé. Por ejemplo, tiene castellano, tiene catalán... Es una mezcla. Y este año, por ejemplo, los números –que ha vuelto desde el uno– lo están estudiando en castellano. ¿Sabes? Y es un lío así. Domina perfectamente las dos lenguas. Incluso, claro, como yo no puedo ayudar a la niña, le he apuntado como a una ayuda de catalán, a unos refuerzos. Y ahora, el primer año, me han dicho que le va mejor el catalán que el castellano incluso, en expresarse, en hablar y en todo. (Entrevista 8, pàg. 163)

Pel que fa a l'estudi de llengües a l'escola, AI troba insuficient les hores que dediquen a l'aprenentatge del castellà i del català. Per això, la filla de l'entrevistada, fora de l'horari escolar, estudia català. També va a una acadèmia d'anglès, fa ceràmica, ball pagès i atletisme. A ball pagès i a atletisme li parlen en català.

La llengua d'ús habitual entre els companys d'escola és el castellà:

E: Con los amigos de la escuela, ¿en qué lengua suele hablar tu hija?

AI: En castellano. No lo sé por qué, pero siempre hablan en castellano.

E: ¿Tú lo has observado? O sea, viene con amigos de la escuela en casa ¿y habla en castellano?

AI: Sí porque siempre vienen muchas amigas porque es una de las favoritas y siempre traigo amigas... Y yo le digo "a ver, ¿por qué no habláis en catalán?" Digo, así... Pero nunca. Porque tiene amigas que son hijas de payeses de aquí de Formentera y siempre [ho remarca] hablan en castellano.

E: Curioso... ¿A qué crees que se debe esto?

AI: No lo sé esto. Porque le decía a la madre de su mejor amiga y le digo: "A ver, ¿por qué cuando [nom de l'amiga] viene a mi casa, porque no le pone siempre a hablar...?". Dice: "No hay manera, ni conmigo no me habla". (Entrevista 8, pàg. 170)

Curiosament, segons el comentari de l'entrevistada, ens trobem davant d'un cas de pares formenterers als quals la filla els parla en castellà.

L'entrevistada entén el català i el sap llegir. Ara està fent un curs de català per aprendre a escriure'l i millorar-ne l'ús oral. Tot i que de vegades utilitza paraules en català amb la seva sogra, pensa que si no el parla habitualment és per una qüestió de costum:

AI: Yo creo que la costumbre. Acostumarse. Yo me he acostumbrado al castellano y sé que con el castellano voy para delante, pues hablo castellano. (Entrevista 8, pàg. 173)

Per AI és molt important l'aprenentatge de llengües. Però per viure i treballar a Formentera creu que les que seran més útils la seva filla seran el castellà i l'anglès:

AI: De todo un poco, eh, porque si quiere vivir aquí y trabajar aquí, tiene que saber un poquito de italiano, inglés, castellano, catalán, alemán...

E: O sea que cuantas más lenguas mejor..

AI: Aquí, para vivir en esta isla el inglés es muy importante, muy importante. Con el inglés puedes ya empezar bien, aparte de saber el castellano, pero el inglés. (Entrevista 8, pàg. 173)

L'entrevistada pensa que la llengua és un factor d'identitat per als nascuts a l'illa, però aquesta opinió a favor de l'ús de la llengua d'un territori determinat es contradiu amb el fet que ella hagi escollit el rus i no l'ucraïnès com a llengua de relació amb els seus pares.

D'altra banda, no creu que l'ús de la llengua del lloc on vius et faci sentir més a prop de la gent d'aquest lloc. La proximitat, per ella, depèn més de la manera de ser de la persona i dels seus actes que no pas de la llengua.

Tot i així es mostra favorable a l'ús de la variant dialectal formenterera. És conscient que la llengua pròpia del territori és el pagès, però en les seves paraules s'entreveu la consideració pel castellà com a llengua d'un territori més gran que abraça les illes:

AI: Por respeto a la gente, al menos entenderlo y intentarlo. Por respetar a la gente, para que vea que tú estás aquí y quieres ser como ellos. Quizá no te sale, pero por lo menos la gente te habla y tú no le digas "*oye, háblame en castellano que estamos...*". No. Por respeto a ellos tienes que adaptarte así como son. No hay que decirle ni que esto es mal, esto es bien. Tienes que adaptarte porque tú has venido aquí y tú tienes

que "encadrarte". Entonces si tú estás aquí te vas a "encadrar" con las tradiciones, con sus cosas típicas, con las fiestas, con todo. Tienes que adaptarte aquí, tienes que respetarlos así como son. Que hablan *pagès*, que hablan castellano, da igual. Tienes que adaptarte con ellos. Si no te gusta, te vas.@ (Entrevista 8, pàg. 174)

En aquesta família hi ha hagut **transmissió intergeneracional del castellà i del romanès**. El castellà és la llengua que la seva filla parla amb més facilitat. En la parella hi ha hagut convergència al castellà. Per tant, com a llengua familiar no s'ha triat cap de les dues L1 dels membres de la parella (el pare té com a L1 el català i la mare, l'ucraïnès).

La mare ha transmès a la filla el romanès (no l'ucraïnès) perquè va viure uns quants anys a Romania i té moltes amigues romaneses a l'illa. Però, alhora, pensa que sabent romanès és més fàcil aprendre el castellà o el català pel fet de ser una llengua llatina.

La filla parla el català perquè es la llengua amb què s'ensenya a l'escola i també perquè és la llengua dels avis paterns. I també parla el rus amb els avis materns perquè l'entrevistada, amb els seus pares, prefereix parlar en rus que en ucraïnès.

Com dèiem, en la tria per l'ús de la llengua russa hi ha una ideologia a favor de la llengua dominant. Sembla que l'entrevistada també faci aquesta associació entre el català i el castellà a Formentera. Per aquest motiu, potser, tot i que valora el català com a llengua del territori on viu, pensa que les llengües que tenen més futur són el castellà (com a llengua de domini a l'illa) i l'anglès (com a llengua de domini internacional).

Com a resultat d'aquesta situació lingüística familiar i de les ideologies dels pares envers la llengua, la filla de l'entrevistada és multilingüe, ja que ha après a parlar quatre llengües alhora: el castellà, el romanès, el rus i el català. I ara, actualment també està estudiant l'anglès dins i fora de l'escola.

6.2.4. Entrevista a FD (vegeu annex, entrevista 9, pàg. 176-185)

Home de 38 anys, nascut a Calàbria (Itàlia). Fa quinze anys que viu a Formentera. Té una filla de 6 anys i un fill de 3 mesos. Va estudiar Arquitectura Tècnica a Itàlia i actualment treballa de cambrer en una cafeteria de la seva propietat a Sant Francesc. Les seves L1 són el *calabrese* i l'italià i la seva llengua d'ús habitual, el català.

L'entrevistat va anar a l'illa per passar-hi les vacances i argumenta que es va quedar a viure a Formentera perquè hi ha una llegenda que diu que "quan baixes del barco s'illa t'atrapa o t'expulsa". I a ell el va atrapar.

Troba que des que va arribar a Formentera, el tipus de gent que hi viu ha canviat molt. Tal com testimonia FD, a Formentera, igual que altres territoris catalans, hi va haver un augment de població estrangera a començaments del segle XXI que coincideix amb la tercera onada migratòria que comentava Domingo (2015: El Punt Avui)

E: En quin sentit [ha canviat la població]?

FD: Home, hem tingut una època aquí del boom del ladrillici.

E: El boom del què?

FD: De sa construcció. I va venir una mescla de races, que jo no havia vist mai una cosa així en una illa tan petita, sa mescla de races que som –que m'incloeixo jo perquè soc italià–, però crec que n'hi ha de totes ses parts del món. L'altra dia va sortir en ses diari també un número, que no me'n record, de quantes classes de nacionalitats teníem aquí a Formentera, estan totes.

(...) Moltíssimes. I ara en canvi ja s'ha baixat una mica aquest número, perquè amb sa crisi també aquí s'ha frenat una mica.

E: A quina època era més o menys això que em dius del boom de la construcció?

FD: 2002-2003. Fa dotze-tretze anys. (Entrevista 9, pàg. 178-179)

A Itàlia va estudiar sempre en escoles públiques fins que va decidir no continuar els seus estudis per començar la seva vida laboral en el sector de l'hosteleria, que coneix per familiars italians que sempre s'hi han dedicat.

Ni a Itàlia ni a Formentera no ha format mai part de cap associació.

En el moment que va arribar a Formentera tenia unes nocions bàsiques de castellà, però desconeixia que a l'illa es parlés el català. Des que va arribar, sempre s'ha relacionat amb gent de l'illa i el seu entorn ha estat sempre català:

FD: Sí. Perquè jo m'he relacionat amb gent d'aquí sempre. Mai he tingut, m'hai quedat en un gueto d'italians com ho fan aquí. Perquè com t'he explicat abans, jo tinc un lloc públic, una cafeteria, i sa majoria des meus clients són gent d'aquí. I entones sempre

he intentat relacionar-me amb gent d'aquí. Que no vol dir que no tingui amics italians, amics... coneguts, no amics. Coneguts italians. (Entrevista 9, pàg. 180)

Considera que la seva L1 és la italiana, tot i que a casa seva parlaven el dialecte de Calàbria, el "calabrese". De tota manera, com a tota Itàlia, els dialectes són considerats només com a llengües de la intimitat. Al carrer parlen l'italià estàndard amb tothom.

Tot i que es mou en ambients formenterers, amb els treballadors de la cafeteria parlen en castellà:

E: En quina llengua sols parlar amb ells (*amb els seus treballadors*)?

FD: Amb ells en castellà, perquè sem la majoria de fora i entones s'idioma principal és el castellà. Tinguem també treballadors italians.

E: Molt bé, per tant amb els italians parles italià...

FD: No. Però igualment en ses treballadors italians aquí se parla castellà. Perquè tot, com un respecte... per no estar parlant amb un d'una forma, i s'altre no t'entén... S'idioma principal aquí en aquesta cafeteria meua, és es castellà. (Entrevista 9, pàg. 179)

Com podem veure, en aquesta cita queda reflectida la ideologia de respecte cap a la llengua dominant, que es tradueix en la norma d'ús social d'aquesta llengua en els espais públics.

Quan va començar una relació sentimental amb la seva parella actual, ja feia molts anys que es coneixien. No formaven part del mateix grup d'amics, però tenien amics comuns amb els quals ell parlava "formenterenc" (així és com ho expressa l'entrevistat). Per tant, ell i la seva dona també va començar a parlar entre ells el "formenterenc". No ho van decidir, va sortir de manera natural:

FD: Pues res. Això te surt espontani. Lo que te passa que quan coneixes una persona en un idioma llavò val per sempre, saps? Te costa canviar-lo, te costa canviar-lo. És un xip que te surt automàtic. I sí, parlam formenterenc. (Entrevista 9, pàg. 180)

Des de petits, als seus fills, ell sempre els ha parlat en italià i la seva parella, en formenterer. Amb els avis paterns la seva filla –el fill encara no parla– es relaciona en italià (no en calabrès).

E: Com els vau començar a parlar als vostres fills, quan eren petits?

FD: Jo, des de que van néixer, s'italià. I sa mare, des de que van néixer, formenterenc. Com t'havia dit abans és un xip que tens, automàticament. Tu te dirigeixes a ells en formenterer, ells se dirigeixen en italià. És automàtic. (Entrevista 9, pàg. 183)

Afirma que la seva filla va començar a parlar en formenterer i que va aprendre a parlar amb molta facilitat. Una altra vegada, trobem una opinió a favor del benefici que aporta el fet d'aprendre més d'una llengua alhora:

FD: (...) A part de que ella és una nena que també li agraden ses idiomes, perquè ja està mamant dos i també està estudiant de quan era petiteta l'inglès aquí, i s'hi troba molt a gust, i molt... A la millor és propensa per estudiar idiomes, no sé. Té aquesta facilitat tinguent a casa dos persones que li parlen dos idiomes diferents. (Entrevista 9, pàg. 182)

La seva filla va a l'escola de Sant Francesc perquè és la que tenen més a prop del lloc de treball. En aquesta escola diu que els ensenyen en català, però que la llengua més habitual d'ús entre els companys d'escola és el castellà:

E: Entre els seus amics d'escola quina llengua acostuma a parlar la teva filla?

FD: De tot. De tot. N'hi ha algun italià que parla s'italià. Amb sa gent de fora parla es castellà. Però jo crec que amb sa majoria de gent utilitza, entre ells, crec que és es castellà. Perquè, com us havia dit abans, som multinacionalitats aquí a Formentera... Multilingües, i jo crec que per lo que sent, sempre parlen en castellà. (Entrevista 9, pàg. 182)

La seva filla va començar a parlar en català. Malgrat això, l'entrevistat afirma que actualment la seva filla parla amb la mateixa comoditat les dues llengües apreses a casa, tot i que li va costar més parlar l'italià perquè el formenterer el sent més sovint.

FD parla la variant formenterera amb molta fluïdesa. Considera que la gent de l'illa l'ha ajudat molt a parlar-lo perquè l'han anat corregint de mica en mica, però també perquè no té vergonya i s'hi va llançar de seguida. També comenta que hi ha paraules semblants amb el calabrès:

E: Veig que has après a parlar el formenterer. Com l'has après?

FD: Bueno. Amb una miqueta de força de voluntat i sempre he tingut molta facilitat perquè, com es meu dialecte i es formenterer n'hi ha bastants paraules paregudes i, poques, iguals. (Entrevista 9, pàg. 183)

L'entrevistat pensa que la llengua que li serà més útil a la seva filla per viure a Formentera serà el formenterer, però per treballar-hi, l'anglès, ja que considera que amb l'anglès "tens totes les portes obertes a totes bandes, a tot el món".

Sobre la diversitat de llengües en una parella opina que cadascú ha de continuar parlant la seva pròpia llengua:

FD: Seguir en sos seus idiomes, tenir respecte un de s'altre. I si llavò li passa un cas com es meu, jo estic encantat de la vida de parlar es seu idioma perquè jo estic visquent aquí i l'idioma m'ha ajudat molt, a integrar-me en sa gent d'aquí ademés. (Entrevista 9, pàg. 185)

FD es mostra molt respectuós amb la llengua de l'illa i, en general amb totes les llengües del món. Creu que el formenterer és molt important per les persones nascudes a l'illa i que el fet de parlar formenterer ajuda a estar més a prop de la gent de l'illa.

E: Creus que el formenterer és un tret d'identitat fort pels que han nascut aquí?

FD: Sí. Per respectar perquè és una cosa seua que han parlat tota la vida. Serà com a sa meua dona nascuda aquí; sos pares aquí no canvien sa seua forma de dir ses coses, me pareix una barbaritat, saps? Per això te dic, jo respect tots ses idiomes del món i respect la gent per com ho parla.

E: Creus que la llengua és un factor que ajuda a sentir-te més a prop o més distant de la gent de l'illa?

FD: Sí. I tant! T'ajuda molt. Per jo... No te dic fonamental, perquè al final depèn de sa persona també. (...) però si ets una persona sèria i tal i, ademés, parles com ells, això t'ajuda molt, t'ajuda molt. (Entrevista 9, pàg. 185)

En canvi, no se sent més formenterer pel fet de parlar-lo ja que ell es considera italià, calabrès; però sí que considera imprescindible, per ser formenterer, saber parlar la llengua de Formentera.

Pel que fa a les varietats del català, l'entrevistat no hi troba gaire diferència entre les varietats formenterera i eivissenca, però sí que hi veu diferències entre el formenterer i el mallorquí.

En aquesta família hi ha hagut **transmissió intergeneracional del català i de l'italià**.

La parella ha convergit a parlar el català. El pare parla l'italià als fills i la mare, el català; és a dir, cada membre de la parella ha transmès la seva L1 als fills. Però el fet de viure en un territori on també es parla el castellà ha fet que la filla –i aviat el fill– esdevingués trilingüe.

Cal destacar que sent italià –i considerant que a Itàlia els dialectes no són gaire valorats– en tota l'entrevista no es va referir mai a la llengua de l'illa amb el terme *català*, sinó amb el nom de la variant, que ell anomena *formenterenc*. Però per altra banda, la ideologia lingüística italiana es deixa entreveure en la llengua d'ús entre els treballadors de la cafeteria. Posa la llengua dominant per damunt de la llengua pròpia del territori. Es podria dir que, en aquest cas, posa el català a nivell del que serien els dialectes en el seu país i consideraria el castellà com a llengua "estàndard" del país (Espanya).

L'entrevistat és una persona totalment integrada a l'illa on viu. Es mou en ambients majoritàriament autòctons i respecta i parla la llengua pròpia del territori, el català, no pas el castellà com seria propi de la ideologia general italiana. De tota manera, com hem vist, és una persona que es mostra respectuosa amb totes les llengües. Creu en el futur del català com a llengua a l'illa i la troba útil per viure-hi, a més a més de l'anglès.

6.2.5. RESULTATS GRUP 2: PARELLES MIXTES L1 CATALANA/L1 ESTRANGERA

Els resultats pel que fa a la transmissió intergeneracional del català en les parelles mixtes d'aquest segon grup són molt diversos.

El català es transmet de pares a fills en un 50% dels casos analitzats. En una de les parelles es transmet únicament el català i, en l'altra, es transmet el català juntament amb l'italià.

Aquests dos informants usen habitualment el català. Són persones totalment integrades a l'illa. Tenen una consciència clara sobre la vitalitat etnolingüística del català, i per aquest motiu troben que és la llengua més útil per viure a Formentera.

Són molt respectuosos amb la llengua i els costums del lloc on viuen i des que van arribar a l'illa han tingut interès per integrar-se en la societat formenterera. Segons la seva opinió, la llengua és el factor integrador més important per formar part del grup social autòcton.

En l'altre 50% de parelles d'aquest grup, curiosament **es transmet el romanès i el castellà**, tenint en compte que una de les entrevistades no és d'origen romanès.

En aquestes parelles, la persona d'origen formenterer no ha transmès el català als fills, sinó que ha convergit a la llengua apresada de la parella, que en aquest cas no és la llengua pròpia del territori, sinó la llengua dominant.

Per tant, aquestes dues persones entrevistades usen habitualment el castellà perquè és la primera llengua que van aprendre a parlar quan van arribar a l'illa. Han vist la necessitat d'aprendre el català en el moment que les seves filles respectives han anat a una escola en la qual s'ensenya el català. Tot i que les seves parelles són catalanoparlants, el seu entorn social és bàsicament castellà.

Hem de tenir en compte que Formentera a començaments d'aquest segle era una illa diferent, demogràficament i lingüística, de l'illa que va rebre els informants del primer grup; una illa que es començava a acostumar a l'arribada de persones de l'estranger. La norma social de parlar el castellà als nouvinguts estrangers estava totalment arrelada en la gent de l'illa. També hi havia molts més sectors de població castellanoparlant que als anys setanta.

Aquestes dues informants a diferència dels dos primers d'aquest grup, van optar per l'aprenentatge del castellà i no del català; això es reflecteix en la importància que donen al català a l'hora de viure i de treballar a Formentera.

En general, totes les persones entrevistades d'aquest grup, valoren moltíssim l'aprenentatge de llengües i opinen que com més llengües parlin els seus fills millor. Hi ha el convenciment que l'aprenentatge de més d'una llengua alhora

durant la infantesa facilita la capacitat d'aprenentatge d'altres llengües i que a partir dels 3 o 4 anys els nens associen cada llengua a una persona concreta.

Tots els fills d'aquests informants són multilingües, ja que a més de les dues llengües oficials de l'illa també coneixen la L1 estrangera dels entrevistats.

7. CONCLUSIONS

Segons les dades obtingues en l'estudi, la hipòtesi inicial es compleix. En la majoria de parelles mixtes entrevistades, el català s'ha transmès de pares a fills.

La transmissió del català representa un 66,6% del total dels informants. Com veïem, el català s'ha transmès majoritàriament entre les parelles formades per L1 catalana / L1 castellana, en les quals, a més del català, s'ha transmès també el castellà. En dues parelles d'L1 catalana / L1 estrangera també s'ha transmès el català, ja que la persona estrangera ha convergit al català de la seva parella i ha esdevingut llengua familiar.

Un dels motius principals pels quals s'ha transmès el català en aquestes famílies respon a una vitalitat etnolingüística subjectiva favorable al català per part de les persones d'origen no formenterer. Altres motius són el fet de considerar el català com la llengua pròpia del territori o la intenció que els fills esdevinguessin bilingües. En els casos de no transmissió del català, hi han intervingut factors relacionats amb la primera llengua d'aprenentatge dels nous nats. El fet d'haver après el castellà abans que el català, ha fet que la parella es conegués en castellà i aquesta llengua s'ha mantingut com a llengua familiar. Per tant la persona formenterera ha renunciat al català en la transmissió de la llengua als fills. Davant la possibilitat de tria entre les dues llengües oficials del territori, un 50% de les persones estrangeres entrevistades han optat pel castellà perquè és una llengua de domini més gran. Com veïem també, algunes entrevistades d'origen estranger fan responsable la gent de l'illa del seu coneixement del castellà i no del català per haver fet ús de la norma social que estableix el castellà com la llengua apropiada per adreçar-se a una persona estrangera.

En set de les nou parelles objecte d'estudi, les persones d'origen formenterer han convergit al castellà a l'hora de comunicar-se amb la parella, tant en les parelles d'L1 catalana / L1 castellana com d'L1 catalana / L1 estrangera, a excepció de

dues parelles que han convergit al català i que, curiosament, són parelles formades amb una persona d'origen estranger. No hi ha cap cas de divergència lingüística entre les parelles mixtes estudiades.

Pel que fa a la pràctica del llenguatge, només un dels cinc informants d'L1 castellana parla habitualment en català, en canvi, aquesta pràctica és més freqüent en els casos d'L1 estrangera (2 dels 4 entrevistats). Els castellano-parlants d'origen al·leguen que els motius per no parlar el català és que els fa vergonya o que els és més còmode parlar la llengua primera que haver-ne d'aprendre una de nova, tot i que els agradaria. En canvi les persones vingudes de l'estranger no el parlen perquè han après primer el castellà i no troben imprescindible aprendre el català per poder-se comunicar, ja que tothom es dirigeix a ells en castellà o convergeixen a aquesta llengua quan s'adonen que tenen dificultats per parlar en català. Els dos motius més comuns de la pràctica del català en persones arribades a l'illa són la intenció d'integrar-se a la societat formenterera o el convenciment que aquesta llengua és la pròpia del territori on viuen i, per tant, és la que cal parlar. Cal destacar que dues de les entrevistades han començat a tenir interès per aprendre el català com a conseqüència de l'ús a l'escola. Per tant, és important mantenir el català com a llengua vehicular en l'educació perquè, com veiem, és una manera de guanyar nous parlants.

Amb relació a la llengua d'ús habitual dels fills, veiem que els és indiferent parlar en català o en castellà i que la llengua d'interlocució, en general, la marca la persona de parla castellana.

És important remarcar que, entre els companys d'escola, els fills dels entrevistats que actualment estan cursant estudis obligatoris (primària o ESO), usen habitualment el castellà, independentment de la llengua que usin a casa. Es dona el cas que fins i tot entre fills de famílies catalanoparlants parlen entre ells en castellà. En canvi, els entrevistats que tenen fills que actualment cursen estudis postobligatoris declaren que, quan els seus fills anaven a l'escola o a l'institut, parlaven en català o en castellà en funció de la llengua d'ús dels companys.

Per tant, podem observar una tendència en l'augment de l'ús del castellà fora de les aules en relació amb el que hi havia no fa gaires anys. Aquesta tendència castellanitzadora coincidiria amb la informació sociolingüística sobre l'IES Marc Ferrer proporcionada per Vicent Ferrer, filòleg i professor d'aquest institut (vegeu

annex, pàg. 189-202) i, també, amb l'experiència personal del Jordi Riera durant les pràctiques en el mateix institut (vegeu annex, entrevista 10, pàg. 188).

La majoria de persones entrevistades opinen que la variant del català que es parla a Formentera és un factor d'identitat important per a la gent nascuda a l'illa i que el fet de parlar-lo ajuda a la integració en la societat formenterera. No s'ha observat que en la denominació de la variant del català d'aquesta illa hi hagi una idea secessionista de la llengua, sinó més aviat un sentiment de pertinença a un grup lingüístic diferenciat d'altres dels territoris catalans. La majoria de gent l'anomena *pagès*, però, en general, en les converses s'alterna aquesta denominació amb la de *català*, la qual cosa fa pensar que tothom té clar que és la mateixa llengua amb alguns trets característics diferents. Només una de les persones entrevistades no fa cap mena de distinció entre variants i identifica la llengua del territori com a *català*. Malgrat això, algunes de les intervencions dels informants apunten que hi ha una part de la població –no sabem si gran o petita– que manifesta opinions en contra de la unitat de la llengua.

Com dèiem al començament, la mostra d'opinions recollides és mínima amb relació a la gran quantitat de parelles mixtes que viuen a Formentera, per tant seria interessant poder ampliar aquest estudi recollint opinions de sectors de població de procedències diferents a les quals en aquesta ocasió no s'ha tingut accés. També seria bo poder entrevistar moltes més persones per veure si realment els resultats d'aquest estudi representen la majoria de la població formenterera o no, la qual cosa ens indicaria el grau de substitució lingüística que hi ha a l'illa. De tota maneraensem que en aquest treball han quedat reflectides opinions molt interessants en relació amb la llengua –siguin majoritàries o no– que formen part de la realitat sociolingüística de l'illa. Per tant, aquestes opinions ens indiquen que la llengua catalana continua sent la llengua d'identificació de la comunitat formenterera i que és present entre els habitants de l'illa.

8. BIBLIOGRAFIA

AZURMENDI, MARÍA JESÚS (1999): *Psicosociolingüística*. Vitoria: Universidad del País Vasco, pàg. 263-276.

BOIX-FUSTER, EMILI I VILA, F. XAVIER (1998): *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel, pàg. 185-208

BOIX-FUSTER, EMILI (2012): *Civisme contra cinisme. Llengües per viure i conviure*. Premi Serra i Moret 2010. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social i Família, pàg. 59-153

BOIX-FUSTER, EMILI (2014): "La transmissió lingüística intergeneracional. Un estat de la qüestió als països de llengua catalana". Barcelona: CUSC-Universitat de Barcelona. (En premsa)

BOIX-FUSTER, EMILI I PARADÍS, ANNA (2014): "News speakers and trajectòries in bilingual famílies in Catalonia". (En premsa)

CURDT-CHRISTIANSEN, XIAO LAN (2009): "Invisible and visible language planning: Ideological factors in the family language policy of Chinese immigrant families in Quebec". *Language policy*, 8, pàg. 351-375

DOMINGO, ANDREU (2014): *Catalunya al mirall de la immigració. Demografia i identitat nacional*. Barcelona: L'Avenç, pàg. 324

DOMINGO, ANDREU (2015): "El 70% dels catalans són fruit d'immigrants". Barcelona: El Punt Avui, 25 de gener de 2015.

FERRER, VICENT (2001): "Experiències de planificació lingüística escolar a l'IES Marc Ferrer (Formentera)". Comunicació a la I Trobada de coordinadors de normalització lingüística, a Mallorca. (COMUNICACIÓ CEDIDA PER L'AUTOR)

FISHMAN, J. A. (2001): *Llengua i identitat*. Alzira: Bromera, pàg. 21-55, 107-135, 191-215.

MONTOYA, BRAULI I MAS, ANTONI (2011): *La transmissió familiar del valencià*. València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, pàg. 124.

MONTOYA, BRAULI I MAS, ANTONI (2012): "La transmissió familiar en les llengües recessives i la revernacularització". Barcelona: Caplletra, 53, pàg. 109-116

ROSSELLÓ, CARLES, GALINDO, MIREIA I VILA, F. XAVIER (2002) "Algunes consideracions sobre l'adequació del terme llengua materna", *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística*, 24, pàg.. 94-101.

ENCICLOPÈDIA D'EIVISSA I FORMENTERA (2006): *Formentera*. Consell Insular d'Eivissa i Formentera, Departament de Cultura i Obra Cultural Balear, secció de Formentera, pàg. 72-74 i 162-182. (Edició impresa).

ANNEX

1. Fitxa de dades dels informants
2. Transcripció de les entrevistes
3. Comunicació de Vicent Ferrer: "Experiències de planificació lingüística escolar a l'IES Marc Ferrer (Formentera)". Comunicació a la I Trobada de coordinadors de normalització lingüística, a Mallorca. COMUNICACIÓ CEDIDA PER L'AUTOR.

ENTREVISTA 1

DADES PERSONALS

Identificador de l'entrevista: MG

Sexe: dona

Edat: 56 anys

Lloc de naixement: Alcalà la Real (Jaén)

Anys que fa que viu a Formentera: 30

Edats dels fills: 2 fills de 26 i 19 anys

Estudis: batxillerat i 1r curs de Medicina

Professió: cuinera d'un "quiosco" familiar

LLENGUA

Llengua primera: castellà

Llengua més habitual en la vida quotidiana: castellà

Llengua de relació amb la parella: castellà

Llengua de relació amb els fills: castellà

Llengua de relació del pare amb els fills: català

Llengua de relació entre els fills: català

ENTREVISTA 2

DADES PERSONALS

Identificador de l'entrevista: MM*

Sexe: dona

Edat: 45 anys

Lloc de naixement: Formentera.

Lloc de naixement de l'exmarit: Cuenca

Anys que va viure el seu marit a Formentera: 27

Edats dels fills: filla de 25 i fill de 24

Estudis: primaris

Professió: ajudant de cuina

LLENGUA

Llengua primera: pagès

Llengua més habitual en la vida quotidiana: pagès i castellà

Llengua de relació amb la parella: castellà

Llengua de relació amb els fills: castellà

Llengua de relació del pare amb els fills: castellà

Llengua de relació entre els fills: català

ENTREVISTA 3

DADES PERSONALS

Identificador de l'entrevista: MH

Sexe: home

Edat: 58 anys

Lloc de naixement: Villena (Alacant)

Anys que fa que viu a Formentera: 43 (va arribar-hi als 14 anys)

Edats dels fills: un fill de 34 anys i dues noies de 29 i 18 anys.

Estudis: primaris

Professió: taxista

LLENGUA

Llengua primera: castellà

Llengua més habitual en la vida quotidiana: català i castellà

Llengua de relació amb la parella: castellà

Llengua de relació amb els fills: català

Llengua de relació de la mare amb els fills: català

Llengua de relació entre els fills: català

ENTREVISTA 4

DADES PERSONALS

Identificador de l'entrevista: MGO

Sexe: home

Edat: 57 anys

Lloc de naixement: Salamanca

Anys que fa que viu a Formentera: 38

Edats dels fills: dues filles de 30 i 24 anys i un fill de 25.

Estudis: primaris

Professió: té un bar a Sant Francesc i fabrica licor d'herbes formentereres

LLENGUA

Llengua primera: castellà

Llengua més habitual en la vida quotidiana: castellà

Llengua de relació amb la parella: castellà

Llengua de relació amb els fills: castellà

Llengua de relació de la mare amb els fills: català

Llengua de relació entre els fills: català

ENTREVISTA 5

DADES PERSONALS

Sigla de l'entrevistat/da: RG

Sexe: Home

Edat: 54 anys

Lloc de naixement: Salamanca

Anys que fa que viu a Formentera: 33

Edats dels fills: dos fills de 26 i 23 anys.

Estudis: diplomat en empresarials

Professió: gerent/encarregat de magatzem

LLENGÜA

Llengua primera: castellà

Llengua més habitual en la vida quotidiana: Català i castellà

Llengua de relació amb la parella: castellà

Llengua de relació amb els fills: castellà

Llengua de relació de la mare amb els fills: català

Llengua de relació entre els fills: castellà (matisa que per elecció d'ells)

ENTREVISTA 6

DADES PERSONALS

Identificador de l'entrevista: DI

Sexe: dona

Edat: 29 anys

Lloc de naixement: Buzau (Romania)

Anys que fa que viu a Formentera: 13

Edats dels fills: fill de 13 anys

Estudis: turisme

Professió: empresària

LLENGUA

Llengua primera: romanès

Llengua més habitual en la vida quotidiana: català

Llengua de relació amb la parella: català

Llengua de relació amb el fill: català

Llengua de relació del pare amb el fill: català

ENTREVISTA 7

DADES PERSONALS

Identificador de l'entrevista: CD

Sexe: dona

Edat: 36 anys

Lloc de naixement: Bucarest (Romania)

Anys que fa que viu a Formentera: 12

Edats dels fills: filla de 7 anys

Estudis: estudis universitaris (Dret)

Professió: recepcionista

LLENGUA

Llengua primera: romanès

Llengua més habitual en la vida quotidiana: castellà

Llengua de relació amb la parella: castellà

Llengua de relació amb la filla: romanès

Llengua de relació del pare amb la filla: castellà

ENTREVISTA 8

DADES PERSONALS

Identificador de l'entrevista: AI

Sexe: dona

Edat: 36 anys

Lloc de naixement: Ucraïna

Anys que fa que viu a Formentera: 13

Edats dels fills: filla de 8 anys

Estudis: teatrals

Professió: cambrera de pisos

LLENGUA

Llengua primera: ucraïnès

Llengua més habitual en la vida quotidiana: castellà i romanès

Llengua de relació amb la parella: castellà

Llengua de relació amb la filla: romanès/castellà

Llengua de relació del pare amb la filla: castellà

ENTREVISTA 9

DADES PERSONALS

Identificador de l'entrevista: FD

Sexe: home

Edat: 38 anys

Lloc de naixement: Calàbria (Itàlia)

Anys que fa que viu a Formentera: 15

Edats dels fills: filla de 6 anys i fill de 3 mesos

Estudis: delineant

Professió: cambrer i amo d'una cafeteria a San Francesc

LLENGUA

Llengua primera: "calabrese" i italià

Llengua més habitual en la vida quotidiana: català

Llengua de relació amb la parella: català

Llengua de relació amb la filla: italià

Llengua de relació de la mare amb la filla: català

Número d'entrevista: 1

Identificador de l'entrevista: MG

Durada: 21'12''

0. INTRODUCCIÓN

Primero de todo, muchas gracias por recibirme en este chiringuito... (*parlen del lloc on es troben*) y por dedicarme un ratito de tu tiempo. Como te comenté, estoy haciendo un estudio para el trabajo de grado de Filología Catalana sobre familias de Formentera en las cuales se habla más de una lengua en casa. Por eso me interesa mucho conocer tu opinión.

Esta entrevista es anónima. Ya sabes que será grabada i que se guardará en los archivos de la UB para posibles estudios posteriores.

1. SOCIALIZACIÓN DE LA ENTREVISTADA

E: Me has dicho que naciste en Jaén y que hace 30 años que vives en Formentera... ¿Cuál es el motivo por el que viniste a vivir a Formentera?

MG: Vine de vacaciones y me quedé. Me gustó tanto que decidí quedarme. Además conocí a mi marido, pues ya está.

E: ¿Cuál fue tu primera impresión al llegar?

MG: Tranquilidad y la isla que era virgen.

E: ¿Eso en qué año era?

MG: Eso, el año 85.

E: ¿Qué es lo que te hizo quedarte en esta isla?

MG: La naturaleza, la tranquilidad, lo virgen que estaba.

E: Cuando viniste, ¿sabías que aquí en Formentera se hablaba otra lengua además del castellano?

MG: No.

E: ¿Cuándo oíste hablar el catalán o la variante de aquí por primera vez?

MG: Cuando me integré aquí, cuando conocí gente de aquí.

E: Cuando llegaste, ¿la mayoría de gente de la isla hablaba *pagès*?

MG: No, normalmente fuera de las casas hablaban castellano, pero dentro de las casas hablaban *pagès*.

E: O sea que aquí le llamáis *pagès*...O sea, formentereño es sólo *pagès*...

MG: Sí.

E: ¿Ahora crees que ha cambiado? O sea que antes oías hablar castellano en la calle, y ahora, ¿más o menos igual?

MG: No, ahora se habla mucho más catalán. A ver, antes había también menos gente y el catalán se hablaba menos. Se hablaba entre la gente de aquí. Pero ahora se habla mucho más.

Infancia/padres

E: ¿Dónde nacieron tus padres?

MG: En Alcalá la Real, en Jaén.

E: ¿Dónde viven o vivían?

MG: Allí mismo. Siguen viviendo, sí.

E: ¿Qué trabajo tienen o tenían?

MG: Mi padre en el campo. Inmigrante y en el campo, vamos.

E: ¿Inmigrante?

MG: Ha estado en Alemania muchísimos años, sí.

E: ¿Y tu madre?

MG: Mi madre "sus labores". Criarnos a nosotros. @

E: ¿Cuánta gente vivíais en casa de tus padres?

MG: Nueve.

E: ¿Cuántos hermanos erais?

MG: Seis. Mis hermanos y mi abuela. Mi abuela estaba con nosotros.

E: ¿En qué lengua aprendiste a hablar?

MG: En castellano.

E: ¿Y era la única que se hablaba en casa?

MG: Sí, no había ninguna más.

Redes sociales

E: ¿A qué tipo de escuela fuiste?

MG: Una escuela normal

E: ¿Pública?

MG: Sí, pública. Esto era lo que había antes. No había dinero para otra cosa.

E: ¿Ibas a algún tipo de asociación o club (deportivo, religioso, cultural) cuando eras pequeña?

MG: Sí, deportiva sí.

E: Y aquí en Formentera, ¿has formado parte de alguna asociación de la isla?

MG: No.

La isla

E: ¿Cómo describirías la gente que vive en esta isla?

MG: Reservada y buena gente, pero muy reservada.

E: O sea que no es muy extrovertida quieres decir..

MG: Hasta que no conocen a la gente, no. Cuando la han conocido pues son muy amables, te lo dan todo. Pero si no te conocen son muy isleños, están muy encerrados en ellos. Se tienen que abrir.

E: Actualmente, ¿te gusta vivir aquí?

MG: Me encanta @.

E: ¿Por qué te gusta tanto?

MG: Es mi isla. No he nacido aquí, pero es mi isla @. Llevo más años de vivir aquí en Formentera que en Granada o digamos en Jaén (*l'entrevistada va viure molts anys a Granada*). No sé, me encanta todo.

E: ¿Piensas que ha habido cambios en el tipo de gente que vive en Formentera desde que llegaste?

MG: Sí, ahora hay mucha más gente de Europa, más europeos. Cuando yo llegué hace treinta años, era más el de aquí el de Formentera y mucho andaluz a trabajar; extremeños, murcianos... Por eso tenemos la fama que nos digan murcianos, porque se ve que los primeros que vinieron eran murcianos y de ahí, ala, a todo el mundo murcianos. Y bueno, ahora hay más diversidad de idiomas, antes había alemanes, había bastantes alemanes, pero claro, solamente era el catalán lo que se hablaba, el castellano y el alemán. Ahora, pues, hay de todos los sitios, más el italiano que nada. Pero que sí, que ahora hay mucha más diversidad que antes cuando yo llegué, sí.

E: Eso, ¿en invierno o en verano?

MG: No, en invierno también, en invierno igual. Ahora hay de todo, de todos los países.

Trabajo

E: ¿Trabajas fuera de casa?

MG: Sí.

E: ¿Cuál es tu trabajo?

MG: Es una cocina.

E: Y tu pareja, ¿trabaja actualmente?

MG: Sí.

E: ¿En qué?

MG: Bar, camarero.

E: ¿Sueles tratar con mucha gente en tu trabajo?

MG: Muchísima @.

E: Piensa un momento en las cinco personas que ves más a menudo en tu trabajo...

MG: Mi marido, mis hijos y mis clientes.

E: ¿En qué lengua sueles hablar con ellos?

MG: Castellano o alemán o italiano.

E: ¿Y ellos a ti?

MG: Igual.

E: No hay nadie que te mande directamente porque tú eres la jefa...

MG: Exacto @.

E: Ni tienes gente que dependa de ti... ¿O no?

MG: No, no, no.

Clase social

E: ¿Crees que tu familia ha mejorado o empeorado económicamente durante los tres últimos años? ¿O se ha quedado igual?

MG: Se ha quedado igual.

2. SOCIALIZACIÓN DE LA PAREJA

E: ¿Cuánta gente vive en vuestra casa actualmente?

MG: Cuatro.

E: ¿Cómo conociste a tu pareja?

MG: En un autobús @.

E: ¿Aquí en Formentera?

MG: No, en Granada. Y después vine de vacaciones y nos volvimos a ver.

E: ¡Y ahí te quedaste!

MG: Sí, así pim pam. ¡Y con un isleño! Ahí me quedé con todo. A veces me dicen: "A ver, ¿tú te quedaste por la isla o por Bartolo?" Y yo les digo "no lo sé" @. Primero fue una cosa y después otra.

E: Cuando os conocisteis aquí en la isla –bueno, ya os conocíais–, pero cuando empezasteis a ir juntos, ¿teníais el mismo grupo de amigos?

MG: Sí, sí, desde el principio.

E: ¿Qué lengua dominaba en vuestro grupo de amigos?

MG: Catalán.

E: Y ahora, ¿continuáis viendo los mismos amigos o habéis ampliado el círculo?

MG: Sí, sí, los mismos. Se ha ampliado, pero seguimos los mismos, los de siempre.

E: ¿Cuándo empezasteis a vivir juntos?

MG: En el 86.

E: O sea, un año después.

MG: Sí.

E: Y empezasteis a hablar entre vosotros en castellano, ¿no?

MG: Sí.

E: ¿No lo decidisteis? Quiero decir, ¿salió así o lo comentasteis?

MG: Como ya empezamos hablando castellano, pues seguimos en castellano. Pasa que yo cuando nacieron mis hijos dije: "háblame en catalán como ellos". Pero no quiso. Desde el primer momento yo le dije: "mira, cuando tengamos un hijo...". O, cuando estaba embarazada le dije: "a nuestro hijo háblale catalán porque luego así no tendrá problemas como yo los he tenido porque no he entendido muchísimas cosas de las que...". Cuando yo estaba con los amigos había de preguntar "¿qué habéis dicho? O metía la pata con cualquier cosa porque no lo entendía. Cuando nació el primer hijo yo le dije: "háblame a mí en catalán también, como

también le hablas al niño". Y no lo conseguí.

E: Porque ya por inercia...

MG: Sí, empezamos así y no consiguió hablarme en catalán. No quiso.

E: ¿Qué sueles hacer en casa para distraerte?

MG: Cerámica.

E: ¿Ves la televisión a menudo?

MG: Nada.

E: ¿Lees revistas o periódicos?

MG: Nada. Leo libros.

E: ¿Qué tipo de libros te interesan?

MG: Historias.

E: ¿Y los lees en castellano siempre?

MG: De todo. Leo en catalán o en castellano, depende de si me gusta una cosa o la otra.

Red social

E: ¿Y los fines de semana qué hacéis?

MG: Nos tumbamos al sol @@.

E: Dentro de un chiringuito, ¿no? @

MG: @@ Sí. ¡Nos tostamos!

E: O sea, trabajáis...

MG: Ahí está...

E: Y cuando no trabajáis, ¿soléis salir con gente para divertirlos?

MG: Sí, nos vamos con amigos, nos vamos a hacer de torradas, nos vamos a Ibiza a pasear... Nos vamos al cine, al teatro... Lo que hay en Ibiza...

E: Y lo soléis hacer con los mismos amigos de hace treinta años, ¿no?

MG: Sí, sí, sí.

3. SOCIALIZACIÓN DE LOS HIJOS

E: Me has dicho que tienes dos hijos... ¿Cómo se llaman?

MG: Adán y Diego

E: ¿Tus hijos miraban cuentos cuando eran pequeños?

MG: ¡Muchísimos!

E: ¿Les leíais cuentos?

MG: Muchísimos.

E: ¿En qué lengua solíais leerlos?

MG: En catalán y en castellano, los dos.

E: ¿Recuerdas qué canciones les cantabas cuando eran pequeños?

MG: Sí, el *Patufet*...@ No sé, muchos, muchos, pero aquel me llevaba loca.

E: ¿Y otras canciones también a parte del *Patufet*?

MG: Sí, muchas, muchas.

Escuela

E: ¿A qué escuela fueron?

MG: La normal, la pública.

E: ¿Aquí en Formentera hay más de una?

MG: No.

E: Solo hay una... ¿En Sant Francesc?

MG: Sí.

E: ¿Por qué los llevasteis allí? Porque era la única, ¿no?

MG: Sí. Pero porque me parece que la escuela pública está bien. Realmente está bien. Por lo que yo he estado en la escuela y mis hijos también, pues no veo que está malamente.

E: O sea que ahora mismo también llevarías a tus hijos a la misma escuela, si fueras ahora a escoger...

MG: Sí, sí, sí, sí.

E: ¿En qué lengua les enseñaron en la escuela?

MG: En catalán.

E: Y con los amigos de la escuela, ¿tus hijos hablaban en catalán con todos?

MG: Sí, bueno, el *pagès*. Porque en la escuela escribían el catalán.

E: El estándar...

MG: Sí. Pues tenían que hacerlo en catalán, pero entre ellos es el *pagès* lo que hablaban porque es el de aquí.

E: ¿Tú crees que han salido preparados de la escuela en materia de lengua?

MG: No.

E: ¿Qué encuentras a faltar?

MG: Más idiomas. Que le metan más inglés, más horario de inglés y cualquier idioma más. Que le metan idiomas. Porque después salen al mundo y no saben nada más que el castellano y catalán. Y entonces esto, hoy en la vida...

E: Porque el nivel de inglés es muy bajo...

MG: Muy bajo, sí, muy bajo. Entonces en vez de tanto catalán o tanto castellano, pues que le metan inglés y que los machaquen porque es la lengua del futuro. O ruso, o chino, pero que les den caña con los idiomas.

Tiempo libre de los hijos

E: ¿Qué actividades hacen tus hijos fuera del trabajo o de la escuela? ¿Ahora mismo están estudiando?

MG: Sí, uno sí, pero uno está trabajando. Y hace mucho ciclismo y correr... ¿cómo se llama?

E: ¿Maratón?

MG: Sí, eso, maratón.

E: ¿Ese es el mayor?

MG: Sí, ese es el mayor. Y el pequeño, *windsurf*, maratón y todo lo del agua: natación, *waterpolo*, todo esto, todo lo que hay en el agua. Y maratones también. Hoy ya ves que está aquí corriendo...

E: Y durante las vacaciones, ¿qué hacen ellos?

MG: Trabajan.

E: Los padres de los amigos de tus hijos, ¿son nacidos en Formentera, la mayoría?

MG: Unos sí y otros no. La mayoría sí.

E: ¿Tus hijos ven a sus abuelos a menudo?

MG: ¡Las ganas que tendría de verlos! No, no los ven muy a menudo.

E: ¿Y a los abuelos paternos?

MG: Los paternos han muerto.

E: ¿Crees que los abuelos influyen en la educación de tus hijos, o han influido?

MG: No.

E: Por tenerlos lejos, ¿no?

MG: Sí.

E: Me has dicho antes que a tus hijos, cuando eran pequeños, tú les hablabas en castellano y tu marido en catalán...

MG: Sí.

E: ¿Cómo lo decidisteis? Bueno, un poco ya me lo has dicho...

MG: Yo quería desde el primer momento que los hablaran en catalán... (*Repetició de la conversa sobre la demanda que també li parlés a ella català*).

E: ¿Aprendieron a hablar con facilidad?

MG: Sí.

E: ¿En qué lengua empezaron a hablar?

MG: Castellano.

E: ¿Ha habido algún cambio, en estos últimos años en la lengua que habláis entre vosotros?

MG: No.

Uso de la lengua

E: ¿Entiendes la variante del catalán que se habla en la isla, o sea, el *pagès* lo entiendes tú?

MG: Sí.

E: ¿Qué crees que explica que mucha gente que habla castellano –en tu caso es así– en Formentera no se lance a hablar *pagès*?

MG: La vergüenza y que dices una palabra mal y ya te están rectificando. Entonces es esto lo que más nos... Porque por ejemplo, yo leo un libro y perfecto. ¿Que no entiendo una palabra? Bueno, pero como después sé cómo sigue, pues ya entiendo el significado. Pero si lo hablas, pues claro, cada palabra que dices mal ya te están corrigiendo, te están mirando o tú piensas que te están mirando y entonces tú ya te quedas cortada que no sigues adelante. Entonces este es el problema por lo que los castellanos no seguimos. Hay gente que lo habla que son alemanes porque conozco una chica que es alemana y lo habla el catalán. Pero claro, yo es que me tengo que reír, a ver... Yo sin hablar me tengo que reír de ella

porque más vale que se quede callada, pero bueno, cada uno es cada uno. Si ella no tiene pudor, no tiene vergüenza, pues allá ella...

E: ¿Tú alguna vez utilizas palabras en *pagès*?

MG: ¡Sí, siempre!

E: ¿Por qué dirías que te pasa?

MG: Creo que es por lo que escucho en casa diariamente. Como solamente escucho el catalán creo que me salen más en catalán que lo que es en castellano.

E: Si tu utilizas palabras en *pagès*, ¿qué reacción tienen los de aquí, los de la isla? ¿Reaccionan bien?

MG: Sí... bueno, ahora, a ver, ya saben cómo hablo. Me dicen "hablas mitad y mitad".

E: Pero, ¿más bien lo agradecen, o no?

MG: Sí, sí, se ríen porque dicen... Por ejemplo mi nuera me dice: "Manoli, ¿en qué idioma hablamos, en catalán o en castellano? Y yo le digo: "Marina, como tú quieras, es que me sale de todo". Hay cosas que las digo en catalán o en *pagès*, hay cosas que las digo en castellano, entonces hago un mezcladillo.

4. EXPECTATIVAS DE USO LINGÜÍSTICO EN EL FUTURO

E: ¿Qué lengua crees que hablan tus hijos con más comodidad?

MG: El catalán, el *pagès* es con lo que se sienten mejor.

E: ¿Qué lengua crees que les será más útil para vivir aquí?

MG: Hombre, para vivir aquí, el *pagès*, el catalán digamos.

E: ¿Por qué?

MG: Porque si aquí quieren trabajar en algunas cosas del ayuntamiento es que te obligan a hablar el catalán.

E: ¿Y para trabajar aquí? Lo mismo, ¿no? Lo que me decías...

MG: Bueno, depende de que trabajo te exigen nada más que el italiano y el alemán. Ahora, si es que trabajas en el ayuntamiento, en el *Consell*, entonces sí que te obligan a que hables el catalán.

E: ¿Has tenido algún problema por ser una pareja lingüísticamente mixta?

MG: No, para nada.

E: ¿Qué aconsejarías a una pareja como la vuestra en que cada uno habla una lengua distinta?

MG: Pues que hablen lo que les guste, con la que mejor se encuentren, pues que lo hagan.

Identidad.

E: ¿Crees que el *pagès* es un factor de identidad fuerte para los que han nacido aquí?

MG: Sí. Es muy importante porque es su identidad, son sus raíces y es lo que no se tiene que perder.

E: ¿Crees que la lengua es un factor que ayuda a sentirte más a próximo o más distante de la gente de la isla?

MG: Sí, sí, esto sí. Si tu vienes hablando catalán, no es que te acepten mejor, sino que te encuentras más en tono con..., en donde estas. Si vienes y por ejemplo como yo llegué sin saber que aquí se hablaba otra lengua y que no entendía nada que nada y tenerme que meter con amigos, pues claro, si yo hablo catalán estoy dentro antes que si hablo castellano. Entonces, sí, si hablas catalán estás más cercano a ellos.

E: ¿Por el hecho de no hablar *pagès*, te sientes menos formenterense?

MG: No, para nada, para nada.

E: ¿Crees que para ser formenterense hace falta saber hablar *pagès*?

MG: No, para nada.

E: ¿Crees que hablar *pagès* es hablar ibicenco?

MG: Es que es similar, pero cada uno tiene su cosa. Es totalmente igual, pero tiene algo que cada uno se identifica con su forma de hablarlo, pero relativamente es igual.

E: Y tu pareja piensa lo mismo, ¿no?

MG: Sí.

5. DESPEDIDA

Muchas gracias por tu ayuda.

Los resultados de este estudio, si te interesan, estarán a tu disposición en la *Facultat de Filologia* y en el *Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona*.

Número d'entrevista: 2

Identificador de l'entrevista: MM

Durada: 20'36''

0. INTRODUCCIÓ

Moltes gràcies, primer de tot, per rebre'm en aquest bar i per dedicar-me una estona del teu temps. Com et vaig comentar, estic fent un estudi per al treball de grau de Filologia Catalana sobre famílies de Formentera en què es parla més d'una llengua a casa. Per això m'interessa molt conèixer la teva opinió.

Aquesta entrevista és anònima. Ja saps que serà gravada i que es guardarà en els arxius de la UB per a possibles estudis posteriors.

1. SOCIALITZACIÓ DE L'ENTREVISTADA

E: M'has dit que vas néixer aquí a Formentera, que el teu exmarit és de Cuenca. Ara m'hauries de respondre unes preguntes del teu marit... Com és que va venir a viure a Formentera?

MM: Perquè tenia un germà aquí a Formentera i va venir de vacances i que si li agradava i això se quedaria un any aquí a Formentera.

E: Saps quina impressió va tenir quan va arribar aquí a Formentera?

MM: Sí. Molt tranquil·la i que se lligava molt.@

E: I això és el que el va fer quedar a l'illa?

MM: Sí.@

E: Ell sabia que aquí a Formentera es parlava una altra llengua a més del castellà?

MM: Sí, sí, ho sabia. El que nosaltres parlàvem es castellà amb ell.

Infantesa/pares

E: Ara va per a tu: On van néixer els teus pares?

MM: A Formentera

E: I els d'ell a Cuenca, no?

MM: Sí.

E: I ara encara viuen aquí a Formentera?

MM: Sa mamà sí, encara viu i es papà es morí l'any passat; va fer un any, el dia 13.

E: Quina feina tenen o tenien el teus pares?

MM: Sa mamà ama de casa i es papà va treballar fins que es va jubilar a una panaderia que hi ha aquí a San Fernando, fent pa i això.

E: Quanta gent vivíeu a casa dels teus pares quan eres petita?

MM: Els meus pares i els meus tres germans, dos germans i una germana.

E: En quina llengua vas aprendre a parlar?

MM: Pagès.

E: I el teu exmarit en castellà...

MM: Sí.

E: Només parlàveu pagès a casa, únicament?

MM: Sí, perquè som d'aquí de Formentera tots i tota sa famili pues quan venien a ver-mos o anàvem casa d'alguns tios i tot això, parlàvem es pagès.

Xarxes socials

E: A quin tipus d'escola vas anar?

MM: Pública.

E: Aquí a Formentera?

MM: Sí, a San Fernando.

E: Quantes escoles hi han aquí a Formentera?

MM: N'hi ha una a la Mola, però me pareix que ja no se usa fa molts anys, una a San Fernando i aquí a San Francisco. I llavò està sa institut.

E: Que és per tota l'illa, tinc entès...

MM: Sí.

E: Anaves a algun tipus d'associació o club (esportiva, religiosa, cultural) quan eres petita?

MM: No, a catequesi i ja està.

E: I el teu exmarit, havia format part d'alguna associació aquí a l'illa?

MM: No. Bueno, va estar un temps jugant a es futbol, però era així, entremig, no és que anasse a jugar en contra d'altres d'Eivissa o de Palma, o d'això, no.

E: Per distreure's...

MM: Per distreure's ells.

L'illa

E: Com descriuries la gent que viu en aquesta illa?

NN: Un poc difícil... Sí perquè hi ha gent que és molt enrotllada i parla molt, molt simpàtica i això. I llavò hi ha gent que és molt tancada i te critica bastant. O sea que davant tu: "ai, hola, què tal?". I llavò darrera: "aquesta això, aquesta allò...".

E: T'agrada viure aquí?

MM: Sí, però m'agradaria sortir a fora, conèixer més món.

E: No has viscut mai fora d'aquí...

MM: No.

E: Trobes que hi ha hagut canvis en el tipus de gent que viu ara a Formentera de la de fa anys?

MM: Sí.

E: En què creus que es diferencia?

MM: Pos que antes tot Déu que vivia aquí era gent d'aquí de Formentera. I ara ha vingut marroquí, molt de rumanos, argentí, italians i tot això.

E: Una mica de tot el món, no?

MM: Sí.

E: Quina llengua sents a parlar-hi més durant l'hivern?

MM: Pues ja te dic, depèn d'allà on te moguis i amb qui vagis. És tot un mesclat. Pagès, castellà, marroquí, italià...

E: Creus que varia de l'estiu a l'hivern?

MM: Hombre, se varia un poc perquè a l'estiu hi ha més turisme, no? Entonces hi ha més italians i més anglesos, alemanys, però bueno... No sé...

Feina

E: Fas alguna feina fora de casa?

MM: Ara en s'hivern no.

E: I a l'estiu, sí?

MM: Sí.

E: Quina es la teva feina?

MM: Estic treballant en un restaurant que es diu (*no el faig constar*) a Es Pujols i estic d'ajudanta de cuina.

E: I la teva parella en què treballava?

MM: Ell treballava en sa construcció i ara, en ses últims anys, treballava aquí a Illetes en ses pàrquings de cotxes i de motos.

E: Sols tractar amb molta gent a la teva feina?

MM: Sí.

E: Pensa un moment en les cinc persones que veus més sovint a la feina en una setmana...

MM: Els meus jefes que estan tot el dia amb jo i els meus companeros.

E: En quina llengua sols parlar amb ells?

MM: Si estic parlant amb els meus jefes tota sola, doncs es pagès. Si estic amb ses meus jefes i amb ses meus companeros, per respecte a ells, doncs castellà perquè sinó no m'entenen.

E: Perquè vénen de fora a treballar aquí durant l'estiu, no?

MM: Sí, menos un que és italià s'altros són espanyols. Però claro, no entenen bé es pagès.

E: Tu no tens ningú al teu càrrec?

MM: No

Classe social

E: Creus que la teva família ha millorat o empitjorat econòmicament durant els tres últims anys?

MM: Sa meva família? Econòmicament? Fatal!

E: Ha empitjorat? (*L'entrevistada assenteix sense dir res*).

2. SOCIALITZACIÓ DE LA PARELLA

E: Ara actualment, quanta gent viu a casa vostra?

MM: A casa... Tota sola i ara tinc dos joves que he alquilat dues habitacions.

E: Els teus fills no viuen a casa ja...

MM: No. Ara vendrà es meu fill per fer la temporada d'estiu, però llavors en setembre se'n va. I na (*no poso el nom*) només ve en s'estiu, quan té vacances, però mai s'està.

E: Com vas conèixer la teva parella?

MM: A través del seu germà. Perquè jo es seu germà el coneixia, ja duia –si no m'equivoc– duia el seu germà tres anys aquí a Formentera. Doncs jo sortia molt amb sa meva cosina i més amigues i anàvem aquí en ses discoteques i allí el vaig

coneixer –el seu germà, no sa meva parella. I entonces me vaig fer amiga d’ell. I entonces quan va venir sa meva parella, com que ens havíem fet tots un grup d’amics, sempre anàvem tots junts i me’l va presentar.

E: Per tant, quan us vau conèixer, teníeu tots dos el mateix grup d’amics...

MM: Sí.

E: Quina llengua dominava en aquest grup d’amics?

MM: Pues castellà pel germà de sa meva parella, i altres amics.

E: Ara continues veient aquest grup d’amics d’aleshores?

MM: A alguns sí i a alguns no.

E: Quan vau començar a viure junts?

MM: Bueno, vam estar un any que només érem amics, amics. I llavò ja, l’any següent ja mos vam enrotllar.

E: En quina llengua vau començar a parlar entre vosaltres?

MM: Castellà

E: I ho vau decidir o va sortir així?

MM: Sí, a voltes li parlava coses en pagès, però ell el parlava molt malament i feia molta de gràcia i llavors me vaig acostumar a es castellà i llavò castellà sempre.

E: Per tant, s’ha mantingut això...

MM: (assenteix)

E: Què sols fer a casa per distreure’t?

MM: Pues mira, ara la veritat, entre posar-me a fer limpiesa, lleigeisc bastant, bueno, d’aquestes romàntiques –sóc molt romàntica–, escoltar música, mirar-me novel·les... Me’n vaig a veure amigues que viuen per aquí a prop i això... I ja està!

E: Aquestes novel·les que llegeixes són catalanes i castellanes?

MM: No, vénen totes en castellà.

Xarxa social

E: Què fas normalment els caps de setmana? Sortir de festa?

MM: Sí, quan puc surto un rato, sí, surto amb ses meus amics.

E: I també amb aquests amics parleu català i castellà indiferentment, no?

MM: Sí.

E: Amb les amistats amb qui et relaciones més sovint, quina llengua domina?

MM: Castellà

E: Creus que en aquests últims temps hi ha hagut un canvi en l'ús de la llengua entre la gent amb qui et relaciones?

MM: Sí, ja et dic, perquè ja te dic, parlem més es castellà que es català. Es pagès, perdona...

3. SOCIALITZACIÓ DELS FILLS

E: M'has dit que tens 2 fills... Els teus fills miraven contes quan eren petits? Els en llegíeu?

MM: Sí.

E: En quina llengua?

MM: Castellà.

E: Recordes quines cançons els cantaves quan eren petits?

MM: Pues... "Cinco lobitos..." (*canta*), "Palmas, palmitas que viene papá"... No me'n record... Coses així!

Escola

E: A quina escola van anar els teus fills?

MM: Aquí a... Van començar a anar aquí a San Francisco als cinc anys i llavò, quan me vaig fer sa casa a San Fernando, a ses afores de San Fernando, pos els vaig posar a s'escola de Sant Fernando fins que van començar als dotze anys a anar a sa institut aquí a San Francisco.

E: És a dir que el motiu per portar-los a aquestes escoles va ser el lloc on vivíeu...

MM: Sí. (*Dóna més explicacions sobre els motius de canvi de residència en relació a l'escola*).

E: T'han agradat aquestes dues escoles?

MM: Sí.

E: Tens preferència per alguna?

MM: Sí, San Fernando. Perquè sa professora que tenia es meu fill es sa dona d'es meu jefe i és una bellíssima persona, súper... Bueno, es meu fill estava enamorat d'ella. (*Explica coses d'aquesta professora*)

E: En quina llengua els ensenyen a l' escola?

MM: Ja te dic, tenia assignatures en català i en castellà.

E: En quina llengua solien parlar als teus fills amb els seus amics de l'escola?

MM: Pues... Ara m'has agafat! Això t'ho haurien de dir ells. Crec que es castellà, però també català, crec. Com que tenen amigues que eren castellaneres, parlarien castellà amb elles, però com que també tenen amigues que són d'aquí de Formentera, crec que els hi parlaven pagès, però no n'estic segura.

E: Creus que han sortit preparats de l'escola pel que fa a l'aprenentatge de llengües (castellà/català/anglès...)?

MM: Sí. Bueno, els hi ha costat bastant, però sí. Tenen molt bon cap i li posen molt d'interès.

E: Has trobat a faltar alguna cosa en l'aprenentatge de llengües?

MM: No. La veritat que en s'escola, de català i d'anglès pues ho estaven ensenyant bastant bé. Si ells no han après més és perquè "passaven" bastant; s'ho prenien així amb "catxondeo", saps? Això era en sa institut, l'anglès.

E: A l'escola no en feien d'anglès?

MM: No, me pareix que no. Si no vaig equivocada era en sa institut. (*Aclareix que el català sí que l'estudiava a l'escola*).

Lleure dels fills

E: Els teus fills, quines activitats fan fora de l'escola o de la feina?

MM: Bueno, pues ja te dic, sa meva boixa li agradava molt sortir amb ses amigues a córrer. Es garrit feia futbol i coses així.

E: Els pares dels amics dels teus fills són formenterers o també n'hi han de tot arreu?

MM: N'hi ha que són de Formentera es dos i també n'hi ha que tenen es pares que són de fora.

E: Què solen fer durant les vacances els teus fills?

MM: Ara? Pues en ses vacances, quan tenen vacances de s'escola, vénen aquí a fer sa temporada.

E: Els teus fills veuen sovint els avis o els han vist sovint?

MM: Sempre que vénen, sa (*nom de la filla*) –el (*nom del fill*) és més "passota" – sempre que ve a Formentera i si ha arribat avui no, demà passat com a molt va a veure sa abuela.

E: I als pares del seu pare els veien de tant en tant?

MM: Bueno, com podíem... perquè com econòmicament no anàvem molt bé, entonces ells mentre han pogut venir, han vengut bastant sovint. Llavò ja es varen

fer vells i a lo millor passaven dos anys o tres i no els veien. Parlar amb ells per telèfon, això sí, però vore-los directament no.

E: Amb ells parlaven castellà, suposo...

MM: Sí.

E: I amb els teus pares en català, bé, en pagès...

MM: Sí. Bueno, es papà a voltes es papà li parlava es castellà i jo li deia: "papà, no els hi parlis castellà, parla'ls-hi pagès". Però sa mamà sí, sempre els hi parlava es pagès.

E: Creus que els avis han influït en la seva educació?

MM: Sí, claro, però positivament.

4. EXPECTATIVES D'ÚS LINGÜÍSTIC EN EL FUTUR

E: Ara, actualment, quina creus que és la llengua que parlen amb mes comoditat els teus fills?

MM: Pues, ja te dic, en (*nom del fill*) sempre el sento parlar es castellà, quan ve, sempre en castellà. Na (*nom de la filla*) parla jo crec que es mallorquí, el català mallorquí.

E: Mallorquí? No pagès?

MM: No. Com que està a Palma crec que parla més es mallorquí que es castellà, però no n'estic segura.

E: Quina llengua creus els és mes útil per viure aquí?

MM: Hombre, es pagès!

E: I per treballar-hi?

MM: Per treballar, idiomes i anglès. Anglès és molt important que el sapiguessen parlar... Perquè clar, anglès normalment serveix per tot: per italians, per alemanys, per tot.

E: Has tingut algun problema per ser una parella lingüísticament mixta?

MM: No t'entenc... (*se li aclareix*). Ah! Entre natros? No.

E: Què aconsellaries a una parella com la vostra en que cadascú parla una llengua diferent?

MM: Que no facin sa mateixa locura que jo. Que si jo sóc de Formentera als boixos els hi ensenyis la llengua de Formentera, es pagès. I llavò, pues es pare que parli sa seva llengua, castellà si és castellà, i ja està.

Identitat.

E: Creus que el pagès és un tret d'identitat fort per als que han nascut aquí?

MM: Sí.

E: La llengua és un factor que ajuda a sentir-te més a prop o més distant de la gent de l'illa (*mirat des del punt de vista del teu exmarit*)? És a dir, ell si hagués parlat pagès, creus que hagués tingut una relació més propera amb la gent de l'illa, o no? O és indiferent?

MM: Jo crec que indiferent, perquè la veritat és que era una persona bastant oberta i es duia molt bé amb tot Déu.

E: Per tant, no depèn de la llengua...

MM: No. Llevat de la meua família que és molt... d'aquí, de Formentera, no.

E: Creus que pel fet de parlar el formenterer, et sents més formenterer?

MM: Sí! Sa meua ciudad és sa meua ciudad, o és la meua població... com se digui.

E: I creus que per ser formenterer cal saber parlar el formenterer o pagès?

MM: Hombre, claro, sí. Si no saps parlar es pagès vol dir que no ets de d'aquí, de s'illa. I jo som de l'illa. Jo és que he nascut aquí, es sa meua nacionalitat, no sé com explicar-me...

E: I creus que parlar pagès és parlar eivissenc?

MM: No, no té res que veure. Se pareix en moltes coses, però se nota. Tenen un altre acento.

E: I paraules diferents, també?

MM: Sí. Jo normalment sempre que vaig a Eivissa, solo parlar es castellà. I si me parlen es formenterenc se nota. Hi ha persones majors... Persones joves, no, ja mos entenem bé així com estem parlant ara amb tu... Mos entenem bé. Però si són persones ja més velles, majors, se'ls hi nota un munt, però un munt; s'accento i tot.

5. COMIAT

Moltes gràcies pel teu ajut.

Els resultats d'aquest estudi, si t'interessen, saps que seran a la teva disposició a la Facultat de Filologia i al Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona.

Número d'entrevista: 3

Identificador de l'entrevista: MH

Durada: 22'19''

0. INTRODUCCIÓ

Moltes gràcies, primer de tot, per rebre'm a casa teva i per dedicar-me una estona del teu temps. Com et vaig comentar, estic fent un estudi per al treball de grau de Filologia Catalana sobre famílies de Formentera en què es parla més d'una llengua a casa. Per això m'interessa molt conèixer la teva opinió.

Aquesta entrevista és anònima. Ja saps que serà gravada i que es guardarà en els arxius de la UB per a possibles estudis posteriors.

1. SOCIALITZACIÓ DE L'ENTREVISTAT

E: M'has dit que vas néixer a Villena (Alacant) i que fa 43 anys que vius a Formentera. Villena m'has dit que és un poble d'Alacant de parla castellana i que al costat...

MH: Al costat, a 15 Km ja se parla català.

E: Quin és el poble del costat?

MH: Viara.

E: Com és que vas venir a viure a Formentera?

MH: Bueno, perquè el meu pare venia a fer sa feina. Jo tenia catorze anys. Si jo no sabia ni on estava Formentera!

E: Quina impressió vas tenir quan hi vas arribar?

MH: Ui! Molt dolenta! Formentera, quan jo hi vaig arribar fa quaranta i pico d'anys, no hi havia llum a ses cases, no hi havia aigua corrent, no entenia com parlaven, és clar, per mi va ser un trauma. Hasta que em vaig habituar va ser... Un marrec de catorze anys, fora de l'escolaridad perquè em van posar a fer feina, no coneixia a ningú. Va acabar sa feina i va venir s'hivern. Per dutxar-se havíem d'agafar l'aigua com a l'oest. Allà en el poble teníem televisió; aquí ni llum. Per mi va ser un pal.

E: Què és el que et va fer quedar en aquesta illa?

MH: Sa dona! @ Claro, (?) quan van dir els meus pares d'anar altra vegada cap es poble, jo ja tenia la nòvia aquí i ja mos quedarem tots.

E: Per tant, quan hi vas venir, no sabies que a Formentera s'hi parlava una altra llengua a més del castellà?

MH: No, no, no. Ni manco sabia on estava, ni fu.

E: I el primer cop que la vas sentir va ser aquí...

MH: Sí.

E: Com anomeneu la variant dialectal del català que es parla aquí a Formentera?

MH: Ui, és que esto és molt elàstic. Cada u... el que és català diu que és català, el eivissenc diu que és eivissenc i el de Formentera diu que és formenterer. O siga, totes ses llengos són germanes, però aquí hi ha paraules que el català no emplea. O siga, aquí hi ha paraules que s'empleen i que el català no sap es que es diu i paraules que diu el català que nosaltres mos quedem... "Què has dit?"

E: I també n'hi dieu pagès del parlar d'aquí?

MH: Sí, aquí se diu pagès, sí. Aquí a qui li digueu us dirà "aquí se parla pagès".

E: És a dir, el pagès només és formenterer... No és eivissenc, per exemple, el pagès...

MH: No, per la gent d'aquí, l'eivissenc li diuen eivissenc.

E: Quan vas arribar, la majoria de gent de l'illa parlava formenterer o pagès?

MH: Sí, sí

E: I ara? Creus que ha canviat durant aquests últims anys?

MH: Ara hi ha molta gent que és de fora, però vaja, la gent de Formentera parla pagès.

Infantesa/pares

E: Els teus pares van néixer al mateix poble que tu, a Villena?

MH: Sí, Bueno, sa meua mare sí; el meu para va néixer a Caudete, un poble que hi ha molt a prop de Villena.

E: I ara encara hi viuen o no viuen?

MH: No, falten els dos.

E: Quina feina tenien?

MH: El meu pare era conductor i sa meua mare era ama de casa.

E: Quanta gent vivíeu a casa dels teus pares?

MH: Sa meua germana i jo. Som dos germans.

E: Éreu quatre doncs...

MH: Sí.

E: Ja m'has dit que havies après a parlar en castellà. Només parlàveu castellà, doncs, a casa els teus pares? No n'hi havia una altra?

MH: No, no.

Xarxes socials

E: A quin tipus d'escola vas anar?

MH: Jo primero vaig anar... digue-li a l'escola pública i llavò vaig anar als salesianos, a una escuela de mossènysers que n'hi ha allà i vaig estar allà fins que vaig vindre aquí.

E: Anaves a algun tipus d'associació o club allà a Alacant (esportiva, religiosa, cultural)?

MH: No. *(Explica que quan era petit agafaven joves per a fer activitats els de la "Organización de las Juventudes Españolas" (OJE) i que el seu pare sempre s'havia negat a què hi anés).*

E: I aquí a Formentera, has format part d'alguna associació de l'illa?

MH: No.

L'illa

E: Com descriuries la gent que viu en aquesta illa?

MH: Uh! Molt tranquil·la! Sí, sí, no s'alteren per res. "No ho farem avui? Ho farem demà". *(Explica que tot és per a l'endemà. Que ell havia treballat molts anys de*

fuster i que als alemanys els sobtava aquesta actitud dels illencs. Ara treballa de taxista i això fa que la feina sigui immediata).

E: Actualment t'agrada viure aquí?

MH: Sí, clar, sinó no hi seria.

E: Què és el que t'agrada més de viure aquí?

MH: Aquí s'està molt tranquil. *(Explica que pot deixar la casa oberta sense problemes i que està molt tranquil quan la seva filla surt de nit perquè sap que ningú no li farà res).*

E: Trobes que hi ha hagut canvis en el tipus de gent que viu a Formentera des que vas arribar?

MH: Hombre, canvis n'hi ha hagut molts. La gent de Formentera s'ha obert molt. Era molt tancada. La gent de fora eren es murcianos...

E: A tu també t'ho van dir?

MH: Sí, clar, i més a s'època que vai venir jo. *(Explica que no tenien bona fama perquè moltes vegades, noies de l'illa, s'havien trobat que estaven a punt de casar-se i la persona de fora deia que anava a veure els seus pares i no tornava. Això generava desconfiança per part de la gent de l'illa vers els nousvinguts).* Actualment estic integrat, ni murciano ni punyeta!

E: Quina llengua sents a parlar-hi més durant l'hivern?

MH: El pagès.

E: I a l'estiu?

MH: Italià.

Feina

E: Fas de taxista, oi?

MH: *(Assenteix)*

E: I la teva parella, treballa?

MH: Diguérem que no. Perquè de vegades fa una feina d'una hora... No se pot considerar una feina.

E: Sols tractar amb molta gent a la teva feina?

MH: Uf! Moltíssima!

E: Pensa un moment en les cinc persones que veus més sovint a la feina en una setmana...

MH: Els companys de feina.

E: En quina llengua sols parlar amb ells?

MH: En català.

E: I amb els clients que et vénen al taxi, quina llengua fas servir més?

MH: És que tot depèn de les èpoques. Quan estem en agost, lo que més se parla és italià.

E: I tu saps italià?

MH: Home! Algo! No d'escola, sinó de sentida, però amb l'italià m'apanyo prou bé. Depèn de la època. Al principi vénen ses alemanys, esto sí que le parlo molt poquet perquè sí que el tinc justetet. Llavò, l'italià és es fort d'aquí.

E: I a l'hivern?

MH: A l'hivern res, no parlem amb ningú. *(Explica la falta de feina a l'hivern i que només vénen alguns representants i que en vénen més de castellans que de catalans)*. I si el client te parla en castellà li contestes en castellà i si el client te parla en català, li contestes en català.

E: Tens gent que depengui de tu?

MH: No.

Classe social

E: Creus que la teva família ha millorat o empitjorat econòmicament durant els tres últims anys?

MH: Ha millorat. Sí, sí, no tinc deutes, això ja és molt!

2. SOCIALITZACIÓ DE LA PARELLA

E: Quanta gent viu a casa vostra actualment?

MH: Ara en aquest moment som sa dona i jo, depèn. El fin de semana som tres, i quan ve la de Mallorca som cinc, perquè ve ella i el nòvio.

E: Quan us vau conèixer amb la teva dona, teníeu el mateix grup d'amics?

MH: Sí, perquè era jo sol i sis o set al·lotes. Sí, perquè naltros, diguem-li, allí en los salesianos jo estava en un coro, el coro de s'escola. I aquí férem un coro també, i tot lo que eren, eren al·lotes i no hi havia més que jo... Clar i tocàvem sa guitarra sa meva dona i jo. I allí la vaig conèixer.

E: Quina llengua dominava llavors en el vostre grup d'amics, el pagès?

MH: El català, sí.

E: Ara continueu veient aquests amics?

MH: No.

E: Quan vau començar a viure junts?

MH: Com mos casàrem. Llavò no és como ara que (?), no, no, nosaltres com mos casàrem.

E: En quina llengua vau començar a parlar entre vosaltres?

MH: El castellà.

E: Com ho vau decidir?

MH: No, no. És que sa dona sempre m'ha parlat castellà. Jo anava a casa ses sogres i ses sogres sempre m'han parlat català, o pagès, i sa dona sempre castellà.

E: És com us vau conèixer i així heu continuat...

MH: Sí, sí, però és que a vegades sa dona parla en castellà i jo l'estic contestant en català. A ella no li surt parlar-me en català, no li surt, ella diu que no li surt.

E: A casa, què sols fer per distreure't?

MH: Jo? El camp.

E: No mires la tele?

MH: Sí, sí, també hombre, la tele també. Deport no en faig, ara el meu deport és el camp. Sortir a fora, sembrar cosetes... El camp!

E: Quin canal t'agrada més de la televisió?

MH: Jo? Sa dona diu que estic loco. A mi m'agrada "Discovery Max". Fan molts de reportatges. I és el que m'agrada jo. Cada loco con su tema.

E: Llegeixes revistes o diaris?

MH: El diari d'Eivissa quasi cada dia. És molt dolent, però és el que posa algo de Formentera. I revistes normalment, no.

E: I llibres?

MH: No.

Xarxa social

E: Què feu els caps de setmana o els dies de festa normalment?

MH: Estar en casa. Sortim molt poc. És que realment Formentera no hi ha puestos per anar-hi de festa, per dir algo així. I te pots mudar, te pots vestir... Sant Francisco té menys ambient el diumenge que el dilluns. Entonces, vas al poble, a un bar... Doncs ja estem bé aquí!

E: Llavors vosaltres no sortiu amb molta gent...

MH: No, naltros tenim una relació de parelles, amb dos parelles més, que de vegades nos juntem per anar a sopar, però tampoc... A lo millor una vegada cada dos mesos, mes i mig que és lo que tenim relació i ja està.

E: I amb aquestes parelles parleu pagès?

MH: Sí.

3. SOCIALITZACIÓ DELS FILLS

E: M'has dit que tens 3 fills... Quan eren petits miraven contes o els en llegíeu?

MH: Sí.

E: En quina llengua solien ser aquests contes?

MH: En castellà. És que abans no era como ara. (*Ho repeteix*). És que ara a s'escola matxaquen el català cent per cent. Abans no. Vèiem molt la pel·lícula aquesta de "Los gnomos" i tot això, doncs era en castellà. Si compraves una

pel·lícula en DVD, era en castellà. Perquè la nostra grossa, el "Bambi" se lo sabia de memòria. I acabava la pel·lícula i la tornava a començar des del principi, però era en castellà.

E: I els contes que es venien, també? No en trobaves gaires en català...

MH: També en castellà. No vol dir que no n'hi hagués, però la gran majoria.

E: Recordes quines cançons, els cantaves quan eren petits?

MH: Jo no n'he cantat, no. Jo no n'he cantat.

Escola

E: A quina escola van anar?

MH: A la Lluís Andreu de Sant Francesc.

E: I a l'institut?

MH: Aquí, també *(es refereix a Sant Francesc)*.

E: Per què vau portar els fills a aquesta escola?

MH: Perquè no n'hi havia d'altre.

E: A Sant Ferran ara n'hi ha una, no?

MH: Sí, a Sant Ferran, sí. *(Explica que l'escola s'assigna per la població on es viu, però que ara, a molts no els agrada la de Sant Francesc i porten els fills a Sant Ferran o al revés)*.

E: Et va agradar aquesta escola, o t'hagués agradat portar-los a una altra escola?

MH: No, no *(ja li està bé)*.

E: En quina llengua els ensenyen a l' escola?

MH: En català

E: I a l'institut també?

MH: Sí. Sobretot allà hi ha la llei marcial.

E: Creus que surten preparats de l'escola pel que fa a llengües, de cara al món laboral?

MH: Sí.

E: No hi trobes a faltar res?

MH: No.

Lleure dels fills

E: Els teus fills, quines activitats fan fora de l'escola o de la feina?

MH: El meu gros, s'estiu treballa amb jo en es meu taxi. I ara se busca la vida d'albañil o de... A l'hivern se busca la vida del que surti. I s'estiu treballa amb jo. L'altra grossa està estudiant i llavò, quan ve aquí, potser treballa dos mesos en un *souvenir* de dependenta. També del que troba, clar, per dos mesos no pots tampoc exigir molt... I sa petita, pues també ha començat a treballar ara un mes o un mes i mig.. També en un *souvenir* de dependenta.

E: És a dir que les vacances les dediquen a treballar?

MH: Sí.

E: Els teus fills veien sovint els avis quan eren petits?

MH: Sí.

E: De les dues bandes?

MH: Sí, sí, sí.

E: En quina llengua parlaven amb els avis?

MH: Amb los d'aquí, pagès i amb los d'alla, castellà.

E: Creus que els avis han influït en la seva educació?

MH: (*Aclarim malentès*). Sí, sempre serveix. Això és una cosa que sempre... L'experiència que los abuelos, eso no se los lleva ningú.

E: Com els va començar a parlar quan eren petits?

MH: En català.

E: Tots dos? Tu i la teva dona en català...

MH: Sí.

E: Què creus que us va portar a parlar-los d'aquesta manera?

MH: Som a Formentera i parlàvem com parlen aquí.

E: T'ho pregunto perquè és curiós perquè entre vosaltres parleu castellà, tu també ets d'arrel castellana i...

MH: Sí, però ja te dic, sa dona amb jo parla castellà i jo li contesto en pagès i ella em torna a contestar en castellà. És una costum, ella és així.

E: Per tant, per tu no va ser cap problema parlar pagès als teus fills?

MH: No, no. Home, jo quan vaig vindre... Jo vaig fer catorze anys aquí. Ho agafes molt aviat tot. O siga, ara sí que em costaria molt, però llavò ho agafes tot molt aviat per algun amigueta i tal i aviat... Fotia cada castellanada que Déu... Ara encara les torno a fotre, però a vegades quan me diuen açò, dic: "M'has entès? Sí? Doncs ja està! No le des més voltes!".

E: Van aprendre a parlar amb facilitat els teus fills o creus que els va costar?

MH: Sí. No, no, no va costar.

Ús de la llengua

E: Veig que has après a parlar formenterer, com em dèies, des de molt jove. Arrel de què el vas aprendre? De sentir-lo?

MH: Sí, de sentir-lo. Jo aquí no he anat a s'escola.

E: I que la gent t'hi parlés, no?

MH: Sí, sí.

E: Com et vas llançar a parlar-lo?

MH: Uh! Igual no me'n record, ja! No ho sé... Diguem... Jo què sé! De dir a algú: "això com se diu?". I bueno, te vas quedant a poc a poc amb coses... I al principi no entenia res jo, res. Era només que "bon dia".

E: I el parlar va ser, suposo, de mica en mica, progressivament...

MH: Sí.

E: Et sents còmode parlant-lo?

MH: Sí, sí, sí.

4. EXPECTATIVES D'ÚS LINGÜÍSTIC EN EL FUTUR

E: Ara quina creus que és la llengua que parlen amb mes comoditat els teus fills?

MH: El català, el pagès.

E: Quina llengua creus que els serà més útil per viure aquí?

MH: Per viure, lo que és per viure, lo castellà i idiomes, no el català. Hi ha que ser realista. O siga, jo parlo d'una manera aquí. Un alemán, un italià que vulgui venir a Espanya, no aprendrà un català o un basc... Aprendrà castellà. Entonces, si tu vols treballar amb turistes, si algun turista vol aprendre l'idioma no se decantarà pel català, està clar, es decantarà pel castellà.

E: Has tingut algun problema per ser una parella lingüísticament mixta?

MH: No.

E: Què aconsellaries a una parella com la vostra en que cadascú parla una llengua diferent?

MH: Cadascú que s'panyi. Si entre ells s'entenen, doncs ja està! Lo important és entendre-se, lo demés...

Identitat.

E: Creus que el pagès és un tret d'identitat fort per als que han nascut aquí?

MH: Sí.

E: La llengua és un factor que ajuda a sentir-te més a prop o més distant de la gent de l'illa?

MH: Sí, però abans la gent era més reacia, era més huraña... *(Ho diu en castellà)*. No és com ara que està molt oberta... *(Dóna exemples de situacions en què la gent ara és més oberta)*.

E: Pel fet de parlar el formenterer, et sents més formenterer?

MH: Mira, jo te voy a dir una cosa, jo sa meua terra és sa meua terra, això no me lo lleva ningú, o siga... I això que estic fora de fa molts anys. Però jo ara mateix quan són ses festes des meu poble i jo estic aquí, jo estic patint. Fa quaranta i pico d'anys, però bueno... *(Explica que pensa molt en les festes de moros i cristians del seu poble i que quan es fan i se sent enyorat)*. Jo estic molt a ple aquí, me sent com si fos d'aquí, però el meu poble natal és allà. Jo sempre he pensat que el que ha renunciat del puesto no és... Encara que t'hagués hagut d'anar per causes... Però sa teua terra és sa teua terra i estic molt a ple aquí.

E: Creus que parlar formenterer és parlar eivissenc?

MH: No. Mira, un que entenc una miqueta del tema aquest, sentint parlar un eivissenc, sap de quin poble és. O siga, un entès totalment en açò, sentint parlar, diu: "aquest és de Sant Josep" o "aquest és de Sant Antoni"; perquè tenen paraules i tons que no són los mateixos i la entonació no és la mateixa. I saben de quin puesto... Jo no. Com ara si em parla un mallorquí, pues un mallorquí és que se nota molt un mallorquí. Sin embargo el menorquí parla més similar a naltros... I cada u té el seu tono i sa seua història.

5. COMIAT

Moltes gràcies pel teu ajut.

Els resultats d'aquest estudi, si t'interessen, saps que seran a la teva disposició a la Facultat de Filologia i al Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona.

ANNEX DE L'ENTREVISTA A MH

Durada: 2'

Aquesta conversa va ser gravada una vegada acabada l'entrevista, amb el consentiment de l'entrevistat:

MH: Sa meua cunyada és mestra d'escola d'infantil. I aquí hay marroquís, hay rumanos... I bueno, quan algun garrit té un problema, i ve sa mare o son pare (perquè criden a son pare o sa mare), davant del garrit tenen que parlar sempre en català; que la mora, ni jota, la rumana, ni jota (*ho diu en castellà*). Quan el garrit no està, sí que poden parlar en castellà, però davant de la criatura és en català. O sea que hem passat de lo que te deia, d'una dictadura franquista que no se podia parlar català a una dictadura moderna que te obliguen i no te dan opció a poder parlar... Conye! O sea per educació... Quan una persona tu saps que és marroquí ja molt li costa el castellà... I parles el català i no s'entera de res, de res. Aquestos nenes que porten digue-li que tenen set o vuit anys, los foten en s'escola, tot el mestre ho diu en català, i el crio, en principi, té un any o dos perdut. Porque no sap lo que diu!

E: Hi ha aules d'acollida aquí per a gent que no sap l'idioma?

MH: N'hi ha diguem-li... Sí n'hi ha escuela d'adults i coses d'estes, però ací per crios no.

E: No, jo dic a l'escola, perquè allà (*a Catalunya*), a l'institut o a l'escola hi ha unes aules d'acollida pels primers temps que no entenen l'idioma...

MH: No ho sé... No vull dir-te ni sí ni no perquè no ho sé. Porque ja te dic, que qui ho trobe diu... Punyetes! Hem passat de un camp de assalt... Això és com jo, quan vaig començar a sortir amb sa meua dona, sempre teníem que portar algú al darrera perquè sinó no podíem sortir enlloc, l'escoba que se solia dir... L'abuela, el germà... Un darrere sempre... (*Amb aquest exemple explica que hi ha un control en l'ús del català a l'escola*).

Número d'entrevista: 4

Identificador de l'entrevista: MGO

Durada: 33'24''

0. INTRODUCCIÓN

Primero de todo, muchas gracias por recibirme en tu restaurante y por dedicarme un ratito de tu tiempo. Como te comenté, estoy haciendo un estudio para el trabajo de grado de Filología Catalana sobre familias de Formentera en las cuales se habla más de una lengua en casa. Por eso me interesa mucho conocer tu opinión.

Esta entrevista es anónima. Ya sabes que será grabada y que se guardará en los archivos de la UB para posibles estudios posteriores.

1. SOCIALIZACIÓN DEL ENTREVISTADO

E: Me has dicho que naciste en Salamanca y que hace 38 años que vives en Formentera... ¿Cuál es el motivo por el que viniste a vivir a Formentera?

MGO: Bueno, vine... Estaba trabajando en la Península, en Vitoria, y no me gustaba donde estaba trabajando. Y tenía un amigo en Salamanca y ha estado aquí por Mallorca y lo llamé para decirle si nos íbamos a Mallorca y él dice: "no, hombre, a Mallorca no, vámonos a Formentera". Yo le comenté: "Bueno Formentera... ¿qué hay en Formentera?". Y dijo: "pues yo el año pasado estuve en un hotel que está muy bien, que tienen muchos...". El hotel "La Mola" que ahora se llama "Riu la Mola". Y bueno, dejé de trabajar allí, me fui para Salamanca y bueno... al llegar allí él no quiso venir y me dio la dirección y me vine yo solo. Y bueno, aquí estoy desde entonces...

E: ¿Cual fue tu primera impresión al llegar?

MGO: Bueno, pues no sabía cómo sería una isla así pequeña y tal, y bueno la impresión fue buena porque me gustó. Era en mayo cuando vine, a últimos de mayo, hacía buena temperatura... Hace 38 años era más campo lo que había, yo venía de un sitio que era también campo y me gustó. Y luego también, al poco tiempo de estar aquí, el mar... Yo que era de tierra adentro, de secano...

E: O sea que esto es lo que te hizo quedar..

MGO: Sí, bueno, luego pues el trabajo, el ambiente que había aquí, bueno es el de hace 38 años... Había mucho turismo, había muchas mujeres @ extranjeras, que era distinto a lo que yo había estado viviendo aquí en España. Bueno, era todo un poco. Y bueno pues, el trabajo era bien recompensado, se ganaba bien, era un buen sueldo Y bueno, por eso seguí viniendo hasta que me quedé.

E: O sea, venías a temporadas...

MGO: Vine el año 77 y luego el 78 i el 79 no vine... bueno, el 79 vine el mes de permiso de la mili (*explica que la mili li va tallar dos estius*). El 79 estuve en un quiosco trabajando en la playa y al año 80 ya me volví otra vez. Me parece que fue en abril, antes de Semana Santa, y ya me quedé.

E: Cuando viniste, ¿sabías que aquí en Formentera se hablaba otra lengua además del castellano?

MGO: No, no lo sabía.

E: ¿Cuándo oíste hablar el catalán o la variante de aquí por primera vez?

MGO: Pues al llegar aquí.

E: ¿Cómo llamáis a la variante dialectal del catalán que se habla aquí en Formentera?

MGO: Aquí dicen que es el *pagès*. @

E: Cuando llegaste, ¿la mayoría de gente de la isla hablaba *pagès*?

MGO: Sí, la mayoría.

E: ¿Y ahora?

MGO: Ahora pues sí, también. Hay muchos más de fuera, inmigrantes como yo y se habla también castellano, pero se sigue manteniendo el idioma de aquí, o sea el habla de aquí.

Infancia/padres

E: ¿Tus padres nacieron en Salamanca, también?

MGO: Sí, son de Salamanca los dos.

E: ¿Y viven aún o no?

MGO: No, ya no viven.

E: ¿Vivieron siempre en Salamanca?

MGO: Sí, siempre en Salamanca.

E: ¿Qué trabajo tenían?

MGO: Agricultores.

E: ¿Cuánta gente vivíais en casa de tus padres?

MGO: Pues éramos seis. Cuatro hermanos y mis padres. En un momento mi abuela también.

E: ¿En qué lengua aprendiste a hablar?

MGO: En castellano.

E: ¿Sólo había esta lengua en casa, no había ninguna otra?

MGO: No, no había otra, no.

Redes sociales

E: ¿A qué tipo de escuela fuiste?

MGO: Bueno, pues a la escuela de pueblo de aquellos maestros de aquellos años que si no estudiabas te pegaban una paliza... @

E: La pública, ¿no? @

MGO: Sí, la pública, la pública aquella... @

E: ¿Ibas a algún tipo de asociación o club (deportivo, religioso, cultural) cuando eras pequeño?

MGO: *(Explica, rient, que fins als 14 años va ser escolà i que en el poble no hi havia res més per distreure's que trobar-se amb els amics).*

E: Y aquí en Formentera, ¿has formado parte de alguna asociación de la isla?

MGO: No, no porque últimamente sí que hay asociaciones, pero no... No he tenido contacto con ninguna.

La isla

E: ¿Cómo describirías la gente que vive en esta isla?

MGO: Bueno, ¿la gente natural de aquí? Es gente buena, gente de una isla que, bueno, tienen una manera de pensar muy diferente. Hay que saberlos ver porque, bueno, no deja de ser una isla y hay una... Son gente precavida y trabajadora –sobre todo esto, muy trabajadora– porque en verano están todos los días trabajando y en invierno, después, reformando también. Y para mí siempre han sido, en algún momento, un poquito antes, a lo mejor chocaba un poco... Pero claro, yo al ser de tierra adentro, y al venir aquí el catalán y el castellanoparlante, pues claro, era un poquito... un poquito diferente, ¿no? Pero bueno, me adapté, me casé y tuve familia de aquí, sí, de Formentera. @

E: O sea, te lo quedaste todo: la isla, la gente, todo...@

MGO: @ Sí, claro, me adapté... Sí, claro... Hay gente que no se adapta, gente de fuera que siguen creyendo de que esto... bueno, que no se han integrado ni en la lengua. Bueno yo si la entiendo perfectamente, no me he arrancado a hablar y en algunos momentos hablo, pero hay gente que ni lo admite, tiene que ser el castellano.

E: Actualmente te gusta vivir aquí, supongo...

MGO: Sí.

E: ¿Piensas que ha habido cambios en el tipo de gente que vive en Formentera desde que llegaste?

MGO: Sí, ha habido bastantes cambios, sí... Ha cambiado mucho, sí...

E: ¿Qué lengua oyes hablar más durante el invierno?

MGO: El catalán de aquí, de Formentera.

E: ¿Y en verano?

MGO: En verano, ahora en este momento, el italiano es el que más se oye.

Trabajo

E: ¿Trabajas fuera de casa?

MGO: Sí, tenemos de trabajo un bar aquí, un bar-restaurante aquí en Sant Francesc que hace poquito que lo hemos abierto la familia y también es una especie... Para hacer aquí en el sótano, vamos a hacer un licor de aquí de la isla –que lo hago yo–, licor de hierbas, y bueno, está el proyecto en marcha a ver si lo empezamos a vender este verano.

E: Y tu pareja, ¿trabaja actualmente?

MGO: Sí, mi pareja trabaja en correos. Es funcionaria de correos.

E: ¿Sueles tratar con mucha gente en tu trabajo?

MGO: Sí, bastante, sí sí.

E: Piensa un momento en las cinco personas que ves más a menudo en tu trabajo en una semana... ¿En qué lengua sueles hablar con ellos?

MGO: Bueno, las que más veo a menudo en verano, tenemos unos clientes alemanes que siempre solemos hablar un poquitín en alemán y después gente, aunque tengo bastantes colegas –algunos de catalanes– que vienen bastante por aquí, hablamos cuatro palabras (*es refereix al català*), pero ellos hablan el idioma mío, no les cuesta nada a ellos, casi menos que a mí, y hablamos en castellano y en catalán, bueno, alguna palabrita siempre. Todavía no me lanzado a...

E: ¿Hay alguien que te mande directamente?

MGO: No.

E: ¿Y gente que dependa de ti?

MGO: Sí, ahí tenemos dos trabajadores.

E: ¿En qué lengua habláis entre vosotros? ¿El castellano también?

MGO: Yo con ellos en castellano, sí. Luego entre ellos hablan el catalán.

Clase social

E: ¿Crees que tu familia ha mejorado o empeorado económicamente durante los tres últimos años?

MGO: Bueno pues, no, nos hemos estabilizado. Vivimos en un momento ahora con la crisis que, bueno, yo me dedicaba a trabajar no por mi cuenta, dependía de un sueldo, pero bueno, siempre trabajando los dos en casa no hemos tenido...

2. SOCIALIZACIÓN DE LA PAREJA

E: ¿Cuánta gente vive en vuestra casa actualmente?

MGO: En este momento somos cuatro, dos hijos y mi mujer y yo.

E: Y hay una hija independizada, ¿no?

MGO: Hay una hija que está fuera, sí, está en Mataró. Estudia en Barcelona. Está terminando con los estudios.

E: ¿Cómo conociste a tu pareja?

MGO: @ Bueno, pues la conocí... Alquilé un apartamento que está cerca de la carretera de Sant Francesc a Sant Ferran y en el apartamento... era una casa en la parte frontal era una oficina de construcción que era ella la secretaria de esa oficina y yo vivía detrás. Y así nos conocimos.

E: Os ibais cruzando, ¿no? @

MGO: @ Sí, así de esta manera, en el año 80, sí.

E: ¿Cuándo os conocisteis, teníais el mismo grupo de amigos?

MGO: No, porque yo iba aquí a Sant Ferran a un bar que lo llevaban una gente que era de Salamanca –precisamente– y había un poquito de gente de aquí de Formentera también, pero gente también de fuera. Y luego, cuando la conocí, sí ya cambiamos, compartíamos amistad y amigos.

E: Porque ella tenía los amigos de la isla de toda la vida...

MGO: Sí, exactamente, ella tenía los amigos de aquí, de Formentera. Nos conocimos en castellano (*ell i la seva dona*), claro porque yo llevaba poco tiempo y no hablaba... entonces ella sí que hablaba el castellano...

E: Y con los amigos depende... ¿No?

MGO: Y luego con los amigos en castellano. Ella tenía amigas de aquí, de aquí de Formentera, una catalanoparlante y la otra que hablaba en castellano. Luego aquellas amigas también empezaron a tener pareja, éramos un grupo de seis. Y bueno, eran valencianos los amigos de las otras dos chicas, pero hablábamos en castellano.

E: ¿Y ahora continuáis viendo a estos mismos amigos?

MGO: Sí, todavía. No hay una relación... pero bueno.

E: ¿Habéis ampliado el círculo?

MGO: Sí, hemos ampliado con más gente. Sí, porque nosotros al tener un local conocemos a mucha gente de fuera, tanto extranjeros como de aquí de la Península Ibérica. @

E: Ya me has dicho que empezasteis hablando entre vosotros en castellano y que seguís hablando entre vosotros en castellano. No lo decidisteis, salió solo supongo que por el hecho que tu no conocías la lengua de aquí...

MGO: Exacto. Si en aquellos años hubiese habido lo que hay ahora, que hay una escuela para adultos en catalán, sí que me habría gustado en un primer momento. Ahora por pereza y, no sé, por comodidad. Como siempre en algunas ocasiones les digo a mis hijos "hablar en catalán", pero como siempre han hablado en castellano, pues no les sale.

E: En todo caso, tú lo oyes continuamente...

MGO: Sí, claro, es el que hablan ellos en casa cuando no se dirigen a mí, hablan entre ellos en catalán.

E: ¿Y tu mujer a tus hijos?

MGO: En catalán.

E: ¿Qué sueles hacer en casa para distraerte?

MGO: Bueno, pues ahora tengo pocas horas libres @ para distraerme. Internet y luego por casa. Siempre tenemos alguna faena. Como vivimos en el campo, pues siempre hay que limpiar los alrededores de la casa, arrancar hierba... Siempre estoy por allí.

E: ¿Poco tiempo para la televisión?

MGO: Bueno, sí, un rato por la noche.

E: ¿Lees revistas o periódicos?

MGO: Sí, los periódicos sí que los leo, sí.

E: ¿En qué lengua lees los periódicos?

MGO: En castellano.

E: No hay muchos en catalán quizás aquí...

MGO: El "Diario de Ibiza" hay un día a la semana, que es el jueves, que viene un suplemento dentro del periódico que se llama "Mola", que está escrito en catalán.

E: ¿Y qué hay? ¿Noticias de aquí? ¿Viene de "La Mola" el nombre?

MGO: Sí, noticias de aquí, de las Pitiusas. Sí, en el interior pone "Mola", que son entrevistas sobre cultura y de gente de aquí. Sitios de gente joven, gente que son pintores o escritores y que los entrevistan en catalán.

E: Que viven aquí en Formentera...

MGO: Sí, bueno, en Formentera y también en Ibiza.

Red social

E: ¿Qué haces los fines de semana?

MGO: Bueno, los fines de semana, trabajando en hostelería, pues trabajar. @

E: ¿Soléis salir con gente para divertirlos?

MGO: No.

(Conversa sobre la popularitat de l'entrevistat a l'illa)

E: ¿Crees que en los últimos años ha habido un cambio en el uso de la lengua entre la gente con quien te relacionas más?

MGO: No, se mantiene igual.

3. SOCIALIZACIÓN DE LOS HIJOS

E: Me has dicho que tienes tres hijos... ¿Tus hijos miraban cuentos cuando eran pequeños o les leíais algunos?

MGO: Bueno, algún ratito, no mucho. Porque, claro, siempre tuvimos en verano –y luego después en invierno–, teníamos alquilado un bar. Y en invierno estábamos otros dos meses y medio en otro bar ahí de Sant Ferran, donde los dueños se iban y nosotros trabajábamos –mi mujer y yo.

E: ¿Y ellos miraban cuentos?

MGO: Ellos sí que leían cuentos, sobretodo la pequeña. Desde muy pequeñita leía los cuentos de "Mortadelo y Filemón", sin saber leer, ya con el dibujo sabía lo que decían.

E: ¿Recuerdas qué canciones les cantabas cuando eran pequeños?

MGO: Bueno, pues no, cantar creo que no... Su madre sí que les cantaba alguna canción de estas de aquí de Formentera para niños, para dormir.

Escuela

E: ¿A qué escuela fueron?

MGO: Hasta los doce años o los once la de Sant Ferran y luego pasaron al instituto de aquí de Sant Francesc.

E: ¿Por qué llevasteis los hijos a esta escuela?

MGO: Caía cerca y aunque la casa nuestra pertenece a Sant Francesc por el camino queda más corto y nos venía mejor ir hasta Sant Francesc.

E: ¿Te gustó esta escuela?

MGO: Sí, estaba bien, sí.

E: ¿En qué lengua les enseñaron en la escuela?

MGO: En principio hasta los seis años era castellano, después ya era... porque la mayor me parece que hasta los ocho o nueve años no empezó a estudiar todo en catalán. Los pequeños ya empezaron desde pequeños en catalán. Y con profesoras valencianas en un principio.

E: ¿En qué lengua les solían hablar a tus hijos los amigos de la escuela?

MGO: Bueno, un poquito de todo porque en Sant Ferran había también castellano-parlantes. Unos en castellano y otros en catalán.

E: Crees que saldrán preparados de la escuela en materia de lenguas de cara al mundo laboral?

MGO: Para el trabajo sí. Más o menos hablan un poquito, bueno, entienden el italiano porque es un idioma latino.

E: ¿El italiano se da en la escuela?

MGO: No. Se da inglés y castellano un día a la semana, pero estudian todo en catalán.

E: ¿Encuentras a faltar alguna lengua en la escuela? El italiano, por ejemplo, que se usa más...

MGO: Yo creo que italiano creo que los más jóvenes ya lo van aprendiendo de oírlo. ¡Como hay tantos!

Tiempo libre de los hijos

E: ¿Qué actividades hacen tus hijos fuera de la escuela o del trabajo?

MGO: La pequeña ahora ha vuelto –ha estado seis años fuera– y la mayor está fuera, sigue estudiando y tiene algunas actividades. La mayor está estudiando dos días a la semana inglés y también hace algo de deporte. La pequeña sigue estudiando, está haciendo ahora prácticas de turismo. Y el mediano, el chico, hace un poquito de deporte. Hace bicicleta y un poco de *footing* porque se apunta a las carreras que hacen todos los años aquí.

E: ¿Tus hijos ven a sus abuelos a menudo, tanto unos como otros?

MGO: Sí, tanto unos como otros. Íbamos todos los años con ellos a Salamanca hasta casi el último momento.

E: Y con los abuelos, ¿con unos se relacionaban en catalán y otros en castellano?

MGO: Sí.

E: ¿Crees que los abuelos han influido en la su educación?

MGO: Sí, sí han influido. Sobre todo los de aquí que hemos estado al lado de ellos. La casa estaba a cincuenta metros. Muchas de las costumbres que tenían ellos, ellos las han heredado. Costumbres de aquí, de Formentera.

E: ¿En qué lengua les empezasteis a hablar de pequeños?

MGO: La madre en catalán y yo en castellano.

E: ¿Qué crees que os llevó a hablarles así? ¿Fue natural u os sentasteis i dijisteis: "qué vamos a hacer?"

MGO: No, fue natural.

E: ¿Os pusisteis de acuerdo con facilidad?

MGO: Sí. Ella les habla en catalán porque era su lengua...

E: ¿Aprendieron a hablar con facilidad?

MGO: Sí. Las dos enseguida. El bilingüismo se les vio enseguida.

E: ¿O sea que empezaron a hablar en las dos lenguas?

MGO: Sí. De pequeñitos, hasta una cierta edad, mezclaban un poco las dos lenguas hasta los cinco o seis años –o quizás antes, hasta los cuatro. A los cuatro años enseguida ya...

E: Pero ningún problema, ¿no?

MGO: Ninguno, no.

E: ¿No ha habido ningún cambio entonces en las lenguas que habláis en la familia desde que los hijos eran pequeños?

MGO: No, ha seguido de la misma manera.

Uso de la lengua

E: ¿Entiendes el *pagès*?

MGO: Sí, claro que sí.

E: ¿Qué crees que explica que mucha gente que habla castellano en Formentera no se lance a hablar *pagès*?

MGO: No sé exactamente. Creo que quizás un poco a lo mejor vergüenza, un tanto de vergüenza y un tanto de comodidad también. Hay algunos que vinieron más jóvenes de mi edad, y algunos que los conozco hablan el idioma de aquí –el catalán– y otros cuando lo hablan tienen el mismo acento que la gente de aquí de Formentera.

E: ¿Alguna vez utilizas palabras en *pagès*?

MGO: Sí, me salen... Me da, bueno me da, no es que me dé, es que me sale en aquel momento en el idioma de aquí con alguna gente. Y bueno, incluso con la gente mayor hablo un poquito en el idioma de aquí de Formentera. O vecinos o gente mayor que conozco de hace muchos años, gente un poco más mayor que yo, sí.

E: ¿Te pasa que alguna vez que estás hablando castellano y te sale alguna palabra en *pagès*?

MGO: Sí, también me sale, sí.

E: ¿Por qué crees que pasa esto? ¿Por el contacto?

MGO: Bueno, también que te guste. Porque yo lo digo todos los días “buenos días”, “bon día” como toda la gente de aquí. Bueno porque me resulta mejor, bueno mejor, que me sale así, que es natural.

E: Si usas, ¿qué reacción tiene la gente de aquí o los que tienen el catalán como lengua primera?

MGO: Como normal.

E: ¿Responden bien?

MGO: Sí.

E: ¿Lo agradecen más bien?

MGO: Sí que lo agradecen, sí. Aunque hables cuatro palabras sí que lo agradecen.

4. EXPECTATIVAS DE USO LINGÜÍSTICO EN EL FUTURO

E: ¿Qué lengua crees que hablan tus hijos con más comodidad?

MGO: La de aquí, la lengua madre, la de su madre.

E: ¿Qué lengua crees que les será más útil para vivir aquí?

MGO: Bueno, para trabajar... bueno, las dos. El tener relaciones y el hablar con la gente de aquí en el idioma de aquí es natural, ¿no? Pero yo creo que las dos tienen la misma influencia porque ya casi hay tanta gente que habla un idioma como otro aquí en Formentera. Y, bueno, ya sin decir los otros idiomas de fuera.

E: Para trabajar aquí, ¿haría falta algún otro idioma?

MGO: Normalmente hay que hablar el inglés y el italiano. Pero bueno, el alemán también. Si hablas alemán, los que hay aquí en Formentera –que son muchos– lo agradecen. Muchos hablan en castellano y otros en inglés. (*Ho explica una mica més*).

E: ¿Has tenido algún problema por ser una pareja lingüísticamente mixta?

MGO: No.

E: ¿Qué aconsejarías a una pareja como la vuestra en que cada uno habla una lengua distinta?

MGO: Bueno pues, si es joven, hablar los dos idiomas desde el principio. Estaría muy bien.

Identidad

E: ¿Crees que el habla *pagesa* es un factor de identidad fuerte para los que han nacido aquí?

MGO: Sí, el hablar este idioma de aquí mucha gente me dice: “no, yo hablo en *pagès*, no hablo en catalán”. Se lo sienten como muy suyo. Hay otros que no. Hay un cincuenta por ciento, más o menos, que están a favor de una manera o de otra.

E: Nacidos aquí, ¿no?

MGO: Sí, sí, nacidos y naturales de aquí, naturales, naturales. Hay unos que dicen que no, que hablan el *pagès* y que no hablan catalán y otros que no, que es catalán porque bueno... Si estudias un poco la historia de aquí de Formentera, pues claro, los últimos repobladores eran catalanes. @ Es catalán, es un catalán viejo, como el de cualquier pueblo de estos de Cataluña. Yo he oído a hablar gente de fuera y eran... En alguna ocasión, cuando estábamos en un bar de arriba en la Mola que hablaban: ¿“y ustedes son de Ibiza?”. “No, no, nosotros somos del *Pujol*”. “Pues parece que hablen ustedes como los ibicencos”. Sí, me lo parecía que era. Y era pues muy parecido. El ibicenco y el de aquí son muy parecidos.

E: Pero son un poco distintos, supongo...

MGO: Sí.

E: No es lo mismo hablar *pagès* que hablar ibicenco, ¿no?

MGO: No, no es lo mismo.

E: Por el hecho de no hablar *pagès*, te sientes menos formenterense?

(*Parlen de quin seria el gentilici en castellà de les persones que viuen a Formentera. L'entrevistat diu que "formenterés"*).

MGO: No, no me lo siento,

E: ¿Crees que para ser “formenterés” hace falta saber hablar *pagès*?

MGO: Sí, bueno, no estaría mal hablarlo un poco, estaría muy bien. A ver si en algún momento que todavía tengo tiempo... (*Parlen sobre la possibilitat d'aprendre, que mai és tard*).

5. DESPEDIDA

Muchas gracias por tu ayuda.

Los resultados de este estudio, si te interesan, estarán a tu disposición en la *Facultat de Filologia* y en el *Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona*.

Número d'entrevista: 5

Identificador de l'entrevista: RG

Durada: 40'19''

0. INTRODUCCIÓN

Primero de todo, muchas gracias por recibirme en tu casa y por dedicarme un ratito de tu tiempo. Como te comenté, estoy haciendo un estudio para el trabajo de grado de Filología Catalana sobre familias de Formentera en las cuales se habla más de una lengua en casa. Por eso me interesa mucho conocer tu opinión.

Esta entrevista es anónima. Ya sabes que será grabada y que se guardará en los archivos de la UB para posibles estudios posteriores.

1. SOCIALIZACIÓN DEL ENTREVISTADO

E: Me has dicho que naciste en Salamanca y que hace 33 años que vives en Formentera. ¿Cuál es el motivo por el que viniste a vivir aquí?

RG: Bueno, fue una cosa sin esperarla y sin buscarla. Estaba mi hermano aquí ya trabajando. Yo había acabado los estudios de empresariales y no tenía trabajo. Te hacía falta dinero para hacer oposición porque allí en Salamanca, como hay muchos estudiantes, realmente tienes que prepararte oposiciones para entrar en muchos sitios. En el año 82 tampoco había mucho trabajo. Y entonces estaba aquí mi hermano y dice: "¿te quieres venir a Formentera que aquí hay mucho trabajo?". Y me vine a hacer la temporada de seis meses con la idea de volver con dinero a Salamanca y prepararme alguna oposición y quedarme allí en Salamanca a ver si podía entrar en RENFE, en algún banco, en sitios de estos.

E: ¿Cuál fue tu primera impresión al llegar?

RG: La verdad es que fue agradable por la isla y luego un poco extraño porque yo pensaba que en toda España se hablaba castellano. Entonces... bueno, pero como en verano más o menos hay turistas y tal, pues todo el mundo hablábamos castellano. Siempre te juntabas con la gente que había de Salamanca –que había mucha gente–, muchos camareros en el hotel "La Mola". Entonces, pues bueno, más o menos bien, muy a gusto. Porque además era verano, había mucho trabajo, muchas turistas, había muchas fiestas... Entonces para un chico de veintidós años, pues muy agradable, la verdad.

E: ¿Qué es lo que te hizo quedar en esta isla?

RG: A parte de la isla, mi mujer @, sobretodo ella.

E: Entonces, tu oíste hablar el catalán por primera vez aquí...

RG: Aquí, sí, sí, en Formentera.

E: Cuando llegaste, ¿la mayoría de gente de la isla hablaba *pagès*?

RG: Sí, sí.

E: ¿Crees que ha cambiado en estos últimos años?

RG: Sí y no. O sea, yo pienso que, claro, al estar más abierto y haber muchas más nacionalidades que había antes –porque antes solamente habíamos lo típicos peninsulares, ¿no? Y luego los turistas que, claro, al turista intentabas hablarle o en su idioma –o en castellano o en su idioma– el alemán sobre todo, porque antes había muchos alemanes. Y entonces, yo noté que luego, sobretodo en invierno, sí que se hablaba mucho más en catalán, más que en verano, claro. Es que habría que diferenciar las dos épocas casi. Pero ya te digo, yo en verano, los dos primeros años que estuve en temporada, no noté... parecía que todo el mundo hablaba en castellano. A lo mejor veías a dos personas de aquí que estaban contigo y empezaban hablando castellano y entonces, claro, entre ellos estaban acostumbrados a hablar en catalán; entonces, pues, tendían a hablar en catalán. Pero entonces se daban cuenta y volvían a hablar castellano.

E: ¿Contigo? ¿Cuando se dirigían a ti?

RG: Exacto, sí.

Infancia/padres

E: ¿Dónde nacieron tus padres?

RG: En Salamanca.

E: ¿Qué trabajo tenían?

RG: Mi madre ama de casa y mi padre agricultor.

E: ¿Cuánta gente vivíais en casa de tus padres?

RG: Pues los cuatro hermanos que éramos y mis padres.

E: ¿En qué lengua aprendiste a hablar?

RG: En castellano, claro.

E: ¿Sólo hablabais esta lengua en casa?

RG: Sí, solamente esta, sí.

Redes sociales

E: ¿A qué tipo de escuela fuiste?

RG: Bueno, primero fui a la pública y luego ya a los once años estuve en un seminario de curas, no estudiando para cura, pero... O sea, estudiando con los curas, ellos como tutores. Y luego después, a los dieciséis o diecisiete años ya fui a la universidad tres años y a los veintiún años acabé de estudiar. Era universidad pública, por supuesto, claro.

E: ¿Ibas a algún tipo de asociación o club (deportivo, religioso, cultural) cuando eras pequeño?

RG: No, no porque estaba en un seminario interno. Entonces no te permitían asociarte a nada. O sea, estabas en el colegio de interno y hacías las actividades que hacías en el colegio: jugar a hacer deporte, jugar con los críos, a lo mejor alguna obra de teatro... Pero así asociación, asociación, realmente... Sólo las actividades escolares que había en el centro.

E: Y aquí en Formentera, ¿has formado parte de alguna asociación de la isla?

RG: Bueno sí, he estado en el APA cuando mis chicos eran pequeños –en el Lluís Andreu– y luego después, he estado también, cuando jugaban al fútbol, en la directiva del Formentera. Y realmente ninguna más.

E: En estas dos asociaciones, ¿en qué lengua oías hablar más?

RG: Normalmente el catalán, sobretodo el catalán.

La isla

E: ¿Cómo describirías la gente que vive en esta isla?

RG: Bueno... Es un poco difícil... La gente de la isla... Bueno, habría que diferenciar entre lo que son la gente de la isla o que llevan muchos años en la isla y luego, la gente que son –ya no de la Península– sino ya de otros países... La gente de la isla yo diría que, al principio es un poquito reacia a la gente de fuera, sobretodo antes cuando yo llegué; claro, ahora ya quizás no tanto. Pero luego en el momento que demostrabas que eras una persona leal, una persona normal, de palabra, tenías las puertas abiertas. O sea que te costaba entrar, pero una vez que los conseguías, tenías las puertas abiertas. Eran gente muy... O sea, en el momento que les demostrabas que eras buena persona eran gente muy, muy abierta y te lo daban todo. Ahora sí, no le fallaras. Pero en el momento que sabían cómo eras y tal... Y, claro, yo lo que he visto era que hablando catalán todavía más abiertos. Y luego, en cuanto a la demás gente, hay gente de muchas nacionalidades que se integran, pero hay otra gente que no, que sigue en su mundo y forman guetos. Tanto la gente marroquí, incluso los sudamericanos también, incluso los alemanes también... O sea, los que son de otros países cuesta más. Tienen su núcleo o su gueto.

E: Quizás sean los colectivos más numerosos, o sea, que estos tres colectivos sea de los que más gente hay aquí...

RG: Sí, sí, creo. Y ahora italianos también. Pero parece que los italianos son más como nosotros. Como te entiendes pues es más fácil... Aunque son lenguas similares, y entonces tienes más trato con ellos por eso, yo creo.

E: ¿Actualmente, te gusta vivir aquí?

RG: Sí.

E: ¿Por algún motivo especial?

RG: Bueno, aparte de que mi mujer es de aquí, tengo aquí mi casa y me considero estar en mi casa, pues me encanta vivir aquí por la idiosincrasia de la isla, por cómo es la isla. O sea, estoy muy a gusto en Formentera. Me gusta salir, como es lógico, de vacaciones una semana, unos días y ver cosas, pero cuando he salido quiero volver aquí otra vez.

E: Te atrapó la isla...

RG: @ Sí, la isla me atrapó. Y sobre todo tener la mujer de aquí me influyó muchísimo. Si fuera de alguna otra parte de la Península a lo mejor te hubieras planteado irte, pero al ser la mujer de aquí ni te lo planteas.

E: ¿Piensas que ha habido cambios en el tipo de gente que vive en Formentera desde que llegaste?

RG: En cuanto a la gente de la isla no, claro... La gente joven –normal– va estudiando y va teniendo más cultura, pero en el fondo es gente que le gusta la isla, quieren el bien para la isla –y para ellos, lógicamente, también. O sea, una cosa conlleva a la otra. La gente es un poquito más abierta, sobretodo la gente joven es un poquito más abierta, porque no tiene tanto miedo a... Bueno, no es miedo la palabra, tampoco, pero a... miedo a lo mejor a hacer el ridículo, a ser menospreciado podemos decir. Porque, claro, la gente *pagesa*, pienso, antes creo se cerraba un poquito en el sentido que no habían visto otra cosa y dice bueno, es que este no se en que plan viene. En cambio, la gente que ya está fuera ha visto otras cosas –la gente joven sobre todo– pues yo pienso que es más abierta, un poquito más abierta. La otra gente de otros países pues... bueno, hay de todo, la verdad.

E: Me decías que cuando llegaste había una diferencia entre el invierno y el verano en las lenguas que oías. ¿Y ahora?

RG: Sí, también, pero menos. Pues sí, quizás ahora... Antes se escuchaba mucho más hablar el catalán. Claro, antes se quedaba más la gente de aquí en invierno... es por eso –y algunos peninsulares. Ahora hay más gente extranjera tipo colombiano, tipo musulmán y alemanes e italianos, y por eso quizás ahora no se escucha tanto.

Trabajo

E: ¿Trabajas fuera de casa?

RG: Sí.

E: ¿Cuál es tu trabajo?

RG: Soy el encargado de un almacén, de un Cash, de alimentación.

E: Y tu pareja, ¿trabaja actualmente?

RG: Sí, en verano haciendo la temporada.

E: ¿En hostelería?

RG: No, en un *souvenir*. De dependienta de *souvenir*.

E: ¿Sueles tratar con mucha gente en tu trabajo?

RG: Sí, con mucha.

E: Piensa un momento en las cinco personas que ves más a menudo en tu trabajo en una semana...

RG: Bueno, a parte de los compañeros de trabajo –tengo tres en invierno; en verano somos seis. Claro, a ellos los veo cada día. Y luego, a parte, son clientes habituales de cada día. Gente de la isla e italianos sobre todo ahora que vienen a comprar.

E: ¿En qué lengua sueles hablar con ellos?

RG: Con los que más veo, con los trabajadores, suelo hablar más en castellano porque son dos de aquí y uno de fuera y el chico este no lo entiende bien (*el català*), y para expresarnos mejor, pues en castellano. Alguna vez en catalán, pero normalmente en castellano.

Clase social

E: ¿Crees que tu familia ha mejorado o ha empeorado económicamente durante los tres últimos años?

RG: Bueno, nosotros no hemos notado mucho la crisis porque nosotros hemos seguido teniendo trabajo. Mis hijos estaban estudiando. El mayor ha acabado ya los estudios; entonces éste está un poquito independiente. O sea que para nosotros, prácticamente, la economía sigue siendo igual. Formentera es que es un caso especial.

2. SOCIALIZACIÓN DE LA PAREJA

E: ¿Cuánta gente vive en vuestra casa actualmente?

RG: Nosotros dos porque el chico está independiente ahí al lado. Bueno, podemos poner tres, (?) viene a comer pero realmente es como si fuéramos dos.

E: ¿Y el otro ya está emancipado?

RG: No, el otro está estudiando en Barcelona. (*Explicacions sobre els fills*). Y el mayor está acabando la carrera, también.

E: ¿Cómo conociste a tu pareja?

RG: Ella trabajaba en un supermercado. Yo el primer año cogí lo primero que encontré y era repartir con un camión de cerveza ahí por unas tiendas, por restaurantes... Y entonces, pues, cuando yo pasaba a comprar el pan y otras cosas, pasaba por el supermercado donde trabajaba ella y, bueno, así nos conocimos. Con una relación normal, primero, una relación de ella trabajando y yo iba a comprar, era cliente suyo.

E: Cuando os conocisteis, ¿teníais el mismo grupo de amigos?

RG: No, diferentes.

E: ¿Qué lengua dominaba en vuestro grupo de amigos?

RG: En el mío, por lógica, el castellano y en el de ella, el catalán.

E: ¿Ahora continuáis viendo los mismos amigos?

RG: No. Yo en mi parte, sí, sigo viéndolos, pero no son tan amigos. Y ella, pues también sigue viéndolas, pero ya no son tan amigas. Hemos ido cambiando de amigos debido a que hemos tenido hijos, entonces vas a actos con los hijos, te reúnes con otros padres, congenias con ellos y entonces vas cambiando de amigos. Todo ello debido a los hijos. No porque te hayas peleado con ellos, sino porque a lo mejor ellos no tenían hijos y tú te ibas juntando con gente que tenía niños. Sigues la relación, pero no tan intensa como la tenías antes.

E: ¿Cuándo empezasteis a vivir juntos?

RG: Sí, bueno, cuando nos casamos @. En aquel tiempo...@ Pero sí, en el año 88 nos casamos, sí.

E: ¿En qué lengua empezasteis a hablar entre vosotros?

RG: En castellano.

E: Y mantenéis la lengua con que os conocisteis...

RG: Alguna vez hablamos en catalán cuando estamos en un grupo de amigos que hablan catalán, pero ella, sobretodo, enseguida vuelve a hablar castellano porque me ha conocido de esta forma y tiende a hablar castellano conmigo.

E: ¿Qué sueles hacer en casa para distraerte?

RG: @ Bueno, he ido cambiando a medida que han ido pasando los años. Porque cuando mis hijos eran pequeños hacían judo, hacían fútbol pues yo era el delegado del equipo de ellos, pues yo iba con ellos. Como teníamos dos, el fin de semana, por ejemplo, cada fin de semana me tocaba ir a Ibiza cada domingo. Cuando iban a judo y tenían una competición en Ibiza, pues íbamos con ellos su madre y yo. Después a medida que han crecido y se iban fuera, pues el fin de semana, realmente lo dedicamos a estar en casa. Estando en casa, pero haciendo las cosas de fuera de casa: estando en el jardín, quitando hierba... O sea, actividades de la casa, sobretodo. Esto en este tiempo. Luego en verano, pues vas a la playa a lo mejor, o te juntas con amigos i haces "torradas". Pero así, afición, afición... Hago un poco de deporte, pero es en casa también, ahí con una cinta. O sea una afición que tenga muy interiorizada y muy arraigada no la tengo, la verdad.

E: ¿Y la televisión la sueles ver mucho?

RG: Pues la verdad es que no @, pero el fin de semana a lo mejor la veo más. La suelo ver sobre todo cuando estoy comiendo porque ves las noticias y por la noche, cuando llegas, a lo mejor, pues también me gusta ver las noticias, pero me gusta más la radio que la televisión.

E: Las noticias aquí, ¿son en catalán?

RG: Normalmente son en castellano.

E: ¿En qué televisión? ¿La de las *Illes*?

RG: No, en la uno, las de la cuatro... Normalmente veo alguna nacional y luego si... Es que realmente hemos tenido problemas, a veces, para sintonizar la de Formentera (o la IB3). Claro, es que depende de qué ideología tienes también, según qué televisión no te gusta verla. Entonces, IB3 no nos gusta mucho tampoco.

E: IB3 es la de las Baleares que está en Mallorca, ¿no?

RG: Sí... Entonces...

E: Y aquí también hay una radio...

RG: Sí, *Ràdio Illa*, sí.

E: Me decías que escuchabas la radio, ¿ésta la escucháis?

RG: La escucho yo a veces. Mi mujer también creo que se está aficionando; le he metido un poquito el hormigueo de escuchar la radio y entonces cuando está por aquí también la escucha. Pero, sobre todo, yo escucho más la Cadena Ser. Y luego *Ràdio Illa* por las mañanas, sobretodo, que es cuando hay "De far a far" (és el nom del programa de ràdio) en los momentos que estoy de vacaciones. Si estoy trabajando no, porque allí no puedo escucharlo. Pero *Ràdio Illa*, pues cuando juega el Formentera fuera o en casa y quiero escuchar el partido, pues pongo

Ràdio Illa. Y cuando ya no tienen programas y solamente es música, pues me gusta mucho la "Cadena Ser".

E: ¿Lees revistas, periódicos o libros?

RG: Periódicos menos, debido a internet. O sea, me los miro por internet. Y libros, la verdad es que últimamente muy poco (*explica que abans llegia més*). Y la verdad es que me gustaría leer más. (*Més comentaris sobre la lectura*).

E: Supongo que lees en castellano normalmente...

RG: Sí, normalmente en castellano.

3. SOCIALIZACIÓN DE LOS HIJOS

E: Me has dicho que tienes dos hijos... ¿Tus hijos miraban cuentos cuando eran pequeños?

RG: Sí.

E: ¿Y les leíais algunos?

RG: Sí, les leíamos algunos, sí.

E: ¿En qué lengua solían ser estos cuentos?

RG: Yo normalmente en castellano y su madre en catalán.

E: ¿Recuerdas qué canciones les cantabas cuando eran pequeños?

RG: Ahora mismo no lo recuerdo. Recuerdo que les cantaba algunas canciones que me cantaba mi madre a mí, por supuesto en castellano, claro, pero ahora mismo... no, no recuerdo.

Escuela

E: ¿A qué escuela fueron tus hijos?

RG: Hasta los cinco años, bueno, de tres a cinco años fueron a las monjas, porque antes no empezaban a ir a la escuela hasta los cinco o seis años. Les enseñaban juegos y aparte algo más, a leer y cosas de estas. Y después a los cinco o seis años ya se fueron a un colegio público (*aclareix que van anar al de Sant Francesc*).

E: ¿Por qué llevasteis los hijos a esta escuela?

RG: Podíamos elegir entre el de San Fernando y el de San Francisco, pero pensamos que el de San Francisco era mejor colegio. Y además pensamos que, en aquel tiempo, se estudiaba más en catalán en San Francisco.

E: Por lo tanto te gustó la escuela a la que llevaste a tus hijos, ¿no? ¿O la cambiarías ahora?

RG: Hombre, la escuela no. Quizás el instituto... el nivel era más... era un poco bajo, pero bueno, es normal debido a que cada año van cambiando de profesores. Entonces son muy pocos los que se quedan fijos. Y los que vienen de Valencia, entonces a veces... No es porque a ellos no les guste Formentera, es porque a veces no encuentran sitio para hospedarse, donde alojarse. Son caros también y entonces pues hay gente que le gustaría quedarse... Y entonces, claro, como vas cambiando cada poco tiempo de profesores, entre que se están asentando y se tienen que ir, la dedicación no es como debería ser. Que no es que yo le eche la culpa a los profesores, sino a las circunstancias, como te decía.

E: En la escuela les enseñan en catalán tengo entendido y en el instituto también...

RG: Sí, en el instituto también.

E: ¿En qué lengua les solían hablar tus hijos con los amigos de la escuela?

RG: Pues en los dos. Porque habían chicos catalanes y chicos que eran castellanos y hablaban... Es lo que yo... Lo que me gustaba era eso, que no había ningún... Que no le daban mucha importancia a hacerlo en una lengua o en otra, o sea, era una cosa muy normal. Si había que hablar en un grupo de amigos con uno en castellano y con el otro en catalán, no había ningún inconveniente en hacerlo, ni le daban ninguna importancia, que a mi es lo que más me gustaba. O sea, si tienes que expresarte en castellano, en castellano y si no en catalán. Lo importante es que todos estén a gusto que todos estén contentos. Y que no se encuentre ninguno excluido ni apartado del grupo por eso.

E: ¿Crees que salieron preparados de la escuela y del instituto en materia de lenguas de cara al mundo laboral?

RG: De castellano y catalán sí. Quizás en inglés no. No, en inglés no, claro. El nivel no era... @ Pero en catalán y en castellano sí.

Tiempo libre de los hijos

E: ¿Tus hijos iban a alguna asociación o hacían alguna actividad fuera de la escuela o ahora mismo fuera del trabajo?

RG: Sí. *(Explica les activitats de quan eren petits, ja comentades).*

E: ¿Y durante las vacaciones, además de estas actividades hacían alguna otra cosa: trabajar o...?

RG: No, mientras no tenían edad no, claro. Después sí. Cuando llegaron a la edad de dieciséis años o diecisiete sí, ya empezaron a trabajar en verano. Iban a estudiar y en verano pues había dos meses que... bueno, lo normal aquí en Formentera, trabajar porque hacen temporada.

E: ¿Tus hijos ven a sus abuelos a menudo?

RG: No, mis padres ya murieron, claro, a mis padres no los veían, los veían una vez al año. Eso sí, los íbamos a ver una vez al año a Salamanca. Y los abuelos, sí, cuando eran más pequeños, porque nos íbamos a comer normalmente cada domingo a casa de los abuelos maternos. Incluso entre semana cuando iba su madre, que los iba a ver casi cada día, pues muchas veces iban con su madre. Sí, sí que los veían.

E: Entonces, supongo que con los abuelos paternos hablaban castellano y con los maternos catalán...

RG: Sí, sí.

E: ¿Crees que los abuelos han influido en la su educación?

RG: Claro, los paternos no porque no convivían con ellos más que quince días al año y los maternos pues, no, realmente no han influido... (*Aclarim la pregunta*). Bueno, en cuanto que han hablado catalán y eso es porque había su madre. Los abuelos tampoco se metían en estos asuntos. O sea que yo pienso que no, que son los padres los que los hemos orientado, los que los hemos influido.

E: ¿En qué lengua les empezasteis a hablar de pequeños?

RG: Pues su madre en catalán y yo en castellano.

E: ¿Qué crees que os llevó a hablarle así? ¿Lo decidisteis o salió de manera natural?

RG: Sí, salió de una forma natural. Su madre, lógicamente, su lengua materna era catalán y entonces a ella le salía hablarles en catalán. Y yo, claro, mi lengua materna es castellano –el catalán lo hablo, pero no muy bien para enseñar a un crío– y entonces pensamos que la forma que aprendieran los dos idiomas bien era que cada uno le hablara en su idioma materno y así lo decidimos. Pero tampoco tuvimos una conversación seria en este sentido. Lo que tú dices, salió espontáneamente. Ni lo planteamos, nos salió así.

E: ¿Tus hijos aprendieron a hablar con facilidad?

RG: Sí, sí, la verdad es que sí. Alguna vez confundían alguna palabra, pero es lógico. Querían decir una palabra en castellano y la catalanizaban, pero es normal. Luego ya, cuando tienen seis o siete años, ya... Además lo bueno es que asociaban a su madre en catalán y a su padre en castellano. Y si estábamos los cuatro juntos, a lo mejor hablaba yo, y me estaban hablando a mí en castellano y cuando hablaba su madre que a lo mejor querían responderle a su madre, aunque yo estuviera delante, pues le hablaban en catalán. Salía de una forma espontánea, o sea, entonces asociaban un lenguaje a cada persona.

E: ¿O sea que dirías que empezaron a hablar las dos lenguas a la vez?

RG: Yo pienso que sí.

E: ¿No una antes que otra?

RG: Sí, sí, yo pienso que casi igual sí. Porque como empezaron también desde muy pequeños a ir a allí con las monjas (empezaron al año y pico) entonces allí, las monjas hablaban mucho castellano también. Bueno y también hablaban algo de catalán, pero... Su madre sobretodo les hablaba en catalán. Entonces creo que aprendieron las dos lenguas al mismo tiempo.

Uso de la lengua

E: ¿Tú entiendes el *pagès*, verdad? Y me has dicho que lo hablas de vez en cuando...

RG: Sí. Quizás una conversación muy técnica pues me falta alguna palabra, o se me nota. Dicen que lo hablo muy bien la gente de aquí, quizás es para darme ánimos para que siga hablando... Pero siempre me dicen: "*és que el parles molt bé, ets d'aquí, no?, o eres valencià o...*". Yo digo: "no, no, soy de Salamanca". "*Ah, però el parles molt bé*". Y bueno, eso siempre te ayuda, ¿no?, a seguir intentándolo al menos.

E: ¿Qué crees que explica que mucha gente que habla castellano en Formentera no se lance a hablar *pagès*?

RG: Yo pienso que es, a veces, la vergüenza. Hombre, los que son del sur de la Península es que son muy especiales en ese sentido, son mucho de seguir hablando el andaluz... Pocos andaluces he visto yo que hablen catalán; son muy arraigados con su lengua. Incluso mantienen el acento suyo, del andaluz aun cuando llevan muchos años aquí. Incluso los hijos de esas personas que tienen ese acento andaluz. Y luego después, los que son de la parte más centro o norte, yo pienso que muchas veces es la vergüenza. La vergüenza de hacer un poco el ridículo. Como han empezado a hablar con gente que conocen en castellano y luego después, cuando se ponen a hablar catalán tienen miedo de hacerlo mal y a veces la culpa la tenemos los mismos castellanos –los castellanoparlantes mejor dicho– porque cuando lo dicen mal te ríes: "¡Joder tío! Qué patada que les has dado a esto y tal". Y entonces, le da vergüenza, y hace que no se decidan a hablar.

E: Cuando hablas el *pagès*, ¿qué reacción tienen los formenterenses? ¿Tú ves que lo reciben bien?

RG: Sí. Y además muchas veces se lo comento a la (*nom de la seva dona*), muchas veces si llega su madre –mi suegra– me lo dice algunas veces: "*si tu parles com naltros t'estimaran més*". Y se me va a quedar aquí gravat. "*Si parles com naltros la gent t'estimarà més*". Y aparte de eso, pues yo me decidí –aunque a lo mejor no opine en relación a tu pregunta– porque la abuela de mi mujer empezó a oír hablar castellano a los sesenta y cinco años. Y hablaba muy bien el castellano, y veías que se esforzaba. Y entonces yo digo, una persona de aquí que con sesenta y cinco años ha empezado a hablar castellano, yo que tengo veinte y

pocos años y una cultura y tal, ¿no voy a poder hablar catalán? Entonces, a raíz de ahí... A parte que es que la gente, no sé por qué, me hablaba siempre en catalán aquí en Formentera.

4. EXPECTATIVAS DE USO LINGÜÍSTICO EN EL FUTURO

E: ¿Qué lengua crees que hablan tus hijos con más comodidad?

RG: Yo pienso que las dos. Porque yo creo que no tienen que pensar. Las dos las hablan fluidamente, sin tener que pensar lo que van a decir. Porque se relacionan con los dos tipos de personas, las que hablan castellano y las que hablan catalán. Aunque bueno, escribir y eso, pienso que escriben más en catalán debido a los estudios que están haciendo y eso. Cuando tienen que escribir algo pienso que lo hacen en catalán.

E: ¿Qué lengua crees que les será más útil para vivir aquí?

RG: ¿Para vivir en Formentera? Hombre, si quieres entrar en algún sitio oficial, o tipo funcionario te hace falta saber el catalán. Pero yo creo que cincuenta por ciento, o sea, las dos son muy importantes aquí en Formentera. Más debido a que tratas con turistas, tratas con mucha gente que es de fuera... Entonces el castellano te hace falta, claro. La gente cuando llega no sabe hablar catalán; con el tiempo puede aprender, pero... Entonces yo pienso que las dos lenguas son muy importantes.

E: ¿Y para trabajar aquí?

RG: Y para trabajar...hombre, quiero decir, si sabes castellano puedes trabajar.

E: ¿Y no haría falta ninguna otra? ¿La gente que viene lo conoce?

RG: Según que tipo... Si trabajas de cara al turismo es suficiente. Ya te digo, si trabajas de cara a ser funcionario, te haría falta saber las dos, sí.

E: ¿Has tenido algún problema por ser una pareja lingüísticamente mixta?

RG: (*Aclariment de la pregunta*). Entre nosotros no, ha habido más de cara a terceras personas. No conflicto, pero siempre a veces algún problema.

E: Cuando dices terceras personas, ¿quieres decir que se hayan metido con vosotros por este hecho?

RG: O porque hayan criticado una forma de hablar, de decir algo, entonces... yo ya te digo, como respeto las dos lenguas, pues me sabe mal, tanto de los extremos de un lado como del otro.

E: ¿Qué aconsejarías a una pareja como la vuestra en que cada uno habla una lengua distinta?

RG: Que continuaran. Que a sus hijos les enseñen las dos lenguas y que continuaran los dos hablando su lengua materna, porque las dos lenguas son importantes para vivir aquí. Luego si sales a la Península tienes que saber castellano bien. Entonces para mí las dos lenguas son muy importantes y bueno, les aconsejaría que cultivaran las dos lenguas, que no hagan especial a ninguna de las dos.

Identidad

E: ¿Crees que *la parla pagesa* es un factor de identidad fuerte para los que han nacido aquí?

RG: Yo pienso que sí puede ser, pero cada vez menos. Porque al haber matrimonios mixtos como el nuestro –bueno, mixtos lingüísticamente hablando– pues ya hay bastantes, y en la escuela se hablan los dos idiomas también, pues yo pienso que cada vez menos. Antes yo pienso que era más... como la gente estaba más cerrada, digamos que había más gente *pagesa*, era más importante. Ahora no lo es tanto.

E: Esto ya me lo has contado un poco, pero ¿crees que la lengua es un factor que ayuda a sentirte más a próximo o más distante de la gente de la isla?

RG: Claro, la lengua te ayuda a estar mucho más cerca de la gente de la isla. Te consideran más como una persona de ellos, sí.

E: Por el hecho de no hablar *pagès*, ¿uno se siente menos formenterense?

RG: Hombre, yo creo que es un aspecto que sería positivo, que a la hora de sumar sería un punto bastante importante, porque en la isla realmente el idioma es el *pagès*. Entonces claro, sabemos que el idioma no es una cosa muerta, es una cosa viva que va evolucionando. Incluso aquí se castellanizan cosas que no había aquí como por ejemplo –a veces lo hemos comentado– *fresas*, no se dice *maduixes*, se dice *fresas* (*ho diu en fonètica catalana*, [fɾɛzɐz]), porque venían en cajas de la Península en castellano y ponía *fresas*, entonces eso aquí son *fresas* (*ho torna a dir en fonètica catalana*, [fɾɛzɐz]). Entonces quiere decir que se va castellanizado un poquito, a veces, el *pagès*, y cada vez más. Pero yo pienso que es muy importante. O sea, el idioma para Formentera es muy, muy importante. Lo que pasa es que no por eso vas a tener que discriminar a otro diciendo que quiere menos a Formentera. A lo mejor a la tierra la quiere tanto como otro que habla el formenterés, pero pienso que sí que es un aspecto positivo al menos hablarlo.

E: ¿Crees que para ser formenterense hace falta saber hablar *pagès*?

RG: Creo que sí. Para ser formenterés, hay que saber *pagès*.

E: ¿Crees que hablar *pagès* es hablar ibicenco?

Bueno, es una lengua bastante similar, entonces, con las características propias que tiene al ser una isla. Pero claro, al ser una isla, la palabra lo dice, es una isla, entonces estás aislado. Entonces el lenguaje –ya he dicho antes que es una cosa

que es viva- va evolucionando, entonces se puede ir diferenciando de la otra isla. Pero son lenguas hermanas. Son un poquito diferentes, pero bueno... Las Pitiusas son dos islas hermanas, entonces se parecen bastante. Yo pienso que es muy similar el idioma, habiendo ciertas palabras que no son iguales, pero sí. Porque se habla con la *s*, o sea el artículo es *es*, no es *el*, como *el*... Entonces es bastante parecido.

5. DESPEDIDA

Muchas gracias por tu ayuda.

Los resultados de este estudio, si te interesan, estarán a tu disposición en la *Facultat de Filologia* y en el *Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona*.

Número d'entrevista: 6

Identificador de l'entrevista: DI

Durada: 24'39''

0. INTRODUCCIÓ

Moltes gràcies, primer de tot, per rebre'm a la teva feina i per dedicar-me una estona del teu temps. Com et vaig comentar, estic fent un estudi per al treball de grau de Filologia Catalana sobre famílies de Formentera en què es parla més d'una llengua a casa. Per això m'interessa molt conèixer la teva opinió.

Aquesta entrevista és anònima. Ja saps que serà gravada i que es guardarà en els arxius de la UB per a possibles estudis posteriors.

1. SOCIALITZACIÓ DE L'ENTREVISTADA

E: M'has dit que vas néixer a Romania i que fa 13 anys que vius a Formentera... Com és que va venir a viure a Formentera?

DI: Tenia família aquí i vaig venir per temes de visitar la meva família. M'he allotjat a l'hostal del meu marit, hem quedat en contacte i un parell d'anys després doncs ja... nos hem casat.

E: Quina impressió vas tenir quan hi vas arribar?

DI: La primera impressió va ser molt dura perquè he arribat en un dia d'hivern, clar, d'una ciutat molt gran, amb molts habitants, amb molts edificis grans... Un dia d'hivern, amb molt de mal temps, amb una tempesta brutal i va ser que arribava al fi del món. "Jo aquí no viuré mai de la vida...".

E: I llavors, què és el que et va fer quedar aquí després d'aquesta impressió negativa?

DI: Pues l'amor. I tornar a estiu; canvia molt.

E: Quan hi vas venir, sabies que aquí a Formentera es parlava una altra llengua a més del castellà?

DI: No.

E: Quan vas sentir parlar el català o formenterer per primera vegada?

DI: Només arribar-hi. Als cinc minuts d'arribar a Formentera.

E: Com anomenen la variant dialectal del català que es parla aquí a Formentera?

DI: Naltros li diem català

E: Quan vas arribar, la majoria de gent de l'illa parlava català?

DI: Sí.

E: I ara?

DI: Ara no.

E: Què creus que ha canviat en aquests últims anys?

DI: La manera de relacionar-se, que abans tothom et parlava en català, veient-te de fora, sobretot la gent major et parlava en català. Ara cada vegada et parlen en castellà, fins i tot en italià, moltes vegades. Noto molt que el tema de diaris, llibres –sobretot llibres– en català no hi arriben, no arriben ni mica. Nosaltres els llibres a casa els comprem *on line* o quan anem a Barcelona. Les llibreries no tenen res. Diaris cada vegada menys en català. El tema de televisió, pues, pràcticament desapareix, també. La televisió pública d'aquí no és que es parli gaire català, el que es veia en català, ara cada vegada menys. Pel·lícules, que jo recordo que hi havia pel·lícules traduïdes al català, doncs ara jo no en trobo cap aquí, eh. La música. Jo quan he arribat a Formentera, molts de bars, cafeteries escoltaves molta música d'aquí de Formentera, o molta música en català, això ha desaparegut... Per moltes coses. Te n'anaves a la botiga o, fins i tot a l'administració pública i t'atenien en català. Això també no t'ho trobes gaire, vull dir allò de dir-te: "bon dia". Ja d'entrada no t'ho diuen. "Buenos días, qué puedo darle?". En molts aspectes.

Infantesa/pares

E: On van néixer els teus pares?

DI: A Romania, a Buzau.

E: I ara viuen allà, encara?

DI: El meu pare encara allà i la meva mare aquí.

E: Quina feina tenen o tenien?

DI: Doncs la meva mare és encarregada de la part de neteja de la meva empresa i el meu pare no ho sé perquè no hi tinc contacte.

E: Quanta gent vivíeu a casa dels teus pares?

DI: Tres

E: Per tant, éreu tu i els teus pares...

DI: Exacte.

E: En quina llengua vas aprendre a parlar?

DI: En romanès.

E: I aquesta era l'única llengua que es parlava a casa o n'hi havia alguna altra?

DI: No, el romanès. Als tres anys, a Romania, es comença a aprendre una segona llengua estrangera i la meua va ser l'anglès. Per tant, molts de nens parlaven de vegades en anglès. És com una segona llengua allà.

Xarxes socials

E: A quin tipus d'escola vas anar?

DI: Pública.

E: Anaves a algun tipus d'associació o club allà?

DI: Sí. Vaig anar a un club de lectura, de poesia... I ja està!

E: I aquí a Formentera, has format part d'alguna associació de l'illa?

DI: Ara mateix sóc part de la directiva d'un club de bàsquet.

E: En quina llengua sents parlar més en aquesta associació?

DI: El castellà.

L'illa

E: Com descriuries la gent que viu en aquesta illa?

DI: Acollidora i permissiva.

E: Actualment t'agrada viure aquí?

DI: Sí.

E: Per quins motius?

DI: Per la llibertat que hi ha, per una mica l'informalisme que hi ha –també–, per la tranquil·litat de l'hivern, per les possibilitats de feina, perquè el meu fill viu d'una manera molt lliure, també té molt de contacte amb la naturalesa... Per tot això. I perquè som una comunitat petita, ens coneixem quasi tots i dius bon dia a tothom.

E: Trobes que hi ha hagut canvis en el tipus de gent que viu a Formentera des que hi vas arribar?

DI: Sí.

E: En el sentit que hi ha més gent de països diferents, potser?

DI: Hi ha gent de més països, hi ha també més conflictes culturals, hi ha més conflictes socials, me n'adono de que la gent és individualista –això de l'individualisme de la gent sí que es nota més–, problemes socials que abans no hi havia... La gent es preocupava més per les festes del poble o això. Ara cada

vegada es preocupen més per sobreviure. Formentera no teníem necessitat d'ajudes socials –ara en tenim varios col·lectius, molta de gent que depèn d'aquestes ajudes. Abans la gent participava molt més de cursos de formació, ara aquests cursos s'estan deixant de fer per falta de participació, tant de llengua, com d'informàtica... En tots els àmbits.

E: Aquí, a l'hivern, quina llengua sents a parlar-hi més?

DI: El castellà

E: I a l'estiu?

DI: L'italià.

Feina

E: Fas alguna feina fora de casa?

DI: Sí.

E: En què treballes?

DI: En turisme. Sóc empresària.

E: I la teva parella?

DI: També turisme.

E: Sols tractar amb molta gent a la teva feina, suposo...

DI: Sí.

E: Pensa un moment en les cinc persones que veus més sovint a la feina en una setmana... En quina llengua sols parlar amb ells?

DI: Romanès, castellà i italià.

E: I ells a tu també?

DI: Sí, igual.

E: En general, a la feina actual, quina llengua fas servir més?

DI: L'italià

E: Hi ha algú que et mani directament?

DI: No.

E: Tens gent que depèn de tu?

DI: Sí.

E: En quina llengua hi parles?

DI: Depèn de la temporada. A l'hivern en català i a l'estiu, romanès, castellà i italià.

Classe social

E: Creus que la teva família ha millorat o empitjorat econòmicament durant els tres últims anys?

DI: Ha millorat.

2. SOCIALITZACIÓ DE LA PARELLA

E: Quanta gent viu a casa vostra actualment?

DI: Tres.

E: Vosaltres i el teu fill...

DI: Sí.

E: Com vas conèixer la teva parella?

DI: Estant allotjada al seu l'hotel.

E: Quan us vau conèixer, teníeu el mateix grup d'amics?

DI: No perquè pràcticament jo no tenia amics aquí. Vaig venir de visita per veure la meva tia i el meu tio.

E: I ara teniu un grup d'amics aquí...

DI: Sí.

E: Quina llengua dominava en el vostre grup d'amics?

DI: És molt mesclada, hi ha molt de tot. Tenim amics de castellà per temes del fill, potser et relaciones més en castellà per temes de bàsquet i tot. Amics més personals en català. Per temes de família, potser el romanès.

E: Quan vau començar a viure junts?

DI: El 2003, el juny del 2003.

E: En quina llengua vau començar a parlar entre vosaltres?

DI: Començar, començar, en anglès.

E: Com ho vau decidir? Va sortir d'una manera natural?

DI: Va sortir. Perquè, clar, com que jo estava allotjada, tampoc no tenia gaire formació i anàvem comunicant-nos en anglès.

E: I ara, quina llengua fas servir, normalment, per parlar amb la teva parella?

DI: El català.

E: Com expliques el perquè d'aquest canvi?

DI: És bastant curiós perquè estava allotjada a l'hotel i a Formentera a l'hivern hi ha poca cosa a fer. I vaig sentir a parlar el català. I vaig tenir curiositat per conèixer aquesta llengua. Perquè parlava ja el castellà, el francès, l'anglès... I havia sentit paraules idèntiques al romanès: "foc", "fum", "pruna"... Moltes! N'hi ha moltíssimes! I en el bar tenien el diari "Avui". I estava allà tota entretinguda a la meva habitació intentant desxifrar el català. I així va ser com vaig començar. I li vaig demanar al meu marit que em deixés un llibre i va dir: "té, un llibre fàcil". I vaig dir: "no, comença pel llibre més gruixut que tenguís". I em va donar "Els pilars de la terra". I així, poc a poc, vaig començar. Vaig començar sense por –no vaig tenir ni por ni vergonya, al principi. Això sí, després d'una temporada, ell anava parlant paraules en anglès, castellà, català... I la seva família em parlava en català –ho vaig demanar des del principi–, ho vaig demanar a tothom qui coneixia, i alguna cosa que no entenia sí que ho demanava, i en quatre o cinc mesos vaig aprendre a defensar-me prou bé en català.

E: Què sols fer a casa per distreure't? Mires la televisió?

DI: No. Llegeixo.

E: Revistes, diaris, llibres?

DI: Llibres.

E: En quina llengua els llegeixes?

DI: En català, castellà i anglès.

Xarxa social

E: Què acostumeu a fer els caps de setmana o els dies de festa?

DI: Depèn. Hi ha dies que tenim els partits de bàsquet i sóc part de la directiva i, per tant, hi participam tots. I els caps de setmana que tenim lliures a l'hivern, sobretot, viatjar. Anem a Eivissa, coneixem entorn, gent major... O sortim a Barcelona sempre que es pugui a conèixer. Intentem conèixer coses els caps de setmana.

E: Alguna vegada soleu sortir amb amics per divertir-vos?

DI: Sí.

(Aclariments sobre les llengües utilitzades amb les amistats).

3. SOCIALITZACIÓ DELS FILLS

E: M'has dit que tens un fill que es diu (nom del fill)... El teu fill mirava contes quan era petit o n'hi llegíeu?

DI: Sí. Fins els deu anys cada nit li llegíem un conte. Era part de la rutina de cada nit. I des de molt petit sempre ja estat rodejat de llibres. Té una llibreria impressionant. Ocupa una paret sencera del seu quarto.

E: En quina llengua solen ser aquests contes? En català, en castellà...?

DI: En català, en català.

E: Tots en català?

DI: Sí. Ara comença a llegir una mica de còmic en castellà.

E: Tu li has parlat alguna vegada en romanès?

DI: Molt poc. Es relaciona en romanès amb la meva mare, pero...

E: Però l'entén, doncs...

DI: L'entén, l'entén i el parla.

E: Recordes quines cançons li cantaves quan era petit?

DI: Una que li agrada molt que és "Bona nit blanca roseta" –la vam cantar molt– i també una altra "Anàrem a Sant Miquel", que això li encantava també.

Escola

E: A quina escola va anar el teu fill a primària?

DI: A Sant Ferran.

E: Com és que vau portar el vostre fill a aquesta escola?

DI: Per residència, però també la vàrem triar (podríem haver-lo portat a Sant Francesc) perquè és l'escola de Formentera amb més consciència cap al català, amb més...

E: Per tant, els ensenyen en català...

DI: Sí. I les activitats que fan fora també són en català... Tenen més consciència cap al català.

E: En quina llengua li solen parlar al teu fill els amics de l'escola?

DI: En castellà.

E: Creus que sortirà, bé, ha sortit preparat de l'escola –bé, ara de l'institut pel que fa al tema de llengües de cara al món laboral?

DI: De cara al món laboral sí. Però en (nom del fill) sí que porta reforços de fora de llengua, sobretot d'anglès. Perquè d'anglès estan a primer d'institut i encara estan comptant fins a deu.

E: Per tant, hi trobaries a faltar alguna cosa? Si hi trobessis a faltar alguna cosa seria l'anglès o alguna cosa més?

DI: Trobo a faltar més exigència en el català, més lectura. I de l'anglès, evidentment, tot. D'anglès penso que haurien de canviar moltes coses perquè per jo és molt important l'anglès. L'anglès i qualsevol altra llengua estrangera perquè si t'obris a una llengua, ja t'obris a vàries. Jo en parlo vàries. Per tant, jo penso que no resta, sinó suma.

Lleure dels fills

E: El teu fill, quina activitat fa fora de l'escola?

DI: Anglès i bàsquet.

E: Els pares dels amics dels teus fills són nascuts aquí a Formentera o hi ha de tot?

DI: Hi ha de tot.

E: I durant les vacances el teu fill fa alguna activitat?

DI: Sí. Cada estiu va dos setmanes a Anglaterra i també a Catalunya a fer campos de bàsquet. I fa excursions de muntanya.

E: El teu fill veu sovint els avis, tant uns com altres?

DI: Els meus sogres estan morts tots dos, però sí que havia tingut molt de contacte. De petit passava cada dia amb ella –amb la meva sogra, perquè el meu sogre no l'havia conegut– i a la meva mare també la veu molt sovint.

E: En quina llengua parlen? Parlaven en català amb els avis paterns...

DI: Exacte.

E: I amb la teva mare?

DI: En romanès i una mica de català. Li està ensenyant...

E: El teu fill a la teva mare?

DI: Sí.

E: Creus que els avis han influït en la seva educació?

DI: Sí.

E: Com li vau començar a parlar quan era petit? En català?

DI: En català, sí.

E: Què creus que et va portar a parlar-li aquesta llengua?

DI: Jo penso que com que teníem clar que viuria aquí, que estaríem aquí, doncs hem pensat que és la llengua que parlariem a casa. Així com jo he començat amb el romanès, el català ha sortit de manera natural.

E: És a dir que va sortir de manera natural, no va ser una decisió?

DI: No.

E: Tot i que veig molta consciència aquí pel que fa a la llengua, no?

DI: Sí, som molt conscients i vam participar en totes les manifestacions per la llengua. Al nostre fill hem intentat conscienciar-lo al màxim possible i, de fet, també tenim contacte per família, molt de contacte amb el català. El meu cunyat és escriptor de català, i tenim molta tradició familiar, diguem.

E: El vostre fill van aprendre a parlar amb facilitat?

DI: Sí.

Ús de la llengua

E: Veig que has après a parlar català. Bé, ja m'has dit una mica com el vas aprendre, però, com et vas llançar a parlar-lo, també de mica en mica?

DI: Sí, de mica en mica, sense por. Anava a base d'error i correcció.

E: Qui o què creus que t'hi ha ajudat més?

DI: Jo penso que l'entorn familiar. La família d'acollida, sí.

E: Et sents còmoda parlant-lo?

DI: Sí.

4. EXPECTATIVES D'ÚS LINGÜÍSTIC EN EL FUTUR

E: Ara mateix, quina creus que és la llengua que parla amb mes comoditat el teu fill?

DI: Diria que les dos. Jo penso que entorn familiar i escola... I amb qui li parla català es comunica amb molta facilitat, té molta facilitat per comunicar-se, però també el castellà a l'hora de comunicar-se amb la gent... Té molta facilitat. Això, sí, com a assignatura a l'escola és la que pitjor nota treu. @

E: Quina llengua creus que li serà mes útil per viure aquí?

DI: El català.

E: Per què?

DI: Per què? Perquè és la manera de relacionar-te amb la gent d'aquí. És la llengua universal de Catalunya. Vull dir, te'n vas... Jo ho record, no pots comunicar-te amb la gent major, perquè la gent major no parla castellà, pràcticament. I és l'única manera. Jo recordo aquí ties del meu marit, gent major que tenen noranta o noranta-cinc anys, no parlen castellà i, fins i tot en el meu entorn laboral m'estic trobant amb gent –que jo he llogat apartaments de gent major– que no parlen el castellà. I el meu fill sí que té molt de contacte amb aquesta gent. I sí que se n'adona que l'única manera de poder-te comunicar, que et contin anècdotes, històries... I també és la millor manera de recuperar paraules que no es fan servir. L'altre dia venia tot content de que ha recuperat la paraula *enciamera* Perquè, clar, aquí diem *el bol de l'amanida*. Doncs no, és l'*enciamera*.

E: Per treballar també creus que el català serà la que li serà més útil?

DI: Jo penso que el català i l'anglès. Tal com va encaminat...

E: Has tingut algun problema per ser una parella lingüísticament mixta?

DI: Tant com problema no. Però sí que he notat la discriminació.

E: Per part de l'entorn? Per part de la comunitat formenterera?

DI: No, precisament de la comunitat castellanoparlant.

E: Pel fet que tu parlessis el català?

DI: Sí, sí.

E: Què aconsellaries a una parella com la vostra en que cadascú parla una llengua diferent?

DI: Que es parli sempre a casa la llengua del lloc on vius. Jo penso que és fonamental.

Identitat.

E: Creus que el català –o la variant del català que es parla aquí– és un tret d'identitat fort per als que han nascut aquí?

DI: No.

E: La llengua és un factor que ajuda a sentir-te més a prop o més distant de la gent de l'illa?

DI: De la gent major, sí. De la gent jove pot ser un factor fins i tot de rebuig.

E: Pel fet de parlar català, et sents més formenterer o pel fet de parlar pagès – com es diu aquí– et sents més formenterer?

DI: Jo penso que sí perquè tens contacte amb gent que t'ajuda a integrar-te en la cultura, sobretot, no només en la llengua, sinó en la cultura. Si tu no parles, no entens la cultura d'aquesta gent.

E: És a dir que la cultura s'entén des de la llengua per a tu...

DI: Sí, sí.

E: Creus que per ser formenterer cal saber parlar el formenterer?

DI: Sí.

E: Creus que parlar formenterer és parlar eivissenc?

DI: Per mi tot és parlar català.

E: Per tu tot és parlar català indiferentment de les variants...

DI: Sí, per jo sí. Poden variar paraules, poden variar accents, poden variar coses, però jo penso que és el català, que la llengua de base és el català.

E: La teva parella que és d'aquí, pensa el mateix que tu?

DI: Sí, en aquest sentit sí.

5. COMIAT

Moltes gràcies pel teu ajut.

Els resultats d'aquest estudi, si t'interessen, saps que seran a la teva disposició a la Facultat de Filologia i al Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona.

Número d'entrevista: 7

Identificador de l'entrevista: CD

Durada: 40'30''

0. INTRODUCCIÓN

Primero de todo, muchas gracias por recibirme en este bar y por dedicarme un ratito de tu tiempo. Como te comenté, estoy haciendo un estudio para el trabajo de grado de Filología Catalana sobre familias de Formentera en las cuales se habla más de una lengua en casa. Por eso me interesa mucho conocer tu opinión.

Esta entrevista es anónima. Ya sabes que será grabada y que se guardará en los archivos de la UB para posibles estudios posteriores.

1. SOCIALIZACIÓN DE LA ENTREVISTADA

E: Me has dicho que naciste en Bucarest hace 36 años y que hace 12 que vives en Formentera. ¿Cuál es el motivo por el que viniste a vivir aquí?

CD: Mi pareja.

E: ¿Cuál fue tu primera impresión al llegar?

CD: Como vengo de la capital de Rumanía, me pareció un poco pequeño. La suerte que he tenido es que quiero mucho el mar y entonces, como este mar es tan espectacular, me acostumbré. Por esto, por querer tanto el mar, pero el sitio es pequeño y uno se acostumbra bastante difícil. Al principio de tanto silencio pues dormía con la tele encendida, por ejemplo. Los primeros dos meses no podía dormir de tanta tranquilidad. Porque en Bucarest he vivido como muy cerca del centro y aún con las ventanas cerradas se escucha la tranvía, que si un autobús... Entonces el silencio de aquí, más que he llegado el mes de febrero, cuando hay una calma aquí y un silencio que por la noche no se escucha nada, pues dormía con la tele encendida.

E: Cuando llegaste, ¿sabías que aquí se hablaba otra lengua además del castellano?

CD: No.

E: O sea, que aquí oíste hablar el catalán por primera vez...

CD: Sí y he pensado: "¿qué pasa?". Y me asusté mucho porque no entendía. En mi país hay muchas películas que se hablan, las famosas telenovelas que son todas en castellano, aunque no sean españolas, pero se hablan en castellano y pensaba que esto es el español que se habla en toda España. No sabía del catalán, no. Y que es tanta diferencia entre el castellano y el catalán. Pensaba que quizás, como en mi país hay bastantes dialectos... Pero en Rumanía se entiende el uno con el otro, hay diferencias pequeñas, no como el castellano y el catalán.

(Aclariments sobre els dialectes del català i del concepte de llengua castellana i catalana. Actualment ella ja ho té entès).

E: Cuando llegaste, la mayoría de la gente de la isla hablaba *pagès*, supongo... ¿Crees que ha cambiado en estos últimos años?

CD: No, la gente cuando no me conocía, el primer impulso era hablarme en *pagès*, pero luego, como pasaba entonces pasa ahora también, cambian enseguida, si me ve y me habla en castellano. Por eso supongo que es más difícil aprender. Porque he venido a aquí y sólo hablaba el inglés y el rumano, entonces si la gente me había hablado en *pagès* por todos los lados, seguro que en vez del castellano aprendía el *pagès* o el catalán. Pero como todo el mundo a un extranjero un *pagès* le habla castellano, pues vas aprendiendo el castellano.

Infancia/padres

E: ¿Dónde nacieron tus padres?

CD: En Rumanía, en Bucarest.

Entrevistadora: ¿Y aún viven allí?

CD: Sí.

E: ¿Qué trabajo tienen tus padres, o tenían?

CD: Mi mamá es pediatra y... están separados, entonces he perdido el contacto con mi padre para decir en lo que trabaja.

E: ¿Cuánta gente vivíais en casa de tus padres?

CD: Tres personas: yo, mi madre y mi abuela.

E: ¿Tienes hermanos?

CD: No.

E: ¿En qué lengua aprendiste a hablar?

CD: En rumano.

E: ¿En casa hablabais más lenguas además del rumano?

CD: Sólo el rumano.

Redes sociales

E: ¿A qué escuela fuiste de pequeña?

CD: A una escuela pública y luego a una universidad pública.

E: ¿Ibas a algún tipo de asociación o club (deportivo, religioso, cultural) cuando eras pequeño/a?

CD: Sí, he practicado deporte. He practicado un deporte que lo he querido mucho, aunque es muy raro, muy poco que no se escucha mucho, pero he practicado los bolos muchos años. Hasta he llegado a ser campeona de Rumanía. Y me ha gustado mucho y he aprendido mucho de la disciplina, de... Me ha ayudado mucho a crecer bonito. Hay mucha disciplina en el deporte y, entonces, como lo he practicado hasta los veinte años, des de los once...

E: Y aquí en Formentera, ¿has formado parte de alguna asociación de la isla?

CD: Sí, alguna vez he formado parte de un partido político. Creo que en el 2006, no me acuerdo exacto, y era... (*no recorda el nom del partit*). Pero como no fueron los que han salido luego... He ayudado con su campaña –porque los rumanos ya tenían derecho de votar–, entonces me han cogido para... Yo me gustaba su plan, lo que tenían, y entonces me han contactado varios y he elegido a ellos para ser una representante, para hablar con los rumanos de la isla y que por lo menos vengan a votar, convencerles de que vengan a votar. (*Feia de medidora lingüística*)

E: Y en este grupo del que formaste parte, ¿qué lengua oías hablar más?

CD: Conmigo siempre el castellano, pero entre ellos el catalán.

Trabajo

E: ¿Trabajas fuera de casa?

CD: Sí.

E: ¿Cuál es tu trabajo?

CD: Recepcionista.

E: Y tu pareja, ¿trabaja actualmente?

CD: Sí.

E: ¿En qué?

CD: Es empresario.

E: ¿Sueles tratar con mucha gente en tu trabajo?

CD: Mucha.

E: Piensa un momento en las cinco personas que ves más a menudo en tu trabajo en una semana...

CD: Los turistas, porque no tengo muchos compañeros de trabajo.

E: ¿En qué lengua sueles hablar con ellos?

CD: Con el español, en castellano siempre y con los demás en inglés.

Clase social

E: ¿Crees que tu familia ha mejorado o empeorado económicamente durante los tres últimos años?

CD: Ha empeorado.

2. SOCIALIZACIÓN DE LA PAREJA

E: ¿Cuánta gente vive en vuestra casa actualmente?

CD: Tres personas.

E: ¿Cómo conociste a tu pareja?

CD: En Rumanía.

E: Entonces, cuando os conocisteis, tú tenías un grupo de amigos y él otro. Entonces, cuando llegasteis aquí...

CD: Cuando llegué aquí sólo lo tenía a él.

E: Empezasteis a vivir juntos cuando viniste...

CD: Sí.

E: ¿En qué lengua empezasteis a hablar entre vosotros?

CD: En inglés.

E: ¿Cómo lo decidisteis?

CD: Es el idioma oficial para hablar dos personas de países diferentes y era el único que por lo menos lo conocíamos los dos. Bien que lo conocíamos; él también y así nos hemos podido entender porque si no... El castellano yo podía entenderlo un poco, pero no hablarlo.

E: Y ahora, ¿qué lengua utilizas para hablar normalmente con tu pareja?

CD: Castellano.

E: ¿Cómo explicas el porqué de este cambio?

CD: Porque empecé a trabajar y en unos tres meses ya no hablábamos el inglés y hablábamos el castellano, lo he cogido muy rápido, lo he aprendido muy rápido... En tres meses ya me podía entender con una persona que hablaba castellano.

E: ¿Qué sueles hacer en casa para distraerte?

CD: Pues como tengo una niña, me ocupo la mayoría del tiempo con la niña, con sus actividades, con el colegio, con ver una película juntas en el tiempo libre, en leer un libro

E: Si ves la televisión, ¿qué programas sueles ver?

CD: En lengua castellana y desde cuando tengo a la niña suelo ver *Disney Chanel*, "El clan", y es la dueña de la casa y de los televisores.

Red social

E: ¿Qué haces o hacéis los fines de semana o los días de fiesta?

CD: Pues comer juntos cuando podemos, pasear por la playa, en verano siempre ir a la playa...

E: ¿Soléis ir con gente?

CD: Sí, con gente, con amigos... lo normal para una isla que no puedes ir a un teatro... Sólo tenemos el mar y la playa, que no es poco, como es de bonito, pero... Muchas salidas con amigos, muchas comidas en casa con amigos en las casas de los amigos... Lo que aquí se acostumbra.

E: Con estos amigos que sales normalmente, ¿en qué lengua habláis?

CD: En castellano.

3. SOCIALIZACIÓN DE LOS HIJOS

E: Me has dicho que tienes una hija... ¿Tú miras cuentos con tu hija?

CD: Sí.

E: ¿Los lees en rumano?

CD: En rumano, en catalán y en castellano. Hay que practicar las tres.

E: Tú no tienes problemas en leer el catalán...

CD: No, no. Creo que un ochenta por ciento me sale bien. Desde cuando he empezado el curso (*es refereix al curs de català per a adults*), que lo hago desde septiembre, y he aprendido mucho más. Entonces, como me ocupo mucho con ella con el colegio –lo considero muy importante– me he preocupado mucho de aprender el catalán y de poder ayudarla.

E: ¿Qué canciones le cantas a ella?

CD: Le canto en rumano.

E: ¿Su padre le canta canciones?

CD: No mucho, pero sí le canta, creo que le canta en castellano. No he escuchado en catalán. No sé, como quizás es el idioma que hablamos en casa... Aunque la niña habla el catalán del cole, que lo están estudiando, pero se ve que le viene así, no sé.

Escuela

E: ¿A qué escuela va?

CD: En el Lluís Andreu (*aclariment sobre si és la de Sant Francesc*).

E: ¿Por qué llevasteis a tu hija a esta escuela?

CD: Es la más cerca de casa. No he pensado en otra cosa.

E: ¿Te gustaría haberla llevado a otra escuela si no fuera porque ésta la tienes más cerca de casa?

CD: Sí, me gustaría llevarla a una escuela privada de Ibiza. Estoy intentando meterla. Porque me gustaría que tenga una carrera universitaria y, de las informaciones que yo conozco, hay un porcentaje muy pequeño de gente, de estudiantes de Formentera que salen para hacer una carrera universitaria. Entonces esto me da un poco de miedo.

E: ¿En qué lengua les enseñan en la escuela?

CD: En catalán y en castellano.

E: Entre los amigos de la escuela, ¿tu hija qué lengua habla?

CD: Cuando tenemos invitada en casa una amiga con padres de aquí, habla el catalán, y lo habla muy bien con esa amiga. Cuando son gente que en su casa se habla el castellano y las niñas o los niños hablan el castellano, vienen y habla mi hija con ellas en castellano. Cambia automáticamente. Pero si invitamos a amigas que tienen padres de aquí, que hablan el catalán, pues mi hija habla el catalán con esos niños. No tiene ningún problema.

E: ¿Crees que saldrá preparada de la escuela en materia de lenguas de cara al mundo laboral?

CD: No.

E: ¿Qué encuentras a faltar?

CD: El inglés (*aclareix que hi hauria d'haver més nivell*), quizás alguna profesora nativa de inglés que esté al lado de una profesora de aquí. Porque el acento me parece un poco diferente el inglés hablado de un español, como por ejemplo el inglés hablado de una persona de Rumania. Hay un cambio que a mi me suena mucho.

Tiempo libre de los hijos

E: ¿Hace alguna actividad cuando sale de la escuela?

CD: Muchas. Hace ballet, escuela de música, natación sincronizada y inglés.

E: ¿En estas actividades usa indistintamente, también, las dos lenguas?

CD: Sí, depende del profesor. En natación sincronizada, como las entrenadoras no son nacidas aquí, vienen de fuera, se habla el castellano. Pero en la escuela de música hablan en catalán.

E: O sea que depende de la actividad, ¿no?

CD: Sí. En el ballet habla castellano porque la profesora es española –no de aquí o de la parte de Cataluña– y ya está. En la academia de inglés sí que tenemos la suerte de ser una profesora nativa.

E: ¿Tu hija ve a sus abuelos a menudo?

CD: No muy a menudo. Una vez al año vamos a visitar a los abuelos y a la familia de ahí.

E: ¿En qué lengua habla?

CD: Habla rumano perfecto.

E: ¿Y a los abuelos paternos los ve?

CD: No tiene abuelos paternos.

E: ¿Crees que los abuelos han influido en su educación?

CD: Como los vemos un mes al año, pues no están ellos para educarla como para malcriarla y concederle todos los deseos que tiene. Este mes se ve el cambio porque cuando vuelvo aquí con ella, después de que toda la familia le cumpla todos los deseos, pues es más revoltosa.

E: ¿En qué lengua le empezasteis a hablar de pequeña?

CD: En rumano y en castellano el padre.

E: ¿Qué crees que os llevó a hablarle así?

CD: Yo creo que esto fue lo que yo aprendí y lo aprendí porque la gente de aquí lo habla con una persona que viene de fuera. Si la gente de aquí –creo que me repito ahora– pero si la gente de aquí hablaría el catalán o el *pagès*, pues yo, en día de hoy no hablaba el castellano, por supuesto, y hablaba el catalán. Seguro.

E: ¿Le hablarías a tu hija en catalán?

CD: Sí. Y le hablaría a mi hija en rumano, siempre en rumano porque he tenido mucho empeño en que lo sepa –la lengua materna. Pero quizás con mi pareja hablaría el catalán el día de hoy. Pero como he dicho, la gente de aquí cuando ve que vienes de fuera no te habla en catalán, lo hablan entre ellos. Te hablan en castellano, entonces aprendes el castellano.

E: Y que su padre le hable castellano, ¿es porque como lengua familiar habéis adoptado el castellano?

CD: Sí. Tuvimos cinco años de relación antes de tener a la niña, entonces pues hablamos el castellano desde hace cinco años y ya no...

E: Del padre, su primera lengua es el catalán. Entonces él ha decidido hablarle castellano porque es la lengua de relación vuestra, supongo...

CD: Sí, sí.

E: ¿Aprendió a hablar con facilidad tu hija?

CD: Sí.

E: ¿En qué lengua empezó a hablar?

CD: Empezó muy gracioso en una mezcla de castellano y rumano. En una frase tenía mitad palabras castellano, mitad rumano. Los combinaba y se entendía. Yo por lo menos, mucho más que su padre.

Uso de la lengua

E: ¿Entiendes la variante del catalán que se habla en la isla, o sea, el *pagès*?

CD: No veo y no me suena mucho las diferencias entre el valenciano, el catalán, el *pagès* de aquí. Para mí que suena igual. Sé que hay muchas palabras que sólo se usan aquí, que en Valencia se usan ahí, que en Barcelona de lo que yo he escuchado, se habla el catalán más puro y luego pues varios dialectos. Lo que mi niña en el colegio, también de lo que yo veo, hay muchos profesores que vienen de Valencia, no sé lo que aprende exacto. Si es el valenciano, el catalán... Yo creo que esto depende mucho de los profesores, de lo que yo he escuchado. De gente que entiende más y me han dicho pues "mira, que aprenden más el valenciano por los profesores, que no vienen de Barcelona, vienen de Valencia".

(Conversa sobre les variants del català i sobre el català estàndard).

Yo al principio estaba muy preocupada porque, como hablaba así mezclado, tenía miedo a que se quede así o "¿qué voy a hacer?". Y ahora, con siete años, es impresionante para mí que de pequeña sólo he hablado un idioma que es el rumano, y veo que mi niña, viene su padre y habla en castellano, se queda conmigo, habla rumano, ¡cambia tan rápido el chip! Viene su amiga de aquí, habla el *pagès* o el catalán... Y para mí es impresionante. Y más que va a la academia de inglés desde más de un año y coge muy rápido también, coge muy rápido el inglés. Y digo: "¡es impresionante, es impresionante!", pensando en mi niñez que sólo hablaba un idioma y mi niña tiene tres y ya va para la cuarta, con siete años. Y que no nos hemos esforzado en nada, que yo sólo he seguido hablando rumano con ella y que ha venido así todo como natural, que esto a mí me impresiona más.

E: De la capacidad que tienen...

CD: Sí porque pensaba que no lo voy a conseguir; seguro que va a hablar castellano mejor que rumano, pero no, porque los habla igual de bien los dos. Y eso me impresiona mucho pensando en lo que yo hacía en su edad de este punto de vista.

E: ¿Alguna vez utilizas palabras en *pagès*?

CD: Desde cuando la niña empezó el colegio sí. Desde que la niña empezó el colegio muchas más con ella en casa. Alguna vez le digo, me sale alguna.

E: Si las usas, no con tu niña, sino con la gente, ¿qué reacción tienen los formenterenses?

CD: Desde cuando empecé el curso (*es refereix al curs de català*) el profesor nos ha explicado que sería muy bien probar de hablar en los negocios. Si vas a una cafetería, una tienda, probar de hablarlo. Por ejemplo, en el mismo sitio que estamos ahora, lo he hablado con el camarero y el señor soy muy encantado y el señor me ha respondido también en catalán y estaba encantado de que yo le hablaba en catalán y de que estoy intentando aprender. Y ha tenido mucha paciencia conmigo cuando le pido las cosas y me corrige si hace falta y esta fue la experiencia que de momento he probado.

E: ¿Qué crees que explica que mucha gente que habla castellano en Formentera no se lance a hablar *pagès*?

CD: Alguna vez me corto por el motivo que pienso que en los negocios la gente están bastante ocupados para tener tiempo. Que yo pido una cosa mucho más rápido una cosa en castellano que pensarla en catalán y que lo diga más despacio. Tengo vergüenza por esto, por no molestar a la gente. Y la gente, pues, que tenga la paciencia para corregirme y no dejarme decir algo malo. Sólo por esto estoy cortada, para no molestar a la gente, que quizás esta persona tiene la paciencia necesaria de que yo pueda practicar en ese momento el catalán con ella cuando está en el puesto de trabajo.

4. EXPECTATIVAS DE USO LINGÜÍSTICO EN EL FUTURO

E: ¿Qué lengua crees que habla tu hija con más comodidad?

CD: Me parece por un igual. En el catalán no me doy cuenta, pero sé de las profesoras que lo habla muy bien. (*Parla de les notes de la seva filla*).

E: ¿Qué lengua crees que utilizará tu hija cuando sea mayor?

CD: Como mi deseo es que vaya a hacer una carrera universitaria, y como empezamos aquí donde se estudia mucho más el catalán que el castellano, pues me gustaría que estudie alguna carrera universitaria por Barcelona, me gustaría. Como lo tiene aprendido (*es refereix al català*) y aquí se usa más, supongo que es lo más indicado. En vez de irse para Madrid ir a estudiar a Barcelona, o a Palma o a Valencia, donde ella se va a sentir más cómoda, supongo, en un momento dado.

E: O sea que crees que el catalán será su lengua de uso si se mueve por la zona...

CD: Sí, yo creo que sí porque el rumano, de momento es pequeña –sólo tiene siete añitos–, pero no sé cómo vamos a seguir, si yo voy a tener tiempo o ella va a

tener tiempo de yo poder aprenderla como se escribe o la gramática de mi idioma. En cambio el catalán seguro que lo va a tener que aprender súper bien en el colegio y escribirlo muy bien y la gramática. Entonces supongo que va a ser el idioma que más va a saber. Y más correcto, que lo va a hablar, pero que lo va a escribir muy correcto. Y la gramática de mi idioma es muy difícil, muy complicado. Entonces no sé si ella va a tener esta pasión y va a querer que yo le enseñe, además de su colegio y sus actividades, hacer una cosa extra sólo porque su madre es rumana. Quizás lo hacemos con el inglés que es un idioma oficial internacional o quizás si ella me lo va a pedir, yo muy contenta de enseñarle, mucho más. Esto vamos a verlo si es de su interés. Pero supongo que el catalán.

E: ¿Qué lengua crees que les será más útil para trabajar si trabaja aquí?

CD: Si trabaja en Formentera, como trabajamos mucho con los turistas, pues pienso que el inglés lo va a tener que saber para poder tener un trabajo aquí, dependiendo del trabajo. Porque si no, para tener un trabajo oficial, aquí se pide hablar catalán, que sea tu idioma o que tengas cursos oficiales para poder tener un trabajo público, como un ayuntamiento. Entonces, el catalán. El catalán, pero seguro que va a dominar el inglés también porque estoy muy interesada en esto.

E: ¿Has tenido algún problema por ser una pareja lingüísticamente mixta?

CD: No porque veo que hay muchos... Por ejemplo, ¿como se dice? (*es refereix a les dites o frases fetes*) que sólo pensaba que se usa en mi país, pero veo que aquí también. Sí, hay muchos dichos populares que yo pensaba: "estos son de mi país". Pero que no que veo que aquí también se acostumbra... Traducidos también... Entonces no sé... No he tenido ningún problema.

E: ¿Qué aconsejarías a una pareja como la vuestra en que cada uno habla una lengua distinta?

CD: Pues no sé exacto, que los dos pongan de su parte. Que si uno puede ayudar al otro a dominar el catalán también que ayude a la pareja a aprenderlo. No sé qué decir exacto. Como surge todo tan natural, sin darte cuenta, esto del hablar ya es lo de menos en una relación.

Identidad

E: ¿Crees que el habla *pagesa* es un factor de identidad fuerte para los que han nacido aquí?

CD: Sí. Ellos son muy orgullosos de su idioma y de lo que yo he visto y he escuchado cuando yo al principio preguntaba "¿tú estás hablando catalán?". "No, yo estoy hablando el *pagès*". Entonces veo que están muy orgullosos y muy así; siempre me lo dicen, muchas veces lo escucho "no, hablo el *pagès* (o el formenterense)". Esto es lo que dice la gente de aquí.

E: ¿Crees que la lengua es un factor que ayuda a sentirte más próximo o más distante de la gente de la isla?

CD: La gente de la isla pues para mi son buena gente, gente amable, gente que yo no sé de su punto de vista. Me gustaría saberlo, pero no sé... si a ellos les molesta que no aprendemos el catalán o que no nos dirigimos a ellos en *pagès*. Pero no he sentido así como que le moleste, no.

E: O que por el hecho de no hablarlo te sientas distante o que te marquen distancia...

CD: No, no.

E: ¿Por el hecho de no hablar *pagès*, te sientes menos formenterense?

CD: Sí, por supuesto.

E: ¿Crees que para ser formenterense hace falta saber hablar *pagès*?

CD: Sí. No sé si hace falta hablar *pagès* como que hace falta que naciste en Formentera.

E: Crees que el factor lengua no pesa tanto como el hecho de haber nacido aquí...

CD: No, aunque hables *pagès* nunca vas a ser una formenterense. Aunque tengas aquí más vida que en tu país de origen. Yo creo esto.

E: ¿Crees que hablar *pagès* es hablar ibicenco?

CD: No.

E: Me decías antes que tú no lo distingues muy bien, pero sabes perfectamente que es distinto.

CD: No, yo no lo distingo, pero lo sé de la gente que hay diferencia entre el ibicenco y el formenterense. Y también me ha pasado que tengo amigos de Ibiza que también le he puesto la misma pregunta: "¿tú hablas catalán?". "No, yo hablo *eivissenc*". Entonces cada uno... Hasta me he ido a Valencia y, no sé, hasta por pura curiosidad y porque, desde cuando mi niña empezó el colegio, intento informarme más. Pero se ve que cada persona dice lo suyo. En Valencia: "no, yo no hablo catalán, hablo el *valencià*". En Ibiza igual, el ibicenco y en Formentera el formenterense o el *pagès*. Creo que cada español, dependiendo del sitio donde vive dice esta cosa. Esto a mí me lía un poco, porque me quiero pensar en las diferencias que puede haber, pero, poco a poco, con la niña y con pedir mucha más información por la niña y por poder ayudarla... Pues como cada día me informo más, supongo que va a llegar un momento que voy a entender todo esto mejor, por prisma de mi hija que es estudiante y que es una buena estudiante.

5. DESPEDIDA

Muchas gracias por tu ayuda.

Los resultados de este estudio, si te interesan, estarán a tu disposición en la *Facultat de Filologia* y en el *Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona*.

Número d'entrevista: 8

Identificador de l'entrevista: AI

Durada: 39'19"

0. INTRODUCCIÓN

Primero de todo, muchas gracias por recibirme en este bar y por dedicarme un ratito de tu tiempo. Como te comenté, estoy haciendo un estudio para el trabajo de grado de Filología Catalana sobre familias de Formentera en las cuales se habla más de una lengua en casa. Por eso me interesa mucho conocer tu opinión.

Esta entrevista es anónima. Ya sabes que será grabada y que se guardará en los archivos de la UB para posibles estudios posteriores.

1. SOCIALIZACIÓN DE LA ENTREVISTADA

E: Me has dicho que naciste en Ucrania y que hace 13 años que vives en Formentera. ¿Cuál es el motivo por el que viniste a vivir aquí?

AI: Pues para intentar una vida mejor. Porque antes de llegar a España yo he estado ocho años en Rumanía, estudiando y trabajando. Y claro con el sueldo que tenía no me llegaba para nada. No puede ser siempre mamá y papá. Y he venido para tres meses con un visado para ver si encuentro algo de trabajo. Y he encontrado trabajo y he aguantado más, digo bueno, tres meses, seis meses, nueve meses, un año y mira, así han pasado los años. Muy difícil, muy duro al principio, pero poco a poco te vas acostumbrando, sobre todo con la lengua, claro. Yo al saber rumano, primero he aprendido el rumano que estaba en Rumanía, es muy parecida, te puedes entender más fácil, no cuesta tanto. Mirando la tele, también. Poco a poco, claro.

E: ¿Cuál fue tu primera impresión al llegar? ¿Te sorprendió la lengua?

AI: No, la lengua no.

E: ¿Ya sabías que aquí se hablaba otra lengua además del castellano?

AI: Esto lo he descubierto después de dos meses que digo: "¡caray!, ¿aquí qué idioma hablan?". Me ha parecido muy raro. Luego le he preguntado a una señora de una tienda, que me acuerdo, de una tienda de deportes. Digo: "¿qué idioma hablan aquí?". "Catalán, pero el *pagès*, un dialecto". Pero muy distinto que no entendía nada, nada, nada, nada, nada, nada. Me ha parecido muy raro, pero poco a poco te acostumbras. Y hacíamos las diferencias entre el catalán y el castellano. Pero el castellano tampoco lo dominaba mucho. Y creo que a los tres meses de estar en Formentera ya el castellano, podía tener perfectamente una conversación. Con el catalán no. Porque nunca, sabes, como decirte... no me he dado cuenta mucho hasta que la niña ha empezado el cole. El día que la niña ha

empezado el cole, aquí me he dado cuenta. Me hace falta saber un poquito el catalán, pero hasta entonces no.

E: Porque la gente te hablaba en castellano...

AI: Sí. Tu entras en una tienda y a lo mejor te preguntan en catalán, pero si ven que tú hablas en castellano, pues te contestan en castellano.

E: ¿Tú crees que te hubiera ayudado que la gente te siguiera hablando en catalán para aprender más?

AI: Sí, yo creo que sí.

E: Y el hecho de que cambien a tu registro en castellano, hace que tú sigas hablando en castellano, ¿no?

AI: Sí

E: Entonces tú me has comentado antes que te habías apuntado a cursos de catalán también para ayudar a tu hija y que tu hija te ayude a tí.

AI: Mi hija me ayuda mucho.

E: Porque ¿tu hija domina perfectamente el catalán o el *pagès*?

AI: El *pagès* no, el catalán. Porque en el cole la profesora es también de Barcelona y entonces están, digamos, obligados de que le hablen el catalán. Porque tienen materias de castellano, de catalán o de inglés. Entonces cada cosa tiene su ritmo. El año pasado la matemática en el cole la estudiaban en catalán. Este año toca que la estudie en castellano.

E: Pero, ¿lo decide la escuela, esto? ¿Un año catalán, un año castellano?

AI: Hay materias.

E: Las materias comunes, ¿un año las hacen en catalán y otro año las hacen en castellano?

AI: Sí, ahora, el año que viene no lo sé. Por ejemplo, tiene castellano, tiene catalán... Es una mezcla. Y este año, por ejemplo, los números –que ha vuelto desde el uno– lo están estudiando en castellano. ¿Sabes? Y es un lío así. Domina perfectamente las dos lenguas. Incluso, claro, como yo no puedo ayudar a la niña, le he apuntado como a una ayuda de catalán, a unos refuerzos. Y ahora, el primer año, me han dicho que le va mejor el catalán que el castellano incluso, en expresarse, en hablar y en todo.

E: Tu primera impresión al llegar a la isla, ¿cuál fue?

AI: ¡Buf! Me caí del quinto pino. He llegado en abril, no había nadie. Todo tan oscuro, tan feo... Un viento, todo cerrado... Digo: "¡madre mía! ¿Dónde estamos? ¿Qué es esto?". Después he estado un mes aquí y me fui para Madrid. He estado un mes en Madrid y luego he vuelto otra vez. He vuelto en junio, me parece. Cuando hemos vuelto digo "aquí nos hemos equivocado de isla". Porque estaba totalmente diferente. Todo abierto, todo limpio, mucha gente, todo muy bonito. Y ya digo: "aquí me quedo".

E: O sea que eso es lo que te hizo quedar en la isla. Viste otra Formentera, la de verano, y te gustó.

AI: Mucha libertad, puedes coger la bicicleta, puedes ir a la playa, puedes ir al campo, puedes plantar tus... bueno, una isla distinta.

E: Cuando llegaste, ¿la mayoría de gente de la isla hablaba *pagès*?

AI: Con la gente que me relacionaba, no. Con la gente que me relacionaba al principio, al principio (*ho remarca*).

E: ¿Crees que ha cambiado en estos últimos años?

AI: Más gente que no habla (*es refereix al pagès*). Porque ahora como hay extranjero porque más o menos de todos los locales y todos los negocios son de extranjeros: italianos, alemanes, ingleses... Por donde vas casi te encuentras todo extranjeros.

Infancia/padres

E: ¿Dónde nacieron tus padres?

AI: En Ucrania.

E: Y ahora, ¿siguen viviendo allí?

AI: Sí, toda la familia.

E: ¿Qué trabajo tienen tus padres?

AI: Mis padres son jubilados.

E: ¿Cuánta gente vivíais en casa de tus padres?

AI: Pues tengo tres hermanos.

E: ¿En qué lengua aprendiste a hablar?

AI: En ucraniano.

E: ¿En casa sólo hablabais esta lengua? ¿No había ninguna más?

AI: Ruso.

E: ¿Es muy distinto el ruso del ucraniano?

AI: Sí. Es como...te voy a dar ejemplo perfecto. Es como el catalán y el castellano.

E: Vale. ¿No como el catalán y el *pagès*?

AI: No, no. Es como el catalán y el castellano. Esto es lo mismo con el ruso y el ucraniano.

E: O sea que son más dos lenguas, que no un dialecto del ruso, para entendernos...

AI: Sí. Porque si yo no me gusta hablar cuando voy, hablamos más en ruso ahora. Entonces si yo me voy, como aquí tú vas en castellano y te contestan, la gente te entiende. Si me voy allá en ruso, a mí un ucraniano me entiende. O hablas en ucraniano, el ruso te entiende, no todo, pero se entiende.

Redes sociales

E: ¿A qué tipo de escuela fuiste?

AI: A la pública.

E: ¿Ibas a algún tipo de asociación o club allí (deportivo, religioso, cultural) cuando eras pequeña?

AI: No.

E: Y aquí en Formentera, ¿has formado parte de alguna asociación de la isla?

AI: No.

La isla

E: ¿Cómo describirías la gente que vive en esta isla?

AI: ¿Los payeses? Hay gente y gente, pero mi impresión no es que sean malos, no. El tiempo les ha cambiado mucho.

E: ¿En qué sentido?

AI: Por ejemplo, yo hablo con mi suegra, de las tradiciones y mi suegra me cuenta: "mira, esto aquí pasaba años atrás; años atrás no era lo mismo, que los domingos eran domingos, nos juntamos, y vamos aquí, vamos allí y nos juntamos". Pero ahora, como todo el mundo trabaja, todo el mundo tiene negocios, apenas se ve hermano con hermano. Entonces esta pelea por tener más y más y más les ha hecho una cosa, sabes, unas personas más malas. Siempre coger, coger, coger, engañar a la gente, mentir mucho –sobre todo. Si te dicen mañana, esto significa, a lo mejor, dentro de un año. *(Explica que es costum dir que et faran una cosa l'endemà i que no compleixen, però amb segons qui, sí).*

E: Y la gente que ha venido de fuera, ¿cómo la ves?

AI: Al principio cuando llega todo el mundo se asusta: por los precios, por todo, la vida distinta... Y aquí, o te gusta o no te gusta. Y algunos que les gusta ir de tiendas, o de cine o de vida más así, pues no se pueden quedar.

E: Actualmente, ¿te gusta vivir aquí?

AI: Sí. Por muchas razones me gusta. Me gusta la isla, me gusta la vida de aquí.

Seis meses trabajas, seis meses de vacaciones, pero siempre hay algo que hacer. Y me gusta, me gusta.

E: ¿Qué lengua oyes hablar más durante el invierno?

AI: Castellano.

E: ¿Y en verano?

AI: Italiano.

Trabajo

E: ¿Trabajas fuera de casa?

AI: Sí.

E: ¿Cuál es tu trabajo?

AI: Camarera de piso, jardinera, ayudante de cocina, lavandería... Hacemos lo que podemos.

E: Y tu pareja, ¿trabaja actualmente?

AI: Sí.

E: ¿En qué trabaja?

AI: Empresario.

E: ¿Sueles tratar con mucha gente en tu trabajo?

AI: Sí, bastante.

E: Piensa un momento en las cinco personas que ves más a menudo en tu trabajo en una semana... ¿En qué lengua sueles hablar con ella?

AI: Rumano o castellano.

E: El rumano no es muy común, o sea que en tu trabajo debe haber gente de Rumania o...

AI: En tiempo libre, rumano. Sí, con mis amigas

E: ¿Hay alguien que te mande directamente?

AI: Antes sí, ahora no.

E: La persona que te mandaba antes, ¿hablaba contigo en castellano?

AI: Sí.

E: ¿Tienes gente que dependa de tí?

AI: Sí, claro. La gente que me hago responsable de dejarles todo preparado. Trato con turistas. Entonces estoy responsable de todo.

E: ¿En qué lengua les hablas?

AI: Depende de donde sean, claro. Son italianos, son ingleses, o rusos...

E: ¿Y con los italianos, hablas italiano?

AI: Sí.

E: ¿Y con los ingleses, inglés?

AI: Inglés muy poco. Ellos me hablan y yo tengo que hablar. No domino mucho, pero le puedo contestar lo básico. Estoy aprendiendo de mi hija el inglés. @

Clase social

E: ¿Crees que tu familia ha mejorado o empeorado económicamente durante los tres últimos años?

AI: ¿Mi familia? En el último año han empeorado. Mal. Por lo que pasa en Ucrania, ¿sabes?

E: Me estás hablando de la familia de allí...

AI: ¡Ah, sí! Pero la familia mía de aquí, hemos mejorado en los últimos tres años. Hemos mejorado, sí.

2. SOCIALIZACIÓN DE LA PAREJA

E: ¿Cuánta gente vive en vuestra casa actualmente?

AI: Cuatro.

E: Está tu marido, tu hija, tu...

AI: Y la suegra.

E: ¿Cómo conociste a tu pareja?

AI: Mi pareja la he conocido porque al principio, aquí, he trabajado en una tienda de muebles. Y trabajaba para él.

E: Cuando os conocisteis, no teníais el mismo grupo de amigos...

AI: Claro.

E: Y ahora, ¿tenéis el mismo grupo de amigos? ¿Habéis ampliado cada uno el grupo?

AI: Él con su grupo, yo con mi grupo y entonces hemos montado dos grupos. @

E: Entonces, cuando estáis con el grupo de amigos de tu marido, ¿qué lengua se habla allí?

AI: *Pagès.*

E: ¿Y cuando estás con los tuyos y tu marido está contigo?

AI: Castellano.

E: ¿Cuándo empezasteis a vivir juntos?

AI: Después de cinco años.

E: ¿En qué lengua empezasteis a hablar entre vosotros?

AI: Castellano.

E: ¿Cómo lo decidisteis?

AI: Otro idioma no nos entendíamos @

E: Y ahora, ¿qué lengua utilizas para hablar normalmente con tu pareja?

AI: Castellano.

E: ¿Qué sueles hacer en casa para distraerte?

AI: ¡Buf! Siempre estoy ocupada. Tengo muchas manualidades con mi hija, hago mucho punto cruz, cuadros o jardines... Siempre encuentro algo por hacer.

E: ¿Miras mucho la tele?

AI: Muy poco.

E: ¿Lees revistas, periódicos o libros?

AI: Revistas.

E: ¿En qué lengua?

AI: En castellano.

Red social

E: ¿Qué hacéis los fines de semana o los días de fiesta?

AI: Tener una hija de ocho años, mira, tenemos una agenda tan completa... Siempre hay cumpleaños o nos juntamos al parque, vamos al cine, o montamos algún picnic...

E: Con amigos...

AI: Con amigos, sí. A veces toca limpieza... Los sábados y domingos lo tenemos muy cargados.

E: Supongo que cuando salís con gente, salís con ese grupo nuevo que habéis creado de amigos tuyos y de él, ¿o a veces con unos y a veces con otros?

AI: Depende de ocasiones, porque hay días que hay algún cumpleaños de alguien, pues, aquí. Hay días que hay alguna comida, aquí. Nunca se sabe qué vas a hacer.

E: Entonces, la lengua que utilizáis, ya me has dicho, a veces en *pagès*, a veces en castellano, a veces en rumano...

AI: Exacto. Sí, claro, porque mi marido no... Cuando voy con mis amigas –que tengo un grupo de amigas– todas tenemos niñas de la misma edad, entonces no le va interesante. Cuando las amigas van con sus maridos, es totalmente otra cosa. Los maridos dicen, venga, aire, vosotras iros con vuestras niñas, y dejarnos un poco. Nosotros vamos a pescar o...

3. SOCIALIZACIÓN DE LOS HIJOS

E: Me has dicho que tienes una hija de ocho años... ¿Tu hija mira cuentos o le lees cuentos?

AI: Leemos mucho ahora, porque estamos en el año de la lectura y estamos a lectura, lectura, lectura. Y leemos mucho, sí.

E: ¿Y leéis en las dos lenguas o tres que habla ella?

AI: Sí, eso, en catalán y en castellano.

E: Y tú, ¿ningún problema en leer en catalán?

AI: No, en leer no. Bueno, hay palabras que no sé. Mi hija se ríe de mí, dice: "mamá hablas en chino, pero yo te enseño". Y no tenemos problemas porque, claro, voy dominando las dos cosas.

E: O sea que te cuesta más hablarlo que leerlo, ¿no?

AI: Sí, sí, sí. Es una cosa que no me doy cuenta... Al oírlo cada día, es una cosa que no... Es normal, ¿sabes? Es como yo hablo contigo ahora. Estamos hablando en castellano, y si tú me hablabas en catalán, ¿sabes?, es una cosa que me parece normal.

E: ¿Qué canciones le cantas a tu hija?

AI: Pues tengo muchas rusas que le gusta. O en español estamos aprendiendo las dos. Claro, yo no sé mucho, pero ahora ya sabemos mucho.

Escuela

E: ¿A qué escuela va tu hija?

AI: A Lluís Andreu, escuela pública (*la de Sant Francesc*).

E: ¿Por qué llevasteis a tu hija a esta escuela?

AI: Para que no tenemos muchas opciones. Aquí donde te reparten. Hay dos: o a San Fernando o a San Francisco. (*Parlen que les escoles es reparteixen segons el lloc de residència*).

E: ¿Te gustaría haberla llevado a la otra escuela o te gusta esta?

AI: Sí, me gusta esta.

E: Con los amigos de la escuela, ¿en qué lengua suele hablar tu hija?

AI: En castellano. No lo sé porque, pero siempre hablan en castellano.

E: ¿Tú lo has observado? O sea, viene con amigos de la escuela en casa ¿y habla en castellano?

AI: Sí porque siempre vienen muchas amigas porque es una de las favoritas y siempre traigo amigas... Y yo le digo "a ver, ¿por qué no habláis en catalán?" Digo, así... Pero nunca. Porque tiene amigas que son hijas de payeses de aquí de Formentera y siempre (*ho remarca*) hablan en castellano.

E: Curioso... ¿A qué crees que se debe esto?

AI: No lo sé esto. Porque le decía a la madre de su mejor amiga y le digo: "a ver, ¿por qué cuando (*nom de la amiga*) viene a mi casa, porque no le pone siempre a hablar...?". Dice: "No hay manera, ni conmigo no me habla".

E: O sea, que cuando tu hija va a casa de amigas que son de padres pagesos, ¿también habla en castellano allí?

AI: Sí.

E: O sea, la madre se da cuenta de que su hija, que es de habla *pagesa*, habla castellano con tu hija.

AI: Con mi hija y con la madre también.

E: ¡Ah! ¿Y con la madre también? ¿Y la madre siempre le ha hablado en *pagès* a la hija?

E: Sí se habla mucho en casa porque les conozco y no le contesta nunca (*en pagès, es refereix*).

E: ¿Crees que saldrá preparada de la escuela en materia de lenguas de cara al mundo laboral?

AI: De momento, bueno, como que estamos al principio sólo, le veo muy preparada, le veo muy interesada, le veo muy... ¿Sabes? De momento va muy bien. Estamos todo con excelente con todo. Ahora no sé, como que aquí se habla mucho, y cuando pasarán ya al instituto... Que va al colegio muy flojo. Entonces, al principio le mete mucha caña, pero luego, por ejemplo, el año que viene que van a pasar al tercero, pasan al otro cole y dicen que de aquí abajo, dice, vienen muy flojos para el tercero. En el tercero que están seis años, me parece, que al

otro cole, me parece que cuando pasa al instituto dice que baja mucho –lo que oigo– que baja mucho el nivel de estudios. No es por los niños, es por el nivel de los profesores. Dice, baja mucho, todo el mundo ha notado esto.

E: ¿Encuentras a faltar algo en materia de lenguas en la escuela?

AI: Sí. Yo añadiría más castellano, más catalán. Ahora van, esto es mi opinión, porque también es de los profesores mucho... Este año y el año pasado tenemos... la profesora que tenemos nosotros, da mucha importancia a más cosas, no a las lenguas. A la ortografía, a la matemática, tiene una enfermedad, no sé cómo decirlo...@ con una materia: *medi*. Que estamos todo el día con *medi, medi, medi*. Da mucha importancia a esto. (*Exposa queixes sobre el funcionament de l'escola. Diu que és diferent del col·legi de Sant Ferran, que segons ella, funciona millor*).

Tiempo libre de los hijos

E: ¿Qué actividades hace tu hija fuera de la escuela?

AI: Muchas. Tiene inglés, que es una academia de inglés. Tiene cerámica, baile *pagès*, atletismo.

E: En estos distintos ambientes que tiene tu hija fuera de la escuela, ¿qué lengua habla?

AI: Sí, depende.

E: En el baile *pagès*, por ejemplo...

AI: Sí, allí le hablan en *pagès*.

E: En el atletismo...

AI: La profesora le habla en catalán.

E: Durante las vacaciones, ¿qué suele hacer tu hija?

AI: El vago, como dice ella. @

E: No va a colonias, campamentos...

AI: No tenemos, no hay nada de esto. Entonces, las vacaciones cuando empieza, para nuestros hijos es muy duro porque es cuando nosotros trabajamos. Es verano. Entonces va a la escuela, hay varias escuelas. El año pasado iba a la escuela del campo de fútbol. (*Explica que els nens s'han d'apuntar a activitats durant l'estiu perquè el pares treballen i això és un problema per a tots*).

E: ¿Tus hijos ven a sus abuelos a menudo?

AI: Los de Ucrania, una vez al año. Los de aquí, casi cada día.

E: Entonces, a tus padres, ella ¿qué lengua les habla?

AI: El ruso.

E: ¿Y a los de aquí?

AI: Depende. Con la abuela habla en *pagès*.

E: ¿Crees que los abuelos han influido en su educación?

AI: No.

E: ¿Tú y tu marido, en qué lengua empezasteis a hablar a tu hija?

AI: En castellano. Porque claro, es la lengua común nuestra.

E: Porque es la lengua familiar vuestra...

AI: Sí, nuestra. Porque, claro si él le hablaba en *pagès* y yo en ruso pues...

E: ¿Cómo ha aprendido ruso tu hija, entonces?

AI: Con los dibujos animados al principio. Porque al principio no reconocía otros dibujos nada más en ruso. Hasta los tres años otros no habían, sólo ruso, ruso, ruso. Y después, claro, cada vez que vamos allá, pues, como los niños son como una esponja, lo pillan muy rápido.

E: ¿Aprendió a hablar con facilidad tu hija?

AI: Sí... (*Dubta*). Bastante fácil.

E: ¿En qué lengua empezó a hablar?

AI: Esto era. Porque claro, era un lío en su cabeza. Uno le hablaba así, luego escuchaba los dibujos, luego venía la abuela y le hablaba en *pagès*, la tele que era en ruso, era en catalán, su padre en castellano, la madrina rumano, sus amigas estaban rumanas, ¿sabes? Y a veces, entonces hacía: "¿eh? ¿qué?". Y entonces tenías que repetirle varias veces para que aprenda en qué idioma le hablas.

E: Pero, ¿recuerdas en qué lengua empezó a hablar?

AI: En castellano.

E: Entonces, a lo mejor, mezclaba alguna palabra en su discurso de otras lenguas...

AI: Sí. Como ahora también. A veces habla con su padre y le habla en rumano... (*Explica que això també ho fa amb l'àvia*).

E: Pero ahora que es más mayor, ¿crees que le ha facilitado el aprendizaje de lenguas el hecho de que haya sido educada con distintas lenguas?

AI: Sí, sí mucho. Se siente más segura y con el inglés que lo domina bien.

E: O sea que ese tema, a la larga, no le ha perjudicado, le ha favorecido.

AI: Sí, claro. Si de pequeños le metes mucho es un lío, pero luego para ellos es muy fácil.

E: Y lo sitúan bien luego...

AI: Sí. Como se junta también amigos italianos. (*La filla li pregunta sobre paraules en italià perquè hi té curiositat i el vol aprendre*). Encuentran una lengua común muy rápido los niños.

Uso de la lengua

E: Tú entiendes la variante del catalán que se habla en la isla, me has comentado... ¿Qué crees que explica que mucha gente que habla castellano en Formentera no se lance a hablar *pagès*?

AI: Yo creo que la costumbre. Acostumbrarse. Yo me he acostumbrado al castellano y sé que con el castellano voy para delante, pues hablo castellano. Hay días que también con mi suegra hablo porque si no no entiende algunas cosas, entonces le tengo que decir en *pagès*, porque si no, no entiende.

E: ¿Alguna vez utilizas palabras en *pagès*?

AI: Sí, muchas, me van más fáciles. Algunas más fáciles, no sé por qué.

E: Si usas palabras en *pagès* con una persona de aquí de toda la vida, ¿qué reacción tiene esta persona?

AI: No se da cuenta.

E: ¿No crees que te reciben mejor o peor por eso?

AI: No, no se dan cuenta, porque están tan acostumbrados a tantos idiomas, a tantas mezclas que ya no se dan cuenta ni ellos mismos.

4. EXPECTATIVAS DE USO LINGÜÍSTICO EN EL FUTURO

E: ¿Qué lengua crees que habla tu hija con más comodidad?

AI: El castellano.

E: ¿Qué lengua crees que utilizará cuando sea mayor?

AI: A ver, depende. Si irá a estudiar y a hacer su vida y esto, no sé.

E: ¿Qué lengua crees que les será más útil para vivir aquí?

AI: De todo un poco, eh, porque si quiere vivir aquí y trabajar aquí, tiene que saber un poquito de italiano, inglés, castellano, catalán, alemán...

E: O sea que cuantas más lenguas mejor...

AI: Aquí, para vivir en esta isla el inglés es muy importante, muy importante. Con el inglés puedes ya empezar bien, aparte de saber el castellano, pero el inglés.

E: ¿Has tenido algún problema por ser una pareja lingüísticamente mixta?

AI: No, nunca.

E: ¿Qué aconsejarías a una pareja como la vuestra en que cada uno habla una lengua distinta?

AI: Que aprenda todas las lenguas, la una y la otra.

Identidad

E: ¿Crees que el habla *pagesa* es un factor de identidad fuerte para los que han nacido aquí?

AI: Sí porque, claro, cada pueblo tiene su dialecto. Entonces, si es un país de aquí, que hable esto.

E: ¿Crees que la lengua es un factor que ayuda a sentirte más próximo o más distante de la gente de la isla?

AI: No sé... Sí... (*Dubtosa*). Es indiferente. Depende de muchas cosas. También encuentras depende de gente... Aquí si eres buena persona no importa si eres verde, si eres negro, si eres amarillo. Si eres buena persona te reciben por todos lados. Si has fallado, al país cuando le has fallado una vez, no tiene vuelta atrás.

E: ¿Por el hecho de no hablar *pagès*, te sientes menos formenterense?

AI: No.

E: ¿Crees que para ser formenterense hace falta saber hablar *pagès*?

AI: Por respeto a la gente, al menos entenderlo y intentarlo. Por respetar a la gente, para que vea que tú estás aquí quieres ser como ellos. Quizá no te sale, pero por lo menos la gente te habla y tú no le digas "oye, hálame en castellano que estamos...". No. Por respeto a ellos tienes que adaptarte así como son. No hay que decirle ni que esto es mal, esto es bien. Tienes que adaptarte porque tú has venido aquí y tú tienes que "encadrarte". Entonces si tú estás aquí te vas a "encadrar" con las tradiciones, con sus cosas típicas, con las fiestas, con todo. Tienes que adaptarte aquí, tienes que respetarlos así como son. Que hablan *pagès*, que hablan castellano, da igual. Tienes que adaptarte con ellos. Si no te gusta, te vas.@

E: ¿Crees que hablar *pagès* es hablar ibicenco?

AI: Es diferente.

E: Me decías al principio (*abans de l'entrevista*) que tú notas diferencia con el estándar. ¿Lo notas también con el ibicenco?

AI: Es un poquito distinto. Los ibicencos hablan de otra manera, tienen palabras distintas, como los valencianos, los gallegos, los andaluces, ¿sabes?, todo el mundo tiene sus cosas. Que dices que todo el mundo habla lo mismo, el mismo catalán o el mismo país, pero no es verdad. Cada uno tiene sus cosas.

E: Pero ahora tú, desde tu conocimiento del catalán, digamos así en general, ¿los entiendes todos?

AI: Sí. Hay algunas palabras, como en el castellano que no sé qué significan, porque claro, toda la vida aprendes y aprendes. Pero en el momento que no sé lo que es, meto el traductor: "¡ah, vale, es esto!". Y no hay problemas.

5. DESPEDIDA

Muchas gracias por tu ayuda.

Los resultados de este estudio, si te interesan, estarán a tu disposición en la *Facultat de Filologia* y en el *Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona*.

Número d'entrevista: 9

Identificador de l'entrevista: FD

Durada: 21'43''

0. INTRODUCCIÓ

Moltes gràcies, primer de tot, per rebre'm a la teva cafeteria i per dedicar-me una estona del teu temps. Com et vaig comentar, estic fent un estudi per al treball de grau de Filologia Catalana sobre famílies de Formentera en què es parla més d'una llengua a casa. Per això m'interessa molt conèixer la teva opinió.

Aquesta entrevista és anònima. Ja saps que serà gravada i que es guardarà en els arxius de la UB per a possibles estudis posteriors.

1. SOCIALITZACIÓ DE L'ENTREVISTAT

E: M'has dit que vas néixer a Itàlia i que fa 15 anys que vius a Formentera... Com és que vas venir a viure a Formentera?

FD: Vaig venir de vacances i al final m'he quedat aquí.

E: Quina impressió vas tenir quan hi vas arribar?

FD: Bueno. Sobretot es primers dies me'n volia anar. Perquè vaig arribar un vint-i-sis de maig i encara, diguem, que estàvem en aquesta època que encara tenim temporada baixa, però llavò va passar un dia i vaig a canviar d'opinió i aquí estic encara.

E: Què és el que et va fer quedar en aquesta illa?

FD: No ho sé m'han contat que ací hi ha una leyenda, no ho sé si és veritat o no. Que quan baixes del barco s'illa t'atrapa o t'expulsa, i crec que aquell dia me va atrapar.

E: Quan hi vas venir, sabies que aquí a Formentera es parlava una altra llengua a més del castellà?

FD: No, no ho sabia.

E: Quan vas sentir parlar el català o formenterer per primera vegada?

FD: Sí. Sí perquè tenia unes nocions bàsiques de castellà, en sa meva terra tenim algun immigrant argentí, ¿val? Així que algo me sonava, me sonava una mica. I aquí ja vai conegut aquesta altra llengua –a part de sa gent– aquesta altra llengua.

E: Com anomenau la variant dialectal del català que es parla aquí a Formentera?

FD: Formenterense. Formenterense se diu aquí.

E: I pagès, no?.

FD: *Pagès* no. *Pagès* aquí és sa gent que, bé, treballa es camp, saps. Només a qui treballa en es camp. Per ells s'idioma se diu formenterenc, com eivissenc o mallorquí, se diu, n'hi diuen formenterenc.

E: Quan vas arribar, la majoria de gent de l'illa parlava formenterer?

FD: No. Dos idiomes, tant castellà com formenterenc. Sa gent vella, més que altre, te parla directament formenterenc. Però sa gent jove, s'acostumbra a parlar-te –te respeta– i te parla castellà si eres de fora. O si ets d'aquí, depèn de tu, te parla el seu dialecte.

E: On van néixer els teus pares?

FD: A Itàlia.

E: I ara encara viuen allà?

FD: Sí, sí.

E: Quina feina tenen?

FD: Són empresaris.

E: Quanta gent vivíeu a casa dels teus pares?

FD: Sí. Som papà, sa mamà i quatre fills. I ara s'ha quedat una germana meua només a casa amb ells.

E: En quina llengua vas aprendre a parlar?

FD: Castellà.

E: A allà?

FD: A allà a Itàlia? No, no, italià.

E: En quina llengua o llengües parlàveu a casa?

FD: El dialecte, calabrese.

E: Amb tothom de la família parlàveu en la mateixa llengua?

FD: Sí.

(Interrupció client)

E: A quin tipus d'escola vas anar?

FD: Bueno, he fet tot pública sempre hasta que m'he tret es títol de delineant. I llavors ja he deixat d'estudiar per no anar a fer sa carrera i he començat sa vida laboral en s'hosteleria. Com ho he mamat tot de s'hosteleria i a Itàlia també, ses meus cosins i tots me varen ensenyar aquesta feina. I encara porto treballant en aquesta feina.

E: Molt bé, t'ha servit molt...

FD: En tots es sentits. Tant en formació de vida professional, a nivell de vida de relació pública, en tots es sentits, la veritat. Es una feina que si saps prendre en bon sentit, es una feina que te deixa relacionar amb molta gent. Te deixa conèixer molta gent i a fer moltes coses. Moltes. També a conviure amb sa gent i llavò a respectar i que te respeten.

E: Anaves a algun tipus d'associació o club (esportiva, religiosa, cultural) quan eres a Itàlia?

FD: No.

E: I aquí a Formentera, has format part d'alguna associació de l'illa?

FD: Tampoc.

E: Com descriuries la gent que viu en aquesta illa?

FD: Espectacular. Única. La veritat que única. Joestic amb una dona d'aquí, però jo a part d'estar amb ella, sa gent d'aquí, per jo, és lo millor que hi ha. És gent molt agràida, molt amable. Treball amb ells. Som molt agràits a ells. A part de perquè m'han ensenyat com un fill adoptiu, perquè sa gent ja me diu que jo no som italià. I ho som.

E: És a dir, que t'ha rebut molt bé?

FD: Content. Contentíssim. La veritat és que sí, molt agràit, molt agràit.

E: Trobes que hi ha hagut canvis en el tipus de gent que viu a Formentera des que vas arribar?

FD: Sí, bastant.

E: En quin sentit?

FD: Home, hem tingut una època aquí del boom del ladrillici.

E: El boom del què?

FD: De sa construcció. I va venir una mescla de races, que jo no havia vist mai una cosa així en una illa tant petita, sa mescla de races que som –que m'incloixo jo perquè soc italià–, però crec que n'hi ha de totes ses parts del món. L'altra dia va sortir en ses diari també un número, que no me'n record, de quantes classes de nacionalitats teníem aquí a Formentera, estan totes.

E: Moltíssimes.

FD: Moltíssimes. I ara en canvi ja s'ha baixat una mica aquest número, perquè amb sa crisi també aquí s'ha frenat una mica.

E: A quina època era més o menys això que em dius del boom de la construcció?

FD: 2002/2003. Fa dotze/tretze anys.

E: Quina llengua sents a parlar més aquí durant l'hivern?

FD: Formenterenc.

E: I a l'estiu?

FD: A l'estiu, de tot. De tot. Som una illa que tenim turisme de totes ses classes, de tot: inglesos, una mica d'alemanys, italians, castellans... De tot! Portuguesos... De tot!

E: Ja m'has dit que treballes fora de casa, tens una cafeteria.

FD: Sí.

E: Et dediques a l'hostaleria. I la teva parella, treballa fora de casa?

FD: Si treballa a la OAC (Oficina d'Atenció Ciutadana), a s'Ajuntament de Formentera.

E: Suposo que sols tractar amb moltíssima gent aquí a la feina, que és el que em deies... Pensa un moment en les cinc persones que veus més sovint a la feina.

FD: Bueno ara mateix són es meus treballadors.

E: En quina llengua sols parlar amb ells?

FD: Amb ells en castellà, perquè sem la majoria de fora i entones s'idioma principal és el castellà. Tinguem també treballadors italians.

E: Molt bé, per tant amb els italians parles italià...

FD: No. Però igualment en ses treballadors italians aquí se parla castellà. Perquè tot, com un respecte... per no estar parlant amb un d'una forma, i s'altre no t'entén... S'idioma principal aquí en aquesta cafeteria meua, és es castellà.

E: Creus que la teva família ha millorat o empitjorat econòmicament durant els tres últims anys?

FD: Estable. Sí.

E: Quanta gent viu a casa vostra actualment?

FD: Ara mateix som tres.

E: Com vas conèixer la teva parella?

FD: Treballàvem un es costat de s'altre, i feia dotze o tretze anys que nos coneixíem. I al final, com el que no volia sa cosa, vàrem passar a estar junts. De coneixe'ns així, de ver-nos cada dia "hola què tal", a tenir un fill.

E: Quan us vàreu conèixer, teníeu el mateix grup d'amics?

FD: No. Part d'ells.

E: Alguns de compartits?

FD: Sí.

E: Quina llengua dominava en el vostre grup d'amics, de l'un i de l'altre?

FD: El formenterenc.

E: Tant a l'un com a l'altre?

FD: Sí. Perquè jo m'he relacionat amb gent d'aquí sempre. Mai he tingut, m'hai quedat en un gueto d'italians com ho fan aquí. Perquè com t'he explicat abans, jo tinc un lloc públic, una cafeteria, i sa majoria des meus clients són gent d'aquí. I entonces sempre he intentat relacionar-me amb gent d'aquí. Que no vol dir que no tingui amics italians, amics... coneguts, no amics. Coneguts italians.

E: Ara continueu veient aquests amics de llavors?

FD: De tota la vida.

E: En quina llengua vàreu començar a parlar tu i la teva dona?

FD: En formenterenc.

E: Com ho vàreu decidir?

FD: Pues res. Això te surt espontani. Lo que te passa que quan coneixes una persona en un idioma llavò val per sempre, saps? Te costa canviar-lo, te costa canviar-lo. Es un xip que te surt automàtic. I sí, parlam formenterenc.

E: Què sols fer a casa per distreure't, si és que tens temps?

FD: Bueno, sí. Sempre trobem una mica de temps. Anar passejar, córrer. Mos agrada fer molt deport, anar amb bicicleta. Ara una miqueta menos amb sa tema del nene. Lo que fem ho fem junts.

E: La televisió la veieu?

FD: Molt poqueta.

E: Llegeixes revistes o diaris, llibres?

FD: Bueno. En sa poc temps que tenc, ses notícies que em llegeixc són del "Diari d'Eivissa".

E: És diari un en castellà i català, tinc entès?

FD: En castellà.

E: No hi ha articles en català?

FD: No.

(Aclareixen el tema de l'idioma del "Diari d'Eivissa")

E: I si llegeixes algun llibre, en quin idioma el llegeixes?

FD: Em dóna igual. Els llibres de sa meua nena són casi tots en català. Però me dóna igual llegir-los en un idioma o en s'altre.

E: Els caps de setmana treballes suposo...

FD: Sí. Menos diumenge, que el diumenge aquesta vegada me l'he agafat lliure, pensant en sa família.

E: Els diumenges, o els dies de festa, sortiu amb gent, normalment?

FD: Sí, sempre.

E: Quina llengua es parla en aquest grup?

FD: Formenterenc.

E: Creus que en els darrers temps hi ha hagut un canvi en l'ús de la llengua entre la gent amb qui et relaciones més?

FD: No.

E: M'has dit que tens dos fills. El petit encara no mira contes, però la teva filla mira contes o els n'hi llegiu?

FD: Sí, sí, perfecte. Ella llegeix els contes al seu germà.

E: I llegeix els contes en tots els idiomes que coneix?

FD: Sí, sí. Li dóna igual a ella llegir en italià, castellà o català.

E: Recordes quines cançons li cantaves fa uns anys o li cantes ara?

FD: Sí, perquè moltes cançons les canto en sa meu dialecte o les típiques cançons d'aquí, que m'han ensenyat aquí a Formentera.

E: A quina escola va la teva filla?

FD: Fa primària.

E: Aquí a Sant Francesc?

FD: Sí.

E: Com és que vau portar la teva filla a aquesta escola?

FD: Bueno, per qüestió de feina, que nos ve més a prop aquí a Sant Francesc. Per comoditat, més que per un altra cosa. Aquí a Formentera tenim només que escola pública, no tenim privada.

E: T'agrada aquesta escola?

FD: Sa nena va molt contenta. Si ella va contenta, vol dir que es troba bé.

E: En quina llengua els ensenyen a l'escola?

FD: Català.

E: Entre els seus amics d'escola quina llengua acostuma a parlar la teva filla?

FD: De tot. De tot. N'hi ha algun italià que parla s'italià. Amb sa gent de fora parla es castellà. Però jo crec que amb sa majoria de gent utilitza, entre ells, crec que és es castellà. Perquè, com us havia dit abans, som multinacionalitats aquí a Formentera... Multilingües, i jo crec que per lo que sent, sempre parlen en castellà.

E: Creus que sortirà preparada de l'escola –pel que fa a l'aprenentatge de llengües?

FD: Sí.

E: No hi trobes a faltar res?

FD: No. A part de que ella és una nena que també li agraden ses idiomes, perquè ja està mamant dos i també està estudiant de quan era petiteta l'inglès aquí, i s'hi troba molt a gust, i molt... A la millor es propensa per estudiar idiomes, no sé. Té aquesta facilitat tinguent a casa dos persones que li parlen dos idiomes diferents.

E: Fa activitats fora de l'escola, la teva filla?

FD: Sí. Fa ball, fa piscina i amb el seu primo –cosins– juga sempre a futbol i tal... Fa de tot. S'adapta a tot.

E: Els pares dels amics dels teus fills són d'aquí?

FD: N'hi ha de tot.

E: Durant les vacances què fa la teva filla? Fa activitats?

FD: Bueno, en s'estiu va a s'escola d'estiu, perquè treballam. Però sa tarda sempre esta fent –en s'estiu– platja, més que una altra cosa. La platja, perquè la tenim aquí a costat de mar. I d'activitats, bueno, bicicleta, i passejar. Passejar que aprofitant sa bon temps que tenim aquí a Formentera.

E: Els teus fills veuen sovint els avis?

FD: Sí.

E: Tant uns com altres?

FD: Tan uns com s'altres, sí. Perquè nos movem un parell de vegades a l'any, o bé anem nosaltres allí o venen ells aquí i també per tema mediàtic, per sa web i tal, parlem quasi cada dia.

E: Amb quina llengua parla la teva filla amb els seus avis? Amb els que són d'Itàlia, italià?

FD: Italià i amb els d'aquí formenterenc.

E: Creus que han influït els avis en la seva educació?

FD: Tantíssim, tantíssim.

E: Com els vas començar a parlar als vostres fills, quan eren petits?

FD: Jo, des de que van néixer, s'italià. I sa mare, des de que van néixer, formenterenc. Com t'havia dit abans és un xip que tens, automàticament. Tu te dirigeixes a ells en formenterer, ells se dirigeixen en italià. És automàtic.

E: És una cosa que va sortir sola, ja m'has dit...

FD: Sí.

E: Va aprendre a parlar amb facilitat la teva filla?

FD: Hombre, a parlar sí. Sí perquè va ser –i crec que aquest també va per es mateix camí– molt precoç.

E: En quina llengua va començar a parlar?

FD: Formenterenc, formenterenc.

E: I després, al cap d'uns quants anys va anar barrejant les dues llengües?

FD: Sí, ja a partir de dos anys i mig... A tres, ja va començar a parlar perfectament o quasi perfectament, s'italià. Però ella ho entenia tot. Lo que passa que tenia només que jo parlant i es abuelos, d'una forma esporàdica, tardà una mica. Perquè es formenterenc, estant visquent aquí, ho mames tot vint-i-quatre hores i és més fàcil que te surti primer sa llengua on has nascut, saps? I ara mateix li dóna igual parlar un idioma o s'altre.

E: Veig que has après a parlar el formenterer. Com l'has après?

FD: Bueno. Amb una miqueta de força de voluntat i sempre he tingut molta facilitat perquè, com es meu dialecte i es formenterer n'hi ha bastants paraules paregudes i, poques, iguals.

E: Sí?

FD: Sí. Nosaltres hem mantingut sa *colonización española* del mil vuit-cents i tal, i sobre el que fa de deixar-nos coses, a part de colonitzar-nos, nos han deixat també aquest idioma, o algunes paraules del vostre idioma paregudes al nostre.

E: Com et vas llençar a parlar-lo?

FD: No tinc vergonya. Sa gent d'aquí, com t'he dit, estic molt agraïda a ells perquè són gent que menys mal... Són persones que tenen confiança en jo i me diuen: "no se diu així, que se diu així". I com m'agrada s'idioma...

E: Amb respecte, no? Ni rient ni res...

FD: No, no, no. Bueno, rient també @.Perquè alguna vegada n'he dit alguna que, "eh, chico!" Saps?

E: Per tant qui creus, o què creus que t'ha ajudat més en això?

FD: Sa gent. La gent. Tot.

(Interrupció client)

E: Et sents còmode parlant en formenterer?

FD: Sí.

E: Ara quina és la llengua que creus que la teva filla parla amb més comoditat?

FD: El formenterer.

E: Quina llengua creus que farà servir quan sigui gran?

FD: Jo estic segur que depèn del lloc que on se trobi tindrà sa mateixa facilitat d'utilitzar un idioma o s'altre. Perquè encara ella no té molt clar que vol estudiar i on vol estudiar. Sí perquè de petita em deia que volia anar a Itàlia, però no ho sé. Depèn d'ella.

E: Quina llengua creus que li serà més útil per viure aquí?

FD: Formenterer.

E: I per treballar també?

FD: Per treballar, no ho sé. Perquè com t'he dit és una illa que funciona amb bastant turisme. Jo crec que li anirà molt bé aprendre s'inglès, perquè tenim turisme variat i prior, l'idioma principal, l'idioma... No prior, lo que diu s'estadística, l'idioma principal és s'inglès en tot el món. Sapiguent s'inglès tens totes les portes obertes a totes bandes, a tot el món. I llavò crec que s'idioma seu, formenterer o el català.

E: Has tingut algun problema per ser una parella lingüísticament mixta?

FD: Mai, mai.

E: I què aconsellaries a una parella com la vostra que parla cadascú una llengua diferent?

FD: Seguir en sos seus idiomes, tenir respecte un de s'altre. I si llavò le passa un cas com es meu, jo estic encantat de la vida de parlar es seu idioma perquè jo estic visquent aquí i l'idioma m'ha ajudat molt, a integrar-me en sa gent d'aquí ademés.

E: Creus que el formenter és un tret d'identitat fort pels que han nascut aquí?

FD: Sí. Per respectar perquè es una cosa seua que han parlat tota la vida. Serà com a sa meua dona nascuda aquí; sos pares aquí no canvien sa seua forma de dir ses coses, me pareix una barbaritat, saps? Per això te dic, jo respect tots ses idiomes del món i respect la gent per com ho parla.

E: Creus que la llengua és un factor que ajuda a sentir-te més a prop o més distant de la gent de la illa?

FD: Sí. I tant! T'ajuda molt. Per jo... No te dic fonamental, perquè al final depèn de sa persona també. Perquè pot ser un gandul en s'idioma que sa gent no t'accept, però si ets una persona sèria i tal i, ademés, parles com ells, això t'ajuda molt, t'ajuda molt.

E: Pel fet de parlar formenterer, et sents més formenter?

FD: No, no. No, perquè te dic, t'he dit des d'un principi jo som italià. Sa gent d'aquí me diu que som ja..., però som italià. Vale, som calabrès.

E: Creus que per ser formenterer cal saber parlar el formenterer?

FD: Sí.

E: I creus que parlar formenterer es parlar eivissenc?

FD: Bé, és quasi igual. Eivissenc i formenterer se cree que no n'hi ha paraula que canviar. Molt poqueta crec. No és lo mateix que es formenterer, es mallorquí. Però eivissenc i formenterer és gairebé que són iguals.

E: S'assemblen més...

FD: Molt, molt. I tant com nosaltres, accepten la seva filla. Tranquil·lament.

5. COMIAT

Moltes gràcies pel teu ajut. Els resultats d'aquest estudi, si t'interessen, saps que seran a la teva disposició a la Facultat de Filologia i al Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona.

Número d'entrevista: 10

Nom de l'entrevistat: Jordi Riera

Durada: 11'22"

Estic amb el Jordi Riera, un formenterer de 25 anys i filòleg de llengua catalana, que ha viscut tota la seva vida a Formentera, excepte aquests últims cinc anys, en què ha estat estudiant a Barcelona. Però, tot i així, ha continuat treballant temporament aquí a Formentera cada estiu.

E: Hola, Jordi.

JR: Hola, Rosa.

E: Com ja saps, estic fent un estudi sobre la transmissió intergeneracional del català en parelles mixtes aquí a Formentera. Saps que hi ha dues possibles hipòtesis en aquest treball: "sí, es transmet el formenterer en parelles mixtes" o "no, no es transmet". Si tu haguessis hagut de fer aquest treball, per quina de les dues hipòtesis t'hauries decantat, així d'entrada?

JR: Bona pregunta! A veure, així en termes absoluts no m'atreveria a dir ni que hi ha una substitució lingüística ni que hi ha un manteniment de sa llengua en ses parelles mixtes. Trob que hi deu haver casos de tot, però, per regla general, sa tendència jo pens que tendeix cap es manteniment de sa llengua. Com a mínim, a vore, és que sa llengua interna de ses famílies no crec que sigui es català, com a mínim en sa majoria de casos dels que conec així particulars, sinó que cada pare li parla sa seva llengua amb es fill. I llavò, sa llengua de comunicació interna entre els pares, molt probablement serà es castellà. I al final, tenen un coneixement de ses dos, però igual es senten més còmods amb una llengua o amb s'altra. En això ja influiria més s'entorn familiar o s'entorn de ses amistats, crec.

E: Em comentaves un dia que quan tu vas tornar l'any passat, després de cinc anys de ser a Barcelona –de cinc anys no, de cinc hiverns, perquè has estat aquí a l'estiu– havies trobat l'illa molt canviada. Què ha canviat per tu de l'illa?

JR: Bé, a vore, molt canviada, molt canviada tampoc. Lo que trob és que sa quantitat de població sí que ha augmentat molt. Abans en s'hivern trobaves aparcament molt fàcilment a Sant Francesc; ara és impossible pensar-ho. En sos darrers anys hi ha hagut una gran arribada d'italians i d'immigrants que han anat venent aquí, primer com a jornalers a temporada i s'hi han anat establint. I, clar, han fet comunitat. Existeix ara una comunitat italiana important i també a diferència de cinc anys endarrere –cinc/deu anys endarrere a ara– trob que hi ha també una comunitat catalana més important que no solia.

E: I alguna comunitat més, m'han comentat, com ara marroquins i sud-americanos... Això també ho has notat?

JR: A veure, jo no ho sé... Una comunitat així ja hi és. Hi ha una comunitat musulmana i una comunitat sud-americana. I han arribat, no ho sé, fa deu o quinze anys –de faci uns quinze anys ençà– però en sos darrers cinc anys si hi ha hagut un augment d'aquesta part de sa població, no ho sabria dir.

E: Com veus la situació del català aquí a l'illa de Formentera?

JR: Depèn des dia, depèn. De vegades la veig molt malament i d'altres la veig molt bé. Supos que quan vaig per es poble depèn del que em trob. Si és un dia que només trob castellà, castellà, italià, italià i castellà, pens ui, malament estam! Però llavò, analitzant més fredament, trob que en comparació amb ses altres illes aquí encara es té una bona concepció de sa llengo en termes generals –hi ha casos de tot. I bé, i jo no he tingut mai problemes per parlar amb ningú –parlant així en català per s'illa–, el pitjor de tot és que algú no m'haiga entès bé... I bé, un canvia i ja està, però no és el més habitual, crec jo, almenys en els cercles que m'he mogut.

E: Ara voldria saber quin grup governa actualment el Consell Insular de Formentera i, també, quan es va crear aquest Consell. Perquè tinc entès que s'ha fusionat l'Ajuntament amb el que és Consell –no sé si és així– i que hi ha una única administració. No ho sé, explica-m'ho una mica, perquè no ho tinc gaire clar.

JR: Bo! Mal culet t'has buscat idò! @ A veure, ara qui governa aquí és un partit que va sortir fa uns set/vuit anys –el 2007, crec– i que es diu "Gent per Formentera". Governen en minoria i, bé, és una formació que va sortir... Això, crec que el 2007. I bé, respecte això des Consell, també es va formar el 2007. Es va començar a treballar durant el 2006 s'opció de crear-ne un, com totes ses altres illes en tenien un, excepte Formentera que el teníem compartit amb Eivissa, es va dir: "idò, farem un Consell aquí a Formentera, tenim... Hi ha ses parts legals necessàries". Tot això estava amb ordre i el feren. Al final lo que ha set, ha set a s'Ajuntament canviar-li de nom i en comptes de negociar sous amb Eivissa els negocies directament amb Mallorca. Hi ha un intermediari menys. I bé, aquest grup d'aquí, de "Gent per Formentera", és un grup bastant heterogeni, que si l'haguésem de posar així dins de sa regleta, més tirant cap a un costat o cap a un altre, cap a més dreta o més l'esquerra, seria progressista, en principi. I bé, a s'hora de treballar, per exemple en es tema lingüístic, és més sensible que altres formacions que han arribat a governar aquí a s'illa.

E: Creus que les polítiques lingüístiques que s'adopten des del Consell influeixen en l'ús o la mentalitat lingüística de la gent que viu aquí a Formentera?

JR: Jo pens que sí, jo pens que sí. No crec que facin una política molt agressiva, molt directa "d'aquí hi ha això, hem de parlar això", no. I més, si es fes això seria més contraproduent, més negatiu que no positiu. Però sa llengo sempre la tenen present a s'hora de rotular, a s'hora de posar personal així públic en ses institucions, a s'hora d'entrar a sa plana web... Per tot sempre el tens present i bastant ben normalitzat. I duen –no sé exactament com funciona això– però en s'escola d'adults, no sé si de llengo, no sé si hi ha una certa relació amb so Consell també, i des d'allí sempre ho haran impulsat molt. Hi ha un professor aquí que va venir d'Eivissa a ensenyar llengo i per lo que tenc entès s'hi sent molt còmod aquí amb tota aquesta relació entre Consell i illa. I està aconseguint resultats molt bons a s'hora d'aconseguir que gent que en unes altres condicions igual no s'hauria plantejat mai aprendre sa llengo... "Va, l'aprendrem!". Trob que en això sí que fan feina.

E: Com a persona que ets de l'illa, com a formenterer i com a filòleg, si haguessis de fer un pronòstic, com creus que evolucionarà l'ús del català aquí a l'illa?

JR: Ui, aquesta potser és sa més complicada de totes! A vore, jo ara així, partint de s'experiència personal... Dir que, ara, fins fa res, estava fent pràctiques de professor aquí en s'institut de Formentera i vaig notar o vaig tenir sa percepció que es castellà era molt més corrent a s'hora de parlar i de comunicar-se entre alumnes que no quan jo hi anava. I quan jo hi anava ja n'hi havia molt de castellà. Ara jo trob que més. Perquè vaig trobar-me en casos en què catalanoparlants arribaven a comunicar-se en castellà entre ells a dins de s'institut. Això fa set, vuit anys era molt raro que passés. Que igual és una moda o una tendència que ve per quedar-se, però... Així que, a veure, es coneixement de sa llengo el tenen i fan servir una llengo amb tanta fluïdesa com s'altra, diguem. Però clar, llavò es marc social és es que determina sa balança cap on ha de decantar-se. I trob que es castellà en això sí que ha tingut un avanç en sos darrers anys. Així que, d'ara en endavant, a la llarga no ho sé. Seguir sa llengo hi seguirà, perquè hi ha una transmissió i vas per es carrer i un ús el trobes i es fa servir, que mentres un el senti, anirà bé. Però és això, que potser no se sent tant com solia, però així i tot encara té molt per dir.

E: Doncs, molt bé. Moltes gràcies, Jordi, pel teu ajut, pel teu suport en tot moment, pels ànims que m'has donat per tirar endavant aquest treball... I, bé, ens trobarem en una altra ocasió. Moltes gràcies!

JR: A tu. "Gracis".

EXPERIÈNCIES DE PLANIFICACIÓ LINGÜÍSTICA ESCOLAR A L'IES MARC FERRER (FORMENTERA)

L'IES Marc Ferrer de Formentera és un centre de petites dimensions, situat al nucli de Sant Francesc. El nou edifici fou inaugurat en 1998. Està molt ben dotat, tan materialment com de professorat (el Claustre és format d'una cinquantena de membres) i acull aproximadament 350 alumnes. És l'únic centre de secundària de l'illa. Per això, en la seva caracterització poc valen adjectius com "rural" o "urbà": l'alumnat presenta molta variació en raó de procedència, estatus socioeconòmic, i també en raó de llengua familiar. Una tercera part del professorat és estable; quant a l'origen, una cinquena part és formenterer i la resta majoritàriament d'origen valencià, jove i amb molt bona actitud de cara a la Normalització Lingüística. L'institut de Formentera fou dels primers a acollir-se als programes de la Reforma Educativa i això li ha permès arribar a aquest trencall de segles amb un rodatge considerable en allò que afecta al desenvolupament de la seva autonomia com a centre: els seus documents mestres (PEC, PCC, PNLC, RRI, etc.) estan elaborats, avaluats i periòdicament revisats i actualitzats. L'oferta formativa és molt variada, en atenció a les limitacions d'una illa de 82 quilòmetres quadrats, i inclou ESO, Batxillerat i Cicles Formatius (Cuina i Administració). La "ratio" d'alumnat per aula és, probablement, la més favorable de les Illes Balears. Els problemes d'absentisme i conflictivitat de l'alumnat són menors en proporció que a altres llocs.

La primera redacció del Projecte de Normalització Lingüística del Centre (PNLC) es remunta a 1995 i se n'han fet revisions, ampliacions i actualitzacions en 1996, 2000 i 2001. Des de les primeres formulacions en matèria de planificació lingüística s'ha decidit per establir que el català és la llengua vehicular del centre. Des d'aleshores, l'ús del català és creixent en alguns àmbits (concretament la docència i l'administració) i se situa per damunt dels mínims establerts per la legislació vigent en aquesta matèria.

D'altra banda, el procés de Normalització Lingüística a l'IES Marc Ferrer ha fet camí sense generar "extrems dramàtics". Els qui treballam en planificació lingüística estam en contacte, intercanviam experiències, estam al dia de les peripècies que marquen la nostra tasca i, tard o d'hora, arriben a les nostres orelles notícies esfereïdores: la gran quantitat de centres d'ensenyament que no disposen encara d'un PNLC, sectors de la comunitat escolar (pares i mares i professorat) actius en contra de la Normalització Lingüística, conflictivitat a les aules generada per l'ús

del català, etc. Cap d'aquests fenòmens es produeix a l'IES Marc Ferrer. Les mesures encaminades a dur endavant un procés de Normalització Lingüística (NL) són acollides, en general, amb confiança i aplicades per consens dels diferents òrgans institucionals (CCP, Claustre, Consell Escolar).

Tot plegat afaïçona un marc favorable per a un desenvolupament satisfactori de l'activitat educativa. Si encara afegim que el centre compta amb un polisportiu i que està situat en un entorn natural, voltat d'oliveres i savines, amb incipients jardins botànics i que els passadissos són clars, lluminosos i ornamentats de tota classe de plantes, podríem arribar a pensar que és un centre idíl·lic. Tanmateix, no és així.

Un nivell de vida relativament alt, fruit d'una economia basada en el sector dels serveis i monodireccional facilita que els estudiants s'incorporin de molt joves al món laboral. Com a la resta d'illes, l'èxit professional o econòmic no s'associa a èxit acadèmic. O el que és el mateix: el fracàs escolar en l'adolescència no és sinònim de menys qualitat de vida en l'etapa d'adult. La desmotivació de l'alumnat és ben palpable.

Aquest seria un revers de la "cara amable" presentada més amunt. Un altre revers negatiu seria el comportament lingüístic de l'alumnat de l'IES Marc Ferrer. I quan a Formentera diem alumnat, diem jovent. De fet, caracteritzar els estudiants de l'institut és caracteritzar el jovent de l'illa entre 12 i 16 anys. Com en qualsevol localitat petita i aïllada (especialment això darrer), les tendències socials són fàcilment observables i el mateix es pot dir de les dinàmiques de causaconseqüència.

Per ventura arran d'això, Formentera és l'illa preferida per les administracions per impulsar "plans pilot" de tota mena: un medi tancat facilita la tasca d'aïllar les variables d'ordre divers que conflueixen en un procés complex o, com a mínim, les redueix i fa més aclaridor qualsevol diagnòstic que s'apliqui a aquest procés. Alhora, gràcies a aquesta condició de "microcosmos", el pas de l'anècdota a la categoria és més senzill de donar. Les observacions que presentam a continuació són extreptes de l'estudi sociolingüístic de la comunitat escolar que es realitzà l'any passat en el marc de l'actualització del PNLC.

D'entrada, cal constatar que en el comportament i hàbits lingüístics de l'alumnat i dels pares i mares hi són visibles totes les manifestacions descrites per la Socio-

lingüística com a pròpies d'una situació de minorització lingüística. En una situació de superposició lingüística o contacte de llengües, el castellà esdevé llengua d'ús en la majoria de les situacions de comunicació, gràcies que, en el procés de socialització dels membres de la comunitat lingüística catalana, aquests assumeixen, inconscientment i per pressió o inèrcia de l'entorn, unes normes d'ús que condueixen a l'abandonament del català a l'hora d'interrelacionarse amb membres d'altres comunitats lingüístiques. Algunes d'aquestes normes d'ús són el canvi de llengua davant membres d'altres comunitats lingüístiques o en situacions d'inseguretat comunicativa, motivat per la interposició d'una llengua dominant, la reclusió de l'ús de la llengua catalana en àmbits familiars o privats, etc. Així, la presència en segon pla –sovint, molt en segon pla– del català esdevé símptoma d'un procés de substitució lingüística.

Els indicadors que hem manejat apunten que es manté, a grans trets, la situació sociolingüística descrita en l'anterior estudi sociolingüístic de l'alumnat de l'institut de Formentera de 1996, per bé que alguns aspectes puntuals i concrets han experimentat variacions. És el cas del rebuig o autoodi per part dels membres de la comunitat lingüística catalana, que mostra haver experimentat una mena de retrocès, o el fet que la majoria de l'alumnat reconegui la unitat de la llengua catalana. Malgrat que el rebuig de la població autòctona catalanoparlant envers la pròpia llengua hagi disminuït, tots els indicadors mostren que el procés de substitució lingüística i la disminució progressiva de l'ús del català continua. L'explicació cal trobarla en el fet que l'autoodi de la població autòctona no és el motor principal d'aquesta substitució, malgrat que no siguin infreqüents comportaments lingüístics que apunten a la interrupció generacional de la transmissió de la llengua catalana.

El procés de substitució lingüística és degut, segons sembla, a una substitució poblacional que afecta l'àrea social i geogràfica de les Illes Pitiüses¹. En una situació de canvi demogràfic per immigració, la capacitat d'integració lingüística i cultural per part de la societat illenca catalanoparlant és mínima a causa del manteniment d'unes normes d'ús lingüístiques que es mantenen a pesar del canvis experimentats en els darrers vint anys en matèria legal (reconeixement de la oficialitat de la llengua catalana, ensenyament del català, etc.) Com apunta Bernat Joan, "els trets lingüístics d'aquesta població immigrada es corresponen amb els dominants a l'Estat, mentre que els de la població receptora es troben en una situació d'ocultació i de marginació"².

En aquestes circumstàncies, la planificació lingüística impulsada pel Centre requereix, i així ho recull el nostre PNLC, que es potenciïn les mesures encaminades a incrementar l'ús de la llengua catalana en tots els àmbits de la comunicació. Segons la proposta d'avaluació de la planificació lingüística escolar elaborada per M. Dolors Areny³, l'IES Marc Ferrer, en matèria de Normalització Lingüística, s'ajusta al nivell mitjà, descrit de la següent manera:

1. PEL QUE FA AL TRACTAMENT I ÚS QUE ES FA DE LES LLENGÜES

El procés de normalització evoluciona amb algunes dificultats o fa temps que no es revisa:

- En general, els al·lots i les al·lotes, al final de l'escolaritat, utilitzen apropiadament ambdues llengües oficials, encara que només usen el català eficaçment en situacions vinculades amb activitats curriculars i en presència del/la mestre/a. En la resta de comunicacions orals, la majoria d'alumnes tenen dificultats per usar el català en propietat. Es detecta un procés a llarg termini de llatinització de la llengua.
- El professorat és sensible a adequar l'acció docent a la composició sociolingüística de l'alumnat i aplica algunes tècniques metodològiques que estimulen la comunicació.

Malgrat això, en el tractament curricular de les llengües es prioritza el treball acadèmic i funcional en detriment del relacional i comunicatiu.

- Hi ha dificultats perquè la llengua catalana assoleixi plenament l'estatus de llengua usual que li correspon com a llengua pròpia de l'ensenyament. El coneixement de la llengua és alt, però la freqüència es focalitza en situacions formals i la consciència lingüística es baixa.

2. GRAU D'INTERVENCIÓ DE LA COMUNITAT EDUCATIVA EN L'EVOLUCIÓ DEL PROCÉS

Els canals de comunicació establerts entre el professorat no funcionen adequadament. Hi ha grups de professors que treballen en equip per progressar en el pro-

cés iniciat i arriben a acords sobre determinats aspectes de la docència, però els seus criteris no són compartits per la totalitat del claustre.

Cal preguntarse a què és degut que, en un entorn escolar que es catalanitza progressivament, el col·lectiu principal (l'alumnat, objecte central d'una política de planificació lingüística) mostri una tendència clara a l'abandó del català. Per preparar un intent de resposta, cal examinar amb més deteniment els detalls de l'ús lingüístic de l'alumnat. Ho farem a partir de les dades dels nostres estudis socio-lingüístics i també a partir d'altres observacions més focalitzades.

Quant als hàbits lingüístics de l'alumnat dins l'aula, cal dir que la major part (34%) pren sempre apunts en català, encara que només un 14% de l'alumnat hi fa sempre les intervencions orals. Comparant les dues respostes sobre l'ús del català dins l'aula s'observa que el català és visiblement més usat en l'àmbit escrit (presa d'apunts) que en l'àmbit oral (intervencions a classe). Els apunts constitueixen un àmbit més íntim i en el seu funcionament hi intervé molt més la dimensió mecànica (transcripció de les explicacions del professorat, còpia de la pissarra, etc.), mentre que les intervencions a classe constitueixen un àmbit més informal, espontani i compartit. No sembla que l'elecció de llengua en les intervencions orals tenguin relació amb la llengua del professor, ja que aquesta és majoritàriament el català. Tampoc es pot dir que el menor ús del català en les intervencions orals sigui producte d'una baixa competència lingüística en expressió oral perquè prop de tres quartes parts de l'alumnat del centre considera que la seva capacitat d'expressió oral és mitjana alta o alta. Per tant, descartat que el baix ús del català en les intervencions orals sigui degut a l'adaptació a la llengua en què el professorat vehicula les assignatures o a la baixa competència de l'alumnat en expressió oral, cal buscar la resposta en les inèrcies pròpies de situacions de minorització lingüística.

Així, considerem que l'alumnat abandona el català en aquelles situacions que impliquen una projecció personal en un entorn col·lectiu o compartit. I aquest fet testimonia un claríssim procés de substitució, atès que la major part del professorat és catalanoparlant i que més de la meitat de les classes es fan en català. Si en aquestes circumstàncies els alumnes catalanoparlants (recordem que per al 41% el català és la llengua familiar) renuncien a usar el català, vol dir que la dinàmica de funcionament i de comunicació dins de l'aula no afavoreix, ans entrebanca, el procés de normalització. A més, el fet que més de la meitat del professorat no marqui cap norma lingüística per a les intervencions orals dels alumnes contribu-

eix a enfortir aquesta inèrcia descatalanitzadora, atès que d'aquesta manera no s'intervé per neutralitzar la tendència diglòssica.

Les dades obtingudes sobre l'ús del català en les relacions de fora de les aules mostren altres tendències d'obligat comentari. Segons les respostes que obtinguérem en el nostre estudi, el 52% de l'alumnat mai usa el català; el 18% l'usa de vegades; un 20% sovint i un 10% de l'alumnat enquestat declarà que l'usa en exclusiva. Quan creuàrem aquestes dades amb les que feien referència a l'ús del català al carrer, trobàrem diferències il·lustradores. El 63% de l'alumnat declarava que usava el català de vegades o mai fora de l'institut, mentre que el 37% restant manifestava usarlo sempre o sovint. A l'interior del recinte escolar, en canvi, només el 30% l'usa sempre o sovint i el 70% l'usa de vegades o mai. Sobre la resposta "mai" fora de l'institut, un 31% de l'alumnat declarà que no parla mai en català; a l'institut, la xifra augmenta fins al 52%. Aquesta diferència testimonia que la vida escolar del centre no inverteix les tendències socials, sinó que aquestes s'hi veuen vigoritzades. El català és més llengua de relació fora del Centre que no a l'interior del mateix. L'intercanvi comunicatiu verbal amb la societat formentera en general genera més ús del català que la relació a l'interior del Centre. D'això es dedueix que la intervenció en l'àmbit del comportament lingüístic oral és prioritària, ja que la situació descrita no s'ajusta als objectius més elementals de la planificació lingüística escolar⁴.

Un panorama d'aquestes característiques força sovint un mateix judici per part de l'observador coneixedor dels processos sociolingüístics: el català no és una llengua significativa, no es valora prou. I aquest diagnòstic porta a un altre judici: cal convertir el català en una llengua valorada i significativa. Com? Fent que sigui una llengua necessària, absolutament necessària. Això equival a dir que el català ha de ser objecte d'una extensió d'ús. I aquesta extensió d'ús ha de ser quantitativa i també qualitativa. Sovint el segon aspecte es deixa de banda, potser perquè en la seva aplicació s'hi barregen aquelles categories vegament aprehensibles que hom anomena "valors".

Modificar la retolació d'un centre, traduir la paperassa, canviar els llibres de text... són mesures de Normalització Lingüística "ambiental" que requereixen un volum d'esforç que pot variar molt d'un lloc a un altre, però que són mesures quantificables, palpables, fàcilment ressenyables en una memòria o en un informe, són mesures que en general queden fetes d'un curs per l'altre. Són les mesures més elementals a l'inici d'un procés de NL. En aquestes mesures, però, es desvincula la

llengua del parlant. I si la llengua és el català, el català s'allunya de l'horitzó de l'alumne. La veritable batalla per la NL es lliura en el terreny de la comunicació personal a l'interior del centre. No s'ha d'oblidar que, més que una llengua, es valoren uns parlants.

No és fàcil parlar sobre valors. Són categories intangibles però que condicionen el comportament de tots els membres d'una comunitat escolar. L'actual sistema educatiu els esmenta çà i là, però és molt difícil que la seva vehiculació, el treball al voltant d'ells, es vegi reflectit en una programació o en una unitat didàctica. Els valors no tenen una transcripció numèrica, com els continguts o els procediments. Els percebem indirectament, com si fossin ombres, més que no objectes. Els situem sempre en algun lloc imprecís quan hem de fer un diagnòstic d'algun aspecte de la vida escolar. "Faria falta ser psicòleg", és una frase molt repetida.

Tanmateix, sabem que els escolars busquen valors. Cerquen referents per incardinar-se en el seu entorn, en el món. Busquen valors a partir dels quals afirmar-se o negar-se. Busquen valors per construir la seva personalitat. Especialment els estudiants de secundària són altament receptius a qualsevol referent de comportament que els ajudi a individualitzar-se o a assimilar-se a un col·lectiu determinat. Ajusten el seu comportament a models, s'apropien de formes de vestir, de parlar, de comportar-se... i en descarten d'altres. La renúncia a l'ús del català es construeix en aquest procés interior, en aquest moment. La recerca i l'adopció de valors és el forn on es cou la substitució lingüística. I això vol dir, exactament, que la recerca i l'adopció de valors és el forn on s'ha de començar a cuinar la Normalització Lingüística. Els mecanismes són els mateixos i es tracta de fer que treballin en sentit favorable al català.

No es pot oblidar que una llengua transporta valors, organitza el món, confereix consistència als objectes, sosté el diàleg intern... La llengua i els seus valors associats formen un "lot" en el seu sentit més comercial. Promocionar o "vendre" el català equival a promocionar i "vendre" el català més els seus parlants i les activitats que s'hi vehiculen. Un procés de NL escolar no es pot limitar a potenciar el vessant purament comunicatiu de la llengua. Volem el català només per dir "No entreu menjar a les aules" o per indicar en quina planta de l'edifici hi ha el laboratori de Física? Si demanam un canvi d'hàbits lingüístics a la comunitat d'estudiants, hem de tenir sempre present que hem d'oferir una recompensa. Del contrari, pesa més la llei universal del mínim esforç.

El lingüista Jesús Tuson, a *Històries naturals de la paraula* (Empúries, Barcelona: 1998) explota una anècdota magistralment:

(...) Un dia, en sortir de l'escola, la Laia li va dir a la seva mare, l'Ana:

–*Mamá: hoy nos han dado un postre buenísimo.*

–*¿Qué te han dado?*–li va preguntar l'Ana.

–*Unos granitos redondos, con una piel muy finita. Y muy dulces.*

–*¡Ah! Eso es uva.*

Però la Laia va respondre, amb èmfasi:

–*¡No, es mucho más bueno! Se llama raïm.*

A partir d'aquesta anècdota, Tuson fa el següent comentari: "L'anècdota inicial (...) ens remet a un entorn més particular: el marc d'una escola com a lloc, entre d'altres, en què s'associen els noms i les coses. I, més encara, com a l'àmbit d'associacions afectives. Una escola autoritària pot generar reaccions contràries a tot allò que en forma part; una escola progressista i alliberadora, en canvi, pot inclinar favorablement els infants envers els coneixements, les activitats, les menes (postres incloses) i la llengua. És per aquesta raó que la immersió lingüística és bona si l'escola és també bona i projecta aquesta qualitat sobre la llengua escolar com a expressió ordinària de tota l'acció educativa.

"Una escola és, doncs, un "paquet" global, i pot ser estimada o rebutjada en bloc amb tots els elements que conté. Les associacions afectives dels infants (que lliuen paraules i objectes) es generen en aquest marc global (i en el marc familiar, i en el dels mitjans de comunicació); i són aquests infants, directament i de manera gairebé exclusiva, els qui construiran un món interior estimat en què la llengua representarà l'eina privilegiada que expressarà els objectes, les persones, els coneixements, les habilitats, les accions i les relacions i representacions. I en expressarlos els fixarà, posant ordre en la realitat complexa. A més, designant-los col·lectivament, amb les paraules de la comunitat, hi donarà existència social, moneda d'intercanvi per als membres del grup."

Quines "associacions afectives" es produeixen, a l'interior de l'IES Marc Ferrer? Quins, fets, persones, objectes adquireixen significació per a l'alumnat cercador de

referents? Quins són els models on s'emmiralla l'alumnat del nostre centre? Sens dubte, són molts, però una aproximació sense afany d'exhaustivitat ens pot furnir informació força il·lustradora. En el primer trimestre del curs, una colla d'alumnes, pel seu compte (i en castellà, òbviament), elaboraren una mena de "rànquing" d'alumnat més popular, a partir dels següents criteris: "el/la més sexi", "el/la més intel·ligent", "el/la més simpàtic/a", "el/la més elegant", "el/la més divertit/da", "el/la més sincer/a", "el/la més atrevit/da" i "el/la més liberal". El resultat fou una espècie de "top 16" en què sota cada epígraf figurava un/a alumne/a determinat, elegit per votació (de les alumnes en el cas dels joves i a l'inrevés). Amb independència que les qualitats innates de caràcter de cadascun d'ells s'ajusti o no a les "virtuts" per les quals han estat elegits, indagant sobre el perfil lingüístic dels/de les "famosos/es" de l'Institut trobam que més de la meitat són monolingües en castellà i que els/les restants són, llevat d'un o dos casos, bilingües amb accentuat comportament diglòssic.

Pel que fa al perfil acadèmic dels integrants d'aquest "Star System", descobrim que dos d'ells abandonaren els estudis després del segon trimestre i que la meitat dels restants havia suspès entre quatre i sis assignatures en l'avaluació de desembre. Només tres d'ells ho havien aprovat tot en la primera avaluació. En la microsocietat d'un institut, l'èxit acadèmic no és una categoria valorable. Això ho sabem tots: un alumne es vantarà d'haver comès una trapelleria monumental, d'haver estat expulsat una setmana, i d'acumular faltes d'assistència injustificades, però difícilment es projectarà com a individu en el grup ventant un flamant butlletí tot ple d'excel·lents. Això últim, més aviat ho ocultarà per por que se'l titlli d'"empollon".

Més observacions. Un alumne de 3r d'ESO falta un dia a classe. L'endemà, en justificar-ho a la tutora, li prega que consideri que ha faltat per malaltia, ja que el vertader motiu era que, a casa seva, feien la matança del porc. La llengua familiar d'aquest alumne és el català i la seva família viu en un àmbit rural. El mateix alumne és membre d'un esbart de ball folklòric. Aquest alumne té un "problema": és "pagès" i necessita que, en el context del grupclasse, no se'n parli gaire.

Més observacions. En el segon trimestre del curs 1999-2000, el Departament de Llengua i Literatura Catalana proposa a alguns alumnes una activitat complementària: l'edició d'un butlletí o petita revista dedicat a donar a conèixer les activitats del Departament i a expressar raonaments sociolingüístics que contribueixin a

promocionar l'ús del català al centre. L'alumnat declara interès i entusiasme per la iniciativa, però expressa un desig: que les col·laboracions seves siguin anònimes.

Aquestes pinzellades, cadascuna per si mateixa, no assegurin un diagnòstic de la situació sociolingüística al centre, però en conjunt fan joc les unes amb les altres i il·lustren una tendència de comportament de l'alumnat que posa al descobert una lògica preocupant. Si, a més, superposam aquestes observacions "micro" a les dades "macro" obtingudes a l'enquesta esmentada més amunt, ens trobarem en condicions de formular algunes conclusions:

- Existeix un desajustament entre la valoració del català i dels elements de la pròpia cultura que es dona a nivell personal/individual i la valoració d'això mateix a nivell grupal/col·lectiu.
- Es produeix pressió de grup suficient com perquè aquests trets siguin objecte d'ocultació.
- La projecció personal de l'alumnat en el centre requereix l'adopció de formes de comportament que inclouen el canvi de llengua (en sentit favorable al castellà).
- Els/les alumnes que donen aquest pas són, alhora, referents per a la resta d'alumnat i per a l'alumnat que s'incorpora al centre en cursos successius (les "associacions afectives" de J. Tuson).
- El cercle viciós està servit.

Tot això passa, recordem-ho, en un centre on la reglamentació lingüística és clara i on el català s'usa cada vegada més en les comunicacions formals i institucionalitzades. Tot això passa en un centre, recordem-ho, sense conflictes entre els seus estaments, ben dotat materialment i de recursos humans, sense malestar a les aules, envoltat de savines i oliveres...

Vist aquest context, el que tocaria ara és mostrar possibles solucions. No hem de perdre de vista que l'exposició precedent ha estat necessàriament i volgudament limitada i no ha desplegat l'observació amb tota l'amplitud d'una prospecció sociolingüística (per a això, tenim ja quaranta pàgines de la introducció del nostre PNLC i no és qüestió d'apartarse del format d'una comunicació breu, a mida d'aquesta Trobada de Coordinadors Lingüístics). L'exposició que ara encetam també serà limitada, no volgudament però sí necessàriament. Quan acceptarem prendre part

d'aquesta Trobada sabíem que teníem més preguntes que respostes en relació a la Normalització Lingüística d'un centre escolar. Ens hi comprometérem convençuts que, en les nostres circumstàncies, val més i sempre anirà més lluny un raonament incomplet i a mig fer que no un pudor excessiu que ens deixi a soles amb els nostres dubtes. Precisament per això, voldríem que, si hi ha intervencions i comentaris a aquesta comunicació, se centrin més a completar raonaments i a perfeccionar conclusions, enfocaments i propostes que no a posar de relleu les deficiències o punts febles del diagnòstic sociolingüístic exposat.

El primer instrument que tenim al Centre per "fer quelcom" és la Comissió de Normalització Lingüística (CNL). Fa cinc anys, n'havia existit una altra, de CNL: l'encarregada de redactar el primer PNLC. El curs passat, quan actualitzàrem el nostre PNLC, vàrem preveure que es tornàs a constituir, no per "fer" el PNLC (per a això optàrem per la fórmula del grup de treball vinculat amb el CPR), sinó per "ajudar a aplicar" el PNLC quan aquest estigués enllestit, en cursos posteriors. Concebírem la CNL com un equip de persones encarregades d'enfrontarse amb el dia a dia de la planificació lingüística escolar, polint aspectes del PNLC no contrastat suficientment amb la pràctica quotidiana, proveint mesures per donar a conèixer el PNLC, fomentant la millora dels coneixement lingüístics i sociolingüístics del professorat i de la comunitat educativa en general, dinamitzant la vida sociocultural del centre, etc.

A començaments del curs 2000-2001, la Conselleria d'Educació envià a tots els centres un plec d'instruccions encaminades que els equips directius articulassin mesures d'acord amb la reglamentació lingüística en el món educatiu. Entre aquestes mesures hi havia, òbviament, el "recordatori" que cada centre ha de comptar amb el corresponent PNLC, i també la necessitat de comptar amb una CNL.

A començaments d'aquest curs ens hem trobat, per tant, amb dos models de CNL: el nostre, que preveia posarse en funcionament, i el de la Conselleria. Bàsicament, els dos models contemplaven el mateix espectre de funcions, i els punts de no coincidència eren mínims (en concret, per exemple, en el nostre institut prevèiem la participació del col·lectiu de pares i mares en la CNL). Un cop constituïda i nomenat el Coordinador Lingüístic, calia programar l'activitat.

Les tasques relacionades amb l'actualització, revisió i ampliació del PNLC s'havien realitzat el curs anterior i el que ens havia quedat per fer (Tractament de Llen-

gües) era objecte d'un grup de treball específic, realitzat durant el present curs i coordinat per una persona aliena a la CNL. Per tant, la CNL no orientà esforços en aquest camp, excepte pel fet que alguns dels seus membres participassin en el grup de treball.

Pel que fa a les activitats relacionades amb l'acolliment d'alumnat d'incorporació tardana i l'articulació de tallers de Llengua i Cultura, tampoc s'hi ha treballat. Per dues raons: perquè a l'IES Marc Ferrer no s'ha donat encara més que un sol cas d'alumne immigrant amb necessitats educatives específiques, el qual ha rebut suport per part del Departament d'Orientació, i perquè era en procés de redacció també el Projecte d'Intervenció Educativa (PIE) per part de l'equip directiu i el Departament d'Orientació. Aquest projecte ja preveu l'articulació de Tallers de Llengua i Cultura i altres iniciatives d'acollida d'alumnat no arrelat.

Per tant, essent poc necessària la participació de la CNL en la redacció de documentació lingüística del centre i en l'acollida a alumnat immigrant, les activitats d'aquesta s'han orientat en el terreny de la dinamització sociocultural a l'interior del Centre. A l'hora de dissenyar iniciatives concretes teníem ben present el panorama presentat en la primera part d'aquesta comunicació. Era el camp sobre el qual calia intervenir.

Partíem de la convicció que el centre és un espai d'associacions i de formació de models i referents, i també un marc on es generen experiències significatives per a l'alumnat, experiències que, probablement, no torni a viure en la futura condició d'adult, experiències que comporten participació, projecció personal, treball en equip, coneixement d'esferes diferents a l'activitat més quotidiana. Ens referim a experiències com viatges d'estudis, organització d'events col·lectius com representacions teatrals, sortides extraescolars, tallers diversos, edició de la revista escolar, participació en un plató televisiu (el programa "Banc de Dades")... Tot aquest gruix d'activitats sobreviuran en la memòria d'un alumne després del seu pas per l'institut, i la llengua catalana ha de ser el suport d'aquestes vivències significatives i motivadores.

No és suficient, però, que aquesta expansió personal en català es desenvolupi dins els límits del Centre: cal projectar-la a l'exterior, rompent el que podríem anomenar "efecte Campus", en virtut del qual l'institut esdevindria una bolla de vidre, un laboratori esterilitzat aliè al món exterior. De tots és compartit que un centre escolar ha de servir per socialitzar, per fer possible que les pautes de comportament

adquirides a l'interior del centre siguin aplicades a l'exterior, invertint tendències vigents en la societat en general.

Abans havíem parlat d'un "Star System" d'alumnat monolingüe i poc treballador. La nostra primera intenció ha estat afegir noves estrelles a aquest firmament, promocionar nous models o referents alternatius a la comunitat escolar, projectar alumnes treballadors, i projectarlos en català. Per a aquesta comesa ens ha calgut engegar una revista oficial del centre, de la qual no es disposava, en la qual tenen cabuda preferent aquelles activitats que són susceptibles de generar reflexió al voltant de la llengua. Els alumnes compromesos i conscienciats (o com a mínim els alumnes que no tenen recels a projectarse en català) han de perdre la convicció subconscient que són minoria, i la revista del nostre centre s'ha concebut com una plataforma de projecció d'aquests valors alternatius.

Una altra de les nostres línies d'acció ha estat l'articulació d'"eixos de Normalització Lingüística", tot coordinant activitats interdisciplinars i transversals entre els departaments didàctics més normalitzats i el Servei de Normalització Lingüística de l'Ajuntament de Formentera. Fruit d'aquesta línia de treball, es desenvolupa des del curs 1998-1999 un projecte compartit dels departaments de Català, Plàstica i Socials anomenat "Ventall d'Auques", que ha estat premiat amb un dels premis Baldiri Reixac de la Fundació Jaume I a iniciatives realitzades per escolars que contribueixen a enfortir el coneixement i l'ús del català. Aquest projecte consisteix en la confecció d'una història gràfica i literària de Formentera, en forma d'auques editades periòdicament en format pòster per l'Ajuntament de Formentera. Es tracta d'un projecte col·lectiu que desperta molt entusiasme en l'alumnat i permet introduir el català en moltes llars castellanoparlants.

Altres activitats de la CNL de l'IES Marc Ferrer han estat la participació en l'organització de les Trobades escolars "Junts per la Llengua" i l'organització d'un programa d'actes per a una data tan assenyalada com Sant Jordi (allò que en una cultura globalitzada s'anomena "Dia del Llibre").

Aquest és el camp d'activitat de la nostra CNL. Abans dèiem que ens limitàvem a la dinamització sociocultural del centre perquè altres línies d'acció estaven sent cobertes per altres equips de professorat. Podríem afegir ara, per acabar, que ens hem limitat a tasques de dinamització sociocultural perquè són l'únic camp on el nostre esforç, ara i aquí, pot donar fruits concrets. Petits o grans, però fruits, en definitiva. Hem procurat sintetitzar allò que sabem fer. Esperam que una Trobada

de coordinadors lingüístics ens il·lustri sobre allò que no sabem fer i pugui fornir-nos respostes sobre alguns dels interrogants que, com tots vosaltres –no pensàssiu altrament!– tenim. Encara no sabem, per exemple, com es fa, perquè el professor de X, catalanoparlant, s'adreça als alumnes catalanoparlants en català fora de l'aula; encara no sabem com es fa perquè la tutora, catalanoparlant, del grup Y no canviï de llengua quan rep la visita d'un pare; encara no sabem com es fa perquè el/la Cap de Departament de Llengua Castellana redacti la programació en català; encara no sabem com es fa perquè el Departament de Z substitueixi els seus llibres de text en castellà per uns en català ("el nostre departament ho fa tot en català, però els llibres... no n'hem trobat altres de tan bons com el que tenim en castellà"); encara no sabem... etc.

Quan sapiguem tot això, potser la CNL podrà fer més coses.

VICENT FERRER I MAYANS

Coordinador Lingüístic de l'IES Marc Ferrer (Formentera)

Notes:

1 Bernat Joan (1999), "Canvi demogràfic i substitució lingüística a les illes Pitiüses". *Territoris. Revista del Departament de Ciències de la Terra de la Universitat de les Illes Balears*, núm. 2. P.105111.

2 Vid. nota anterior, P. 107.

3 M. Dolores Areny (1999), *Avaluar per construir. Eines de diagnosi i d'intervenció en la situació sociolingüística de l'escola*. Eumo Editorial, Vic.

4 "S'entén que aquesta planificació ha de possibilitar i garantir l'ús del català com a llengua vehicular de l'aprenentatge i de la comunicació. És a dir, aconseguir que esdevingui habitual en les relacions entre l'alumnat i el professorat i que sigui el mitjà normal per realitzar els altres aprenentatges. Aquest mateix ús comunicatiu i instrumental de la llengua a l'àmbit escolar ha de permetre assolir el domini de les capacitats lingüístiques necessari per poderne fer, de la llengua catalana, un ús espontani en situacions no escolars.

"En l'elaboració d'aquest projecte caldrà considerar el context lingüístic de l'alumnat, i, a partir d'aquesta anàlisi, fer més incidència en aquella llengua o aspectes concrets menys presents en el context de l'alumne. És per tot això que, a menor presència de la llengua catalana en el context familiar o social de l'alumnat d'un centre, el tractament escolar de les llengües ha de preveure suplir aquesta minvada presència i ha d'augmentarne el seu ús per comunicar-se i per aprendre". (Joana Lladó i Miquel Llobera, *Reflexions i propostes per al tractament de les llengües en els centres d'ensenyament*. Palma, COFUC Govern Balear Universitat de les Illes Balears, 1999. P. 3233).